a

b

magazin istoric

ANUL XX NR. 4 (229) APRILIE 1986

天王山の合戦絵
三十三

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul XX
Nr. 4 (229)
aprilie 1986

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

Secretar responsabil
VALERIU BUDURU

SUMAR

GLORIOASA ANIVERSARE A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

• Epoca marilor împliniri istorice:
Gheorghe Surpat **2**

• Partid al idealurilor întregului popor:
Gh. I. Ioniţă **5**

• Partidul conştiinţei noastre:
George Ivaşcu **10**

1866. Actul de naştere al vieţii academice româneşti:
Alexandru Dobre **13**

„Odiseea" unui manuscris de la Ion Neculce descoperit la Biblioteca Vaticanului:
Ion Dumitriu-Snagov **17**

Fortificaţiile medievale ale Transilvaniei:
Erwin Bader **21**

Viena — 1935. Lucian Blaga — diplomat (III):
Constantin I. Turcu **24**

1867-1918. Dualismul austro-ungar — o nefastă experienţă a trecutului (II):
Mircea Muşat **29**

Pe urmele strămoşilor (X):
Ion Popescu-Puţuri **33**

În Bucureşti, acum 50 ani **44**

Valea Prahovei — incursiune istorică:
Vasile Smărăndescu **48**

• Evadatul din Königstein: *Colonel Rémy*... **36** **• Cursa spre Roma (III):** *Dan Kurzman*... **51** **• Piraţi cu brevet regal:** *Eugen B. Marian*... **57** **• Roninii sau „cavalerii rătăcitori" din insulele nipone:** *Florea Ţuiu*... **61**

• Concursul Magazin istoric, **ediţia 1986... 19 • Cărţi sosite la redacţie... 20 • Câştigătorii concursului** Victoria... **41 • Poşta** Magazin istoric... **63**

COPERTELE NOASTRE

① ④ Cîteva din fortificaţiile medievale ale Transilvaniei — valoroase monumente de artă şi, totodată, construcţii cu o bogată şi îndelungată istorie în lupta pentru libertate a locuitorilor acestui străvechi pămînt românesc: a) Castelul Bran — construit de meşteşugarii şi negustorii braşoveni; b) Turnul dulgherilor din cetatea Sibiului (fiecare turn al cetăţii era apărat de către una din breslele de meseriaşi din oraş); c) ctitorie din cuprinsul aceleiaşi cetăţi Sibiu; d) biserica fortificată de la Biertan şi e) ctitoria cnezilor români din Densuş, în Ţara Haţegului (**Fortificaţiile medievale ale Transilvaniei**, p. 21)

② Înfruntare armată între luptători japonezi din secolul XVII (**Roninii sau „cavalerii rătăcitori" din insulele nipone**, p. 61)

③ Goana după aur, stîrnită de ştirile că în Lumea Nouă se află bogăţii fabuloase, a favorizat înflorirea pirateriei cu autorizaţie, emisă de suveranii puterilor occidentale. Protagoniştii, Anglia (în persoana regelui Henric VIII) şi Franţa (în cea a lui Francisc I) îşi schimbă permanent alianţele, dar pînă la urmă se înţeleg. Henric VIII porneşte de la Dover pentru a-l întîlni pe Francisc I; momentul este înfăţişat într-o pictură din sec. XVI (**Piraţi cu brevet regal**, p. 57)

Înfăptuind neabătut politica partidului, poporul nostru a reușit să schimbe fundamental — într-o perioadă istorică scurtă — întreaga înfățișare a țării. România a devenit un stat industrial-agrar modern, cu o industrie puternică și o agricultură socialistă în plină dezvoltare.

NICOLAE CEAUȘESCU

EPOCA MARILOR ÎMPLINIRI ISTORICE

GHEORGHE SURPAT

Imaginea României de astăzi învederează cu putere progresul impresionant realizat de poporul nostru în anii construcției socialismului și, cu deosebire, în epoca inaugurată de Congresul IX al partidului — cea mai dinamică și mai prodigioasă în împliniri din întreaga noastră existență în istorie. Această epocă, deschizătoare de noi și cutezante orizonturi, exprimînd istorica opțiune a întregului partid, a întregului popor, este indestructibil legată de activitatea teoretică și de acțiunea practică, științific transformatoare, permanent novatoare, ale secretarului general al partidului, președintele țării noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În anii tumultuoși ai regenerării pe baze revoluționare, socialiste, a societății noastre, România a parcurs mai multe etape istorice, ascendente, de la societatea burgheză, bazată pe exploatare și împilare, la societatea socialistă multilateral dezvoltată, transformîndu-se dintr-o țară slab dezvoltată din punct de vedere economic într-o țară industrial-agrară, cu o industrie puternică și o agricultură în plin progres, cu o știință, cultură și un învățămînt moderne, cu un nivel de viață materială și spirituală incomparabil cu cel din anii trecutelor regimuri.

Saltul uriaș înregistrat de România se datorează politicii științifice a partidului nostru care, pe baza corelației dialectice *dezvoltare-bunăstare*, a fundamentat rolul istoric determinant al forțelor de producție, al industriei naționale în asigurarea progresului multilateral al țării.

Precum se știe, dezvoltarea economico-socială a unei țări implică, în primul rînd, eforturi stăruitoare din partea poporului. Partidul nostru a avut și are permanent în vedere că — așa cum atestă istoria — esențiale, pentru accelerarea progresului material, științific și cultural, sînt eforturile proprii, unirea energiilor întregii națiuni, concomitent cu promovarea unei colaborări internaționale largi întemeiate pe echitate și avantaj reciproc, colaborare realizată cu țările din CAER, cu toate țările socialiste, cu statele în curs de dezvoltare, cu toate țările lumii, fără deosebire de orînduirea social-economică. Ținînd seama de condițiile concrete ale dezvoltării economiei românești, de necesitatea obiectivă, firească a lichidării decalajelor economice moștenite de la regimul burghez, a apropierii de nivelul statelor dezvoltate din punct de vedere economic, de cerințele revoluției tehnico-științifice mondiale, Congresul IX ca și congresele următoare ale partidului au stabilit o rată înaltă — circa o treime — din venitul național pentru fondul de dezvoltare economică și socială, factor esențial al progresului economic și social al țării.

Acumulările cantitative și schimbările calitative pe planul vieții social-economice, politice, cultural-științifice, jalonate de hotărîrile congreselor, au dimensiunile și semnificațiile unor evenimente istorice care poartă amprenta pasiunii creatoare, competenței, cutezanței, spiritului revoluționar, constituindu-se, totodată, în temelii solide și în certitudini pentru treptele noului viitor socialist și comunist al patriei.

Știința și tehnologia, direcționate realist și integrate organic în procesele și fenomenele progresului social și economic, s-au afirmat ca factori esențiali în definirea conținutului și ritmului acestor procese rapide de dezvoltare, cu accent deosebit pe calitate, în soluționarea aspectelor vitale ale dezvoltării generale a patriei.

Justețea acestei opțiuni istorice este ilustrată de principalii indicatori ai dezvoltării economico-sociale: creșterea producției industriale față de 1950 — anul începerii primului plan cincinal — de 6,5 ori în 1965 și de 38 ori în 1984; față de același an, producția agricolă a crescut în 1965 de 1,9 ori, iar în 1984 de 4,15 ori. Pe această bază, a avut loc

13 septembrie 1985. Tovarășul Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, în timpul unei vizite de lucru în județul Iași, la Combinatul de utilaj greu, modernă unitate a industriei noastre creată în perioada de măreție împliniri istorice deschisă de Congresul IX al Partidului Comunist Român

sporirea continuă a venitului național pe locuitor, care, față de anul 1950, a crescut, în 1965, de 3,5 ori, iar în 1984 de 12 ori.

Tabloul realizărilor este însă și mai sugestiv dacă evocăm comparativ industria și agricultura de ieri și de azi. Industria noastră, în cadrul căreia lucrează în prezent peste 37% din totalul populației ocupate, contribuie la crearea venitului național cu peste 60% în 1984, față de 44% în 1950. O dezvoltare proeminentă au cunoscut tocmai acele ramuri importante care, în trecut, erau deficitare și care au un rol hotărîtor în însăși dezvoltarea industriei și, prin aceasta, a întregii economii naționale: metalurgia și siderurgia, construcțiile de mașini cu subramurile de vîrf, purtătoare de progres tehnic — electrotehnică, electronică, mecanică fină, optică; industria chimică, cu subramurile moderne — petrochimia, chimia de sinteză fină, fire și fibre sintetice, mase plastice, precum și produse de înaltă tehnicitate renumite pe plan internațional pentru calitatea lor.

Pentru prima oară la noi, industria a început să fabrice în ultimele două decenii o serie de produse complexe, competitive pe plan internațional: autoturisme, locomotive diesel electrice de 3 000-4 000 CP, locomotive electrice de 5 000 CP, vase maritime de mare tonaj, platforme de foraj marin, instalații de foraj care forează la adîncimi de la 3 000 la 6 000 m, calculatoare electronice cu destinații din cele mai diferite, aparatură modernă de radio-telecomunicații, echipamente pentru conducerea automată a proceselor de producție din industria constructoare de mașini și chimică etc.

Semnificativ este și faptul că prin realizarea unor aeronave de mare performanță, printre care „Rombac 1-11", România se situează

în rîndul celor șase țări din lume care construiesc avioane de o asemenea complexitate și capacitate. Ca urmare a progreselor realizate de industrie, România s-a apropiat din punct de vedere cantitativ, la numeroase produse industriale, de țările dezvoltate, iar la unele produse industriale chiar depășește producția pe locuitor din respectivele țări, ca de exemplu la oțel, ciment, tractoare.

Țara noastră dispune de o puternică bază materială de cercetare științifică și inginerie tehnologică, în care lucrează peste 200 000 oameni cu o înaltă pregătire, de aproape 5 ori mai mulți decît în 1965. Cercetarea științifică, implicată în toate sectoarele activității economico-sociale, a contribuit și contribuie la asimilarea și la introducerea în practică a celor mai noi cuceriri ale revoluției tehnico-științifice contemporane, la progresul continuu al economiei naționale în epoca pe care o trăim: Epoca Nicolae Ceaușescu. Stau mărturie în această privință aportul ei la construcția centralelor atomoelectrice, a modernelor avioane de pasageri, la realizarea grandioaselor construcții ale zilelor noastre, în primul rînd a Canalului Dunăre-Marea Neagră —operă de artă inginerească de cele mai mari proporții realizată vreodată în țara noastră și, totodată, una dintre cele mai semnificative înfăptuiri de acest gen din lume.

Agricultura — ramură de bază a economiei noastre naționale — se bucură de toată atenția din partea partidului și statului. Eforturile mari făcute pentru modernizarea agriculturii prin înzestrarea ei cu tractoare și cu celelalte mașini agricole capabile să efectueze lucrări agrozootehnice la un nivel superior, prin sporirea continuă a cantităților de îngrășăminte chimice, prin amenajarea unor mari suprafețe pentru irigat, prin creșterea numărului de specialiști cu studii superioare de la 21 148 în 1965 la 57 000 în 1985 etc. au avut ca rezultat creșterea producției agricole, vegetale și animale.

Una din dimensiunile istorice ale politicii economico-sociale a partidului și statului nostru o constituie repartizarea și amplasarea rațională a forțelor de producție pe teritoriul țării — ceea ce a asigurat condiții egale de muncă și de viață pentru toți cetățenii patriei noastre, ridicarea la o viață nouă, înfloritoare a tuturor județelor și, îndeosebi, a celor rămase în urmă în trecut.

Crearea unei economii dezvoltate, care valorifică la un nivel superior potențialul material și uman al țării, constituie fundamentul trainic al soluționării problemelor sociale și culturale, al făuririi unei noi calități superioare a vieții poporului. Cîteva date sînt elocvente în acest sens. În anii construcției socialiste au fost create locuri de muncă pentru mai bine de jumătate din populația activă a țării. Numai în perioada 1965-1984 au fost create 3 280 000 locuri de muncă. Acest fapt ilustrează în mod elocvent că socialismul asigură dreptul la muncă fiecărui cetățean apt de a munci — condiție hotărîtoare pentru afirmarea personalității umane.

În țara noastră învățămîntul, cultura nu mai sînt de mult un privilegiu al elitelor. Astăzi populația școlară reprezintă 25% din populația totală a țării, ceea ce înseamnă că 1 din 4 locuitori este cuprins într-o formă de școlarizare. Evident, creșterea populației școlare a cerut un uriaș efort pentru construirea unui impresionant număr de școli, de edificii cu săli de curs, săli de proiecte, laboratoare dotate cu aparatură modernă, ateliere-școală, precum și cămine etc.

O expresie elocventă a noii calități a vieții poporului o constituie dezvoltarea puternică a construcției de locuințe. Numai în ultimele două decenii au fost construite peste 3 milioane locuințe, în care s-au mutat 10 milioane de locuitori, au fost ridicate un mare număr de lăcașuri de artă și cultură — teatre, instituții muzicale, case de cultură, muzee, biblioteci etc., de așezăminte destinate ocrotirii sănătății poporului, creșe și grădinițe de copii. A fost creată o puternică și modernă bază materială pentru turism.

Promotor consecvent al principiului că socialismul este creația istorică conștientă a poporului, că el se construiește cu poporul și pentru popor, partidul nostru a acționat pentru creșterea participării efective a clasei muncitoare, a întregului popor la conducerea societății, creînd în acest scop un sistem de conducere unitară a țării de către popor, format din organisme larg reprezentative la nivel național, cît și în unitățile economico-sociale și administrativ-teritoriale. Congresele Frontului Democrației și Unității Socialiste, ca și congresele consiliilor populare, ale consiliilor oamenilor muncii, ale țărănimii, ale științei și învățămîntului constituie forumuri democratice naționale în cadrul cărora toate categoriile de oameni ai muncii participă la dezbaterea problemelor fundamentale ale înfăptuirii liniei politice a partidului și statului nostru. O caracteristică esențială a dezvoltării democrației revoluționare în societatea socialistă românească constă în faptul că ea asigură și garantează material tuturor oamenilor muncii drepturi și libertăți cetățenești dintre cele mai largi — ca dreptul la muncă, la odihnă, la retribuție în funcție de aportul social, la asigurarea materială la bătrînețe sau boală, dreptul de a fi stăpîn pe munca depusă și pe roadele ei, dreptul la proprietate personală, dreptul la învățătură, dreptul de a alege și de a fi ales în organele și organismele de stat, politice, sociale, de participare la conducerea țării etc.

Progresul economic și social remarcabil obținut de poporul român în anii socialismului, precum și perspectiva transformării României, în anii ce vin, într-o țară socialistă dezvoltată, evidențiază viabilitatea și superioritatea istorică a orînduirii socialiste, capacitatea națiunii noastre de a rezolva problemele vitale ale existenței umane, faptul că socialismul reprezintă singura cale în măsură să asigure înlăturarea exploatării maselor, singura societate care asigură libertatea și progresul multilateral al națiunii noastre. ■

Partidul nostru nu şi-a impus rolul de forţă politică conducătoare în societatea noastră; el şi-a cîştigat acest rol prin lupte grele, prin sîngele militanţilor săi vărsat în bătălii de clasă cu exploatatorii, prin dragostea şi abnegaţia cu care comuniştii au servitşi servesc interesele supreme ale întregului popor.

NICOLAE CEAUŞESCU

PARTID AL IDEALURILOR ÎNTREGULUI POPOR

Prof. univ. dr. GH. I. IONIŢĂ

Desăvîrşirea statului unitar naţional la 1 Decembrie 1918 a marcat intrarea României într-o nouă etapă de dezvoltare economică, socială şi politică, caracterizată prin puternica creştere a forţelor de producţie, prin mari schimbări în structura societăţii, în raporturile dintre clase, prin afirmarea tot mai viguroasă a noilor forţe sociale în întreaga viaţă politică a ţării. Actul de la 1 Decembrie 1918 a deschis noi perspective pentru realizarea unor ample transformări sociale, pentru dezvoltarea activităţii forţelor revoluţionare, a mişcării muncitoreşti. Răspunzînd necesităţilor obiective, izvorîte din noile realităţi ale statului naţional unitar, Marele Congres din mai 1921 a marcat, prin crearea Partidului Comunist Român, desăvîrşirea procesului de reorganizare a mişcării muncitoreşti şi a partidului său politic la scară naţională. „Continuînd lupta de veacuri pentru eliberarea socială şi naţională, cele mai bune tradiţii ale mişcării muncitoreşti şi socialiste din România — **arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu** — partidul comunist este în noile condiţii istorice exponentul fidel al intereselor clasei muncitoare, ale întregului popor. Începînd din acest moment, clasa muncitoare, sub conducerea partidului comunist, a fost prezentă şi şi-a spus cuvîntul în toate evenimentele mai importante ale ţării, s-a situat în fruntea luptei pentru progres social".

Puternice rădăcini în popor

În condiţiile istorice complexe în care şi-a desfăşurat activitatea, partidul comunist a găsit mereu soluţiile potrivite pentru a fi în legătură cu masele muncitoare, manifestîndu-se ca cea mai activă şi înaintată forţă politică a societăţii. Legătura strînsă şi permanentă cu poporul a fost izvorul nesecat din care partidul şi-a tras forţa în marile bătălii pe care le-a organizat şi condus. Una din căile prin care — îndeosebi după 1924, cînd activitatea „la lumina zilei" devenise imposibilă, prin scoaterea sa în afara legii — P.C.R. a păstrat această legătură şi s-a menţinut în miezul vieţii politice a fost aceea de creare a unor organizaţii democratice de masă, legale sau semilegale, cu ajutorul cărora a organizat şi orientat lupta unor largi categorii sociale. În perioada dintre cele două războaie mondiale, partidul comunist a creat şi condus peste 60 asemenea organizaţii, acestea constituind tot atîtea punţi de menţinere şi întărire a legăturilor cu diferitele categorii sociale. Prin intermediul lor, comuniştii au desfăşurat o rodnică şi bogată activitate în rîndul muncitorilor, ţăranilor, intelectualilor, studenţilor şi elevilor, al unor cercuri democratice ale burgheziei, orientînd aceste forţe sociale pe platforma luptei pentru democratizarea vieţii politice, pentru întărirea şi consolidarea statului unitar-naţional, pentru progresul general al patriei.

În deceniul patru al secolului nostru, odată cu creşterea pericolului fascist şi activizarea politicii expansioniste a statelor fasciste-revizioniste, sub conducerea P.C.R., în România a luat

1935: întrunire organizată de Blocul Democratic la Deva

Presa — un puternic instrument în lupta antifascistă (ziare și reviste editate de P.C.R. și organizațiile de masă în perioada 1932-1936)

Mai 1936: demonstrație antifascistă a locuitorilor orașului Iași

naștere o puternică mișcare antifascistă și antirăzboinică, de apărare a independenței naționale. Avînd organizații puternice, bine articulate și cu o largă și precisă cuprindere a tuturor mediilor sociale, înarmați cu o teorie social-politică închegată, bazată pe concepția științifică marxistă despre lume și societate, comuniștii și-au asumat misiunea istorică de a organiza și conduce lupta antifascistă a poporului român pentru apărarea independenței, integrității și suveranității patriei.. *„Noi, comuniștii* — citim într-un document al partidului din acei ani — *sîntem gata să apărăm cu arma în mînă independența României dacă țara noastră ar fi silită să ducă un război național de apărare contra imperialismului fascist"*.

În jurul P.C.R., al clasei muncitoare și al organizațiilor conduse de el, în anii deceniului patru s-a unit o largă paletă de forțe politice, care s-au opus cu îndîrjire fascismului și revizionismului. *„Pentru apărarea democrației și a intereselor naționale ale poporului* — precizează tovarășul Nicolae Ceaușescu — *au militat în acești ani un șir de organizații democratice și antifasciste de masă create de partidul comunist — Comitetul Național Antifascist, Asociația Tineretului Antifascist, Liga Muncii, Comitetul Antifascist al Femeilor, Frontul Studențesc Democrat și multe altele. În acești ani apar numeroase publicații legale cu caracter democratic, progresist, se desfășoară o intensă activitate în rîndurile intelectualității împotriva fascizării țării, pentru promovarea unei culturi progresiste"*.

Pe lîngă organizațiile democratice, antifasciste amintite mai sus, în pericada interbelică au activat: Sindicatele Unitare, Ajutorul Roșu, Blocul Muncitoresc-Țărănesc,

Uniunea Studenților Independenți, Liga contra Terorii, Ajutorul Muncitoresc Român, Comitetul Antirăzboinic, Frontul Plugarilor, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România (MADOSZ), Asociația Independentă a Scriitorilor și Artiștilor, Blocul Democratic, Comitetul pentru Apărarea Antifasciștilor, Frontul Comun al Meseriașilor, Gruparea Avocaților Democrați, Liga contra Prejudecăților, Societatea pentru Protecția Mamei și Copilului, Comitetele Cetățenești, Amicii U.R.S.S., Comitetele Pro-Spania, Comitetul Român al Reuniunii Universale pentru Pace, Tinerimea Amică Româno-Franceză, Uniunea Democratică, Comitetul de Solidaritate cu Poporul Chinez, Amicii Cehoslovaciei, Apărarea Patriotică, Uniunea Patriotică etc.

Prin intermediul acestor organizații și al presei editate de acestea, P.C.R. a desfășurat o amplă activitate de organizare a luptei antifasciste a unor largi forțe și categorii sociale — muncitori, țărani, intelectuali, reprezentanți ai micii burghezii sau chiar ai marii burghezii, interesați, într-un moment sau altul, în apărarea statului unitar național, în dezvoltarea patriei pe calea progresului și independenței. Activitatea și numărul acestor organizații ne dau prin ele însele o imagine reală a forței partidului comunist, a importanței și locului pe care îl ocupa el în viața politică a vremii. Dacă după 1924 P.C.R. a fost scos în afara legii, prin numeroasele organizații pe care le creează și conduce, el se manifestă ca *un partid revoluționar cu largă audiență în mase.*

În istoria partidului și a patriei noastre s-au înscris nepieritoare pagini de glorie și eroism prin dîrzenia revoluționară, curajul și neînfricarea cu care a acționat în acei ani, în condițiile extrem de grele ale ilegalității, tovarășul Nicolae Ceaușescu. În conducerea Comitetului Național Antifascist, a Uniunii Tineretului Comunist, în fruntea unor ample bătălii antifasciste și antirevizioniste, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a patriei, peste tot unde necesitățile luptei din acei ani au impus-o, înflăcăratul patriot și revoluționar și-a adus o contribuție de excepțională însemnătate. Cu larga sa viziune politico-tactică, înzestrat cu excepționale calități organizatorice, curaj și fermitate revoluționară, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a impus ca o personalitate proeminentă a luptei pentru apărarea intereselor fundamentale ale poporului, împotriva nedreptăților și exploatării, a fascismului și războiului, pentru libertate și pace.

Unele dintre aceste organizații au acționat o perioadă mai îndelungată, altele mai scurtă, unele au abordat o problematică mai specială, altele mai generală, unele au avut un număr mai restrîns de membri, altele au strîns în rîndurile lor mii și mii de aderenți; important a fost însă faptul că prin activitatea lor ele au sporit prestigiul partidului în rîndul maselor, i-au făcut cunoscut punctul de vedere în diverse probleme care frămîntau lumea românească interbelică. Așa se și explică faptul că împotriva acestor organizații autoritățile au luat o serie de măsuri represive, interzicîndu-le activitatea, șicanîndu-le la tot pasul, iar în multe cazuri suprimîndu-le.

Forța de neînvins a clasei muncitoare

Partid de esență muncitorească încă de la constituirea sa în 1893, devenit partid comunist acum 65 ani, P.C.R. și-a propus ca obiectiv major al activității sale făurirea societății socialiste și comuniste în patria noastră. Pe un fir necurmat de continuitate revoluționară, muncitorească, anii care au urmat Marelui Congres din mai 1921 au înregistrat un lung șir de bătălii cu caracter revendicativ purtate de clasa muncitoare în spiritul solidarității proletare, sub semnul Frontului Unic Muncitoresc. Momente de referință și afirmare puternică a clasei muncitoare în timpul unor ample confruntări sociale și politice îl reprezintă marile bătălii din anii crizei economice, care, cum apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu, *„au exprimat în modul cel mai grăitor spiritul combativ al clasei noastre muncitoare, afirmarea rolului partidului comunist, a capacității sale de a organiza și conduce lupta oamenilor muncii"*.

Exemplul de înaltă combativitate oferit de clasa muncitoare în acei ani a avut o puternică înrîurire asupra tuturor păturilor și categoriilor sociale — țărănime, mici meseriași, studențime, intelectualitate — care au căpătat o tot mai mare încredere în partidul comunist și în linia sa politică. Acționînd unită pe coordonatele Frontului Unic Muncitoresc, muncitorimea s-a impus în fața societății ca cea mai înaintată și activă forță social-politică, mobilizînd în jurul său largi forțe politice animate de dorința de a înlătura inechitățile sociale și de a asigura dezvoltarea liberă și independentă a patriei. În tot cursul deceniului patru și în perioada care a urmat, clasa muncitoare a fost liantul forțelor patriotice, progresiste, antifasciste ale națiunii, dînd posibilitate P.C.R. să-și exercite cu maximum de eficiență rolul său istoric de conducător al luptei poporului român pentru dreptate socială și libertate națională.

Văzînd în țărănime principalul său aliat în lupta pentru transformarea revoluționară a societății, pentru asigurarea dezvoltării progresiste, independente a patriei, P.C.R. a acordat o atenție deosebită țărănimii. Un întreg aparat de partid era destinat muncii la sate. Astfel, în fiecare comitet de partid local, unul dintre membri se ocupa cu munca în rîndul

țăranilor, fiind sprijinit de un grup special de activiști de teren. Totodată, s-a introdus sistemul ca fiecare organizație de partid mai importantă să ia sub patronaj o anume zonă rurală, să asigure răspîndirea presei și a literaturii revoluționare în localitățile respective și să treacă la organizarea propriu-zisă a țăranilor. O intensă activitate au desfășurat comuniștii la sate prin intermediul unor organizații democratice, cum au fost Blocul Muncitoresc-Țărănesc, Comitetul Național Antifascist, Liga Muncii, Frontul Plugarilor, MADOSZ-ul ș.a.

Un moment important în intensificarea activității comuniștilor la sate l-a reprezentat Plenara C.C. al P.C.R. din februarie 1935, care apreciind că „o parte a celor mai bune forțe de partid trebuie folosite pentru activitatea la țară", a stabilit ca sarcină prioritară a muncii la sate elaborarea „pe baza programului [P.C.R.] de acțiune la țară, ținînd seama de acele cerințe ale țărănimii care în momentul de față frămîntă în mod deosebit masele și le ridică la acțiune, a unui program de revendicări țărănești" și acest program să fie susținut de comuniști și popularizat pe toate căile.

Intensificarea activității P.C.R. în rîndul țărănimii s-a produs pe fundalul unor puternice nemulțumiri și frămîntări, care în numeroase rînduri au îmbrăcat forma răscoalelor. În octombrie 1934, de exemplu, a avut loc răscoala țăranilor din Valea Ghimeșului. Cunoscînd bine situația locuitorilor din această zonă, bizuindu-se pe elementul muncitoresc din exploatările forestiere din regiune, comuniștii au organizat un comitet de acțiune pe întreaga zonă, în componența căruia intrau muncitori și țărani și care, cu ajutorul comitetelor de acțiune locale, a întocmit un program precis de revendicări. Pregătită din timp, răscoala a fost declanșată simultan, la 15 octombrie, în localitățile Ghimeș, Făget, Lunca de Mijloc și Lunca de Sus, avînd un larg răsunet în întreaga țară.

De altfel, în cursul anilor 1933-1937 s-a înregistrat un proces de radicalizare a maselor țărănești, tot mai receptive la chemările lansate de partidul comunist. Este semnificativ în această privință și faptul că pe steagurile grupurilor de țărani tutoveni care în 1936 se îndreptau spre Iași, pentru a participa la o demonstrație în vederea îmbunătățirii soartei lor, se putea citi lozinca: „Vrem unirea țăranilor cu muncitorii de la orașe!" Și tot sub imperiul ideii de unitate a țăranilor și muncitorilor, moții solicitau, în martie 1936, conducerii Frontului Plugarilor să se organizeze un marș grandios asupra Capitalei: „Să ne adunăm toți plugarii și muncitorii într-o singură zi — cereau ei — și să plecăm spre București".

Încrederea intelectualității

Exprimînd în modul cel mai fidel aspirațiile poporului nostru de dreptate socială și libertate națională, P.C.R. și-a cîștigat stima și încrederea unui larg evantai de forțe social-politice, unul din cele mai relevante exemple în această privință oferindu-l intelectualitatea. Relația dintre partidul comunist și intelectuali reprezintă, după opinia noastră, una din cele mai interesante realități ale vieții politice interbelice românești. Savanți, scriitori, medici, artiști plastici, publiciști, intelectualitatea română în general s-a aflat tot timpul pe baricadele luptei pentru apărarea intereselor fundamentale ale poporului, rămînînd credincioasă înaltelor sale tradiții progresiste. Într-o formă sau alta ea a răspuns cu consecvență apelurilor lansate de partidul comunist, unii dintre intelectuali activînd în rîndurile P.C.R., cum a fost cazul lui Lucrețiu Pătrășcanu, P. Constantinescu-Iași, N.D. Cocea, Radu Cernătescu și mulți alții. Faptul că personalități de seamă ale științei și culturii s-au găsit în primele rînduri ale celor chemați de partid să se opună fascismului și revizionismului, să activeze în cadrul numeroaselor organizații create și îndrumate de comuniști a avut o mare însemnătate, sporind prestigiul P.C.R. în opinia publică și întărind sentimentul de încredere și solidaritate al forțelor democratice, progresiste.

A combate fascismul, a expune oprobiului public metodele de infiltrare a hitlerismului în România, într-o vreme cînd legionarii își lichidau cu ferocitate adversarii politici, a condamna cu fermitate măsurile represive ale autorităților împotriva clasei muncitoare și a mișcării revoluționare, a scrie des re partidul comunist de pe pozițiile adevărului, atunci cînd simpla menționare aprobativă a numelui acestui partid era considerată un act penal, toate acestea reprezentau nu numai un act de demnitate, ci și de curaj civic din partea intelectualității. Dar tocmai prin aderarea la ideile și principiile promovate de comuniști, intelectualitatea a putut combate cu eficiență tendințele reacționare ale unor formațiuni politice de dreapta, șovine și fasciste, a apărat cu succes esența umanistă și marile valori ale culturii naționale. A nu fi avut o astfel de intelectualitate, pe care comuniștii au știut să și-o apropie și s-o prețuiască, o intelectualitate solid ancorată pe pozițiile apărării intereselor majore ale țării și poporului, ar fi însemnat un handicap greu de depășit în atîtea momente grele prin care a trecut poporul nostru în acei ani.

Concordanța între aspirațiile intelectualității românești și obiectivele programatice ale acțiunii revoluționare comuniste are multiple explicații istorice. Ea ține în primul rînd de zestrea funciară a intelectualității româ-

nești dintotdeauna: patriotismul și umanismul său, atașamentul față de ideile progresului. Dar ni se pare demn de subliniat și faptul că în perioada la care ne referim se afla în plină maturitate creatoare o întreagă generație de oameni de știință și cultură care își făcuse ucenicia și se formase la școala socialismului românesc de la sfîrșitul secolului trecut. Acea generație s-a născut și a crescut odată cu partidul politic al clasei muncitoare, creat în 1893, beneficiind de puternica înrîurire a ideilor socialiste propovăduite de acest partid.

O originală politică a alianțelor

Anii deceniului patru și, ulterior, perioada dictaturii militaro-fasciste pun în evidență efortul partidului comunist, de a se menține în permanent contact cu masele, cu forțele vii ale națiunii. Este vorba de tactica alianțelor politice promovată de comuniști în lupta antifascistă și complexa activitate de pregătire a revoluției din august 1944.

Programele marilor acțiuni de luptă au avut ca trăsătură dominantă ideea de unitate, de solidaritate în fața primejdiei fasciste, fie ea internă sau externă. În fiecare caz în parte, comuniștii au abordat acele probleme și lozinci care exprimau revendicări de mare interes național, cu audiență în cercuri cît mai largi ale societății. Ne găsim în fața unor documente care aveau în vedere acele obiective de amplă cuprindere, pe baza cărora se putea stabili climatul de colaborare întru apărarea intereselor majore ale colectivității naționale și care interesau deci toate forțele sociale și politice democratice și patriotice. În aceasta se vădește caracterul profund național al politicii partidului comunist, esența sa de partid al celor mai adînci năzuințe ale poporului din sînul căruia s-a născut. „*În perioada ascensiunii fascismului* — subliniază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — *conștient de pericolul pe care acesta îl reprezenta pentru interesele poporului român, ca și pentru celelalte popoare din Europa, Partidul Comunist Român a desfășurat o largă activitate de mobilizare și unire a maselor populare, a forțelor înaintate ale țării în mișcarea antifascistă*".

Plenara C.C. al P.C.R. din februarie 1935 stabilea ca linie tactică în lupta împotriva primejdiei fasciste realizarea unor acorduri cu toate forțele patriotice, democratice, antifasciste, inclusiv formațiunile politice burgheze nefasciste, îndeosebi Partidul Național-Țărănesc. Pornind de la condițiile concrete ale României, în 1935 P.C.R. a pus bazele unei organizații democratice de mase — Blocul Democratic — în jurul căreia s-au grupat o serie de partide și formațiuni politice: Frontul Plugarilor, MADOSZ-ul, Partidul Socialist, organizații locale ale P.S.D. și P.N.Ț. Baza de masă a acestei largi coaliții democratice antifasciste o forma elementul muncitoresc-țărănesc. Urmărind consolidarea acestei alianțe de forțe democratice, antifasciste, sub directa îndrumare a P.C.R. s-au realizat acordurile de Front popular antifascist de la Băcia și Țebea (jud. Hunedoara) din 1935. Acționînd cu măiestrie, în anul imediat următor, P.C.R. a organizat cu ajutorul acestor forțe puternice demonstrații antifasciste și antirăzboinice și tot cu sprijinul lor a purtat bătălia în campaniile electorale prilejuite de alegerile din 1936 și 1937, soldate cu importante succese pentru forțele democratice, antifasciste.

În cursul anului 1939, pe măsură ce se întăreau presiunile hitleriste asupra României, s-a produs o intensificare a acțiunilor antifasciste. În conferințele regionale ale P.C.R. desfășurate la începutul anului, în Conferința pe țară a partidului din februarie și în Plenara VI a C.C. al P.C.R. din iunie 1939 s-a stabilit ca sarcină principală a partidului mobilizarea întregului popor la luptă pentru salvarea țării în fața expansiunii statelor fasciste. Această orientare a P.C.R. a fost pusă cu pregnanță în evidență de marile demonstrații de la 1 Mai 1939, în organizarea cărora s-a remarcat, prin spiritul său revoluționar, prin înaltul său patriotism, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Demonstrațiile din București și din celelalte centre ale țării au ilustrat încă o dată hotărîrea maselor largi populare, în primul rînd a clasei muncitoare, de a lupta cu arma în mînă împotriva Germaniei hitleriste pentru apărarea integrității teritoriale a țării.

Experiența cîștigată în acești ani a fost utilizată și dezvoltată în anii dictaturii militaro-fasciste și ai războiului hitlerist. Printr-o amplă și complexă activitate de mobilizare și organizare a forțelor vii ale națiunii, printr-o strînsă legătură cu masele largi ale poporului, P.C.R. și-a asigurat rolul de conducător al revoluției din august 1944, sub steagul comuniștilor acționînd strîns unit întregul popor, punînd capăt celei mai dramatice perioade din existența sa. Sub conducerea P.C.R. au acționat în slujba revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă organizații și formațiuni politice de la cele muncitorești și țărănești, pînă la cele ale burgheziei și monarhiei, aceasta fiind o validare istorică a faptului că Partidul Comunist Român reprezintă cea mai strălucită sinteză a aspirațiilor poporului nostru, a nobilelor sale idealuri de dreptate și libertate. ■

PARTIDUL CONȘTIINȚEI NOASTRE

GEORGE IVAȘCU

La o asemenea aniversare de vastă rezonanță cum este cea a Partidului Comunist Român, o privire asupra modalităților de lucidă combativitate revoluționară din presa condusă, îndrumată și influențată de comuniști în deceniul patru, deceniu în atîtea sensuri dramatic, este plină de semnificații. Desigur, preocupările de luptă ale partidului mobilizau conștiințele a tot mai numeroși intelectuali, care se îndreptau, în fond, spre acea forță politică identificată a fi cea mai consecvent antifascistă. Momentului istoric în care se afla România îi trebuia un răspuns clarvăzător. Iar acel răspuns ne venea din orientarea și acțiunea Partidului Comunist Român, militant consecvent pentru o alianță largă cu toate forțele democratice, autentic patriotice ale vieții politice românești.

Cu atît mai exemplară ne apare lupta partidului din acei ani cu cît avem satisfacția să o privim astăzi de la altitudinea operei de dinamism și împliniri fără precedent inaugurată de Congresul IX al P.C.R., împliniri și prefaceri revoluționare care sînt însăși substanța epocii de intensă vibrație patriotică a unui întreg popor, Epoca Nicolae Ceaușescu.

Primejdia pe care în acel deceniu patru o concretiza tot mai vădit fascismul era simțită de noi, tinerii intelectuali ai acelor ani, mai ales în manifestările ei anti-culturale, de agresivitate anti-umanistă, de coborîre a valențelor spirituale în tina practicilor regresive, obscurantiste, în primitivitatea organizatorică de turmă, gregară, respingînd argumentul dezbaterii raționale și înlocuindu-l cu strigătul furios, cu urletul, cu insulta, cu injuria, dacă nu de-a dreptul cu pumnul și pistolul. După asasinarea primului ministru I.G. Duca, în decembrie 1933, acțiunile de teroare fascistă au luat proporții. Se profilau astfel asasinatele de mai tîrziu, cărora le vor cădea victimă Armand Călinescu, apoi N. Iorga, Virgil Madgearu, Victor Iamandi și mulți alții, teroarea legionară urmînd a atinge culmea în timpul „rebeliunii" din ianuarie 1941... O adevărată avalanșă de maculatură impregnată de cel mai retrograd confuzionism s-a revărsat în cea de a doua jumătate a deceniului al patrulea cu o forță tot mai acuzată pe măsură ce regimurile fasciste, puterile Axei Roma-Berlin se consolidau și înscriau lovitură după lovitură pe harta Europei.

Pîrghia întregii acțiuni a Partidului Comunist Român în perioada ce a urmat instalării hitlerismului în Germania a fost intensificarea luptei, în plan organizatoric și propagandistic, împotriva fascismului tot mai amenințător. Ca atare, este logică inițiativa comuniștilor pentru coordonarea acțiunii tuturor forțelor democratice și progresiste într-un larg și puternic front popular antifascist — singurul capabil a cataliza energiile, voința întregului popor, în salvgardarea independenței, a integrității, a suveranității României, pentru apărarea civilizației și culturii. Astfel — proiectată pe ecranul larg al celui mai profund patriotism — se și explică în bună măsură audiența tot mai largă, ecoul tot mai intens al cuvîntului, de fermitate și de acțiune, al partidului comunist, conducător încercat al mișcării antifasciste, în rîndurile clasei muncitoare, ale țărănimii sărace, ale unei părți din mica burghezie, ale intelectualității noastre.

E ceea ce se reflectă în presa legală călăuzită de partid, în diferite ziare și periodice ale vremii, în activitatea consecventă a unor ziariști și scriitori care, la rîndul lor, antrenau și pe alți intelectuali pe același drum. În acest mod a înțeles partidul comunist să acționeze în acei ani, hotărîtori pentru destinul poporului român, ca și pentru al celorlalte popoare amenințate de fascism, pentru apărarea civilizației și a păcii în lumea întreagă.

În atmosfera democratică și, prin succesiunea împrejurărilor, de radicalizare a conștiințelor, care a dus la generarea și promovarea, tot mai organizată, a atitudinii antifasciste, majoritatea profesorilor și — ceea ce trebuie cu osebire relevat — marea majoritate a studenților de la Litere și Filosofie ai universității ieșene au luat poziții semnificative, în concordanță, de altfel, cu nu puțini de la Drept și de la Știință. În sfera acestui proces se situează apariția și evoluția revistei *Manifest*, căreia, de la numerele 3-4, din noiembrie 1934, și pînă la suspendarea ei, în februarie 1936, i-am fost redactor responsabil. În retrospectiva din *Jurnalul ieșean, 1935-1940* m-am referit oarecum pe larg la această evoluție, marcînd

mai ales momentul noii serii, inaugurate cu nr. 5, din iulie 1935, ca expresie — acum — directă a influenței Partidului Comunist Român. Aceasta — datorită întîlnirilor mele din aprilie-mai 1935 cu Lucrețiu Pătrășcanu (în grădina casei lui Garabet Ibrăileanu, casă în care el era, conspirativ, găzduit). *Manifest*, în a doua ei serie, și-a schimbat nu doar formatul, dar și-a accentuat și definit profilul, făcînd loc reportajelor din mediul muncitoresc (Buhuși, Letea, Valea Trotușului), publicînd articole de analiză aprofundată a situației politice interne și externe, îmbrățișînd inițiative antifasciste și din mediul universitar, precum Asociația „Anatole France" și altele. Revista publica acum multe articole semnate cu pseudonime, scrise de militanți aflați în ilegalitate, după cum, în paginile ei, colaborau cu articole de atitudine intelectuali cunoscuți pentru poziția lor democratică, antifascistă, în primul rînd din Iași, dar și din București, Cluj și alte centre culturale. Cînd a fost suspendată, tirajul se apropia de 5 000 exemplare, ceea ce marca gradul de receptare și de răspîndire. Așadar, șansa de a fi „descoperit" de către partidul comunist — în condițiile arătate — și, apoi, de a fi călăuzit și nutrit de tensiunea lui autentic revoluționară, — iată coordonata majoră care a făcut ca *Manifest* să devină o componentă în definirea destinului acelei perioade.

Desigur, experiența de la *Manifest* a fost pentru mine hotărîtoare, ca ziarist militant, organizat, căci — astfel — am devenit unul din activiștii de partid în mediul universitar (ca asistent, în anii 1935 și 1936, la Facultatea de Litere), apoi ca publicist, colaborînd la ziarul *Lumea*, pînă la suspendarea acestuia odată cu *Dimineața* și *Adevărul* de către guvernul Goga-Cuza. Dar, cointeresînd pe profesorul și violonistul Mircea Bârsan, pe structurile *Lumii* a putut apărea, începînd din aprilie 1938, ziarul *Iașul*, la care am lucrat ca prim-redactor pînă la suspendarea lui, la 27 iulie 1940, de către guvernul Gigurtu. Editorialul — de vădită poziție patriotică și antifascistă — al acestui ultim număr se intitula *Locul nostru în Europa*, semnatarul fiind arestat. Era al doilea „incident" de acest fel din biografia mea, primul fiind în vara lui 1935, al treilea urmînd în noiembrie 1940. La data aceasta, eram... onorat și cu suspendarea din învățămînt... Am arătat-o deja în mărturii receptate cu alte prilejuri.

Ceea ce cred, însă, că merită a fi subliniat e că în asemenea împrejurări și într-un asemenea context politic, antifascismul a devenit nu numai un catalizator, dar, tot mai semnificativ, un revelator de conștiințe în sensul apărării libertăților democratice, a unității de acțiune în acest sens, al lărgirii sferei de manifestare în rîndurile opiniei publice. Pe linia unirii forțelor democratice și antifasciste, organizatiile de masă ale partidului comunist au realizat înțelegeri de luptă cu partide și organizații politice ale altor categorii sociale și naționale, finalitatea fiind crearea unui Front popular antifascist. Ca atare, este cazul să fie relevat și în acest context rolul organizator și dinamizator al Partidului Comunist Român în constituirea, încă din iunie 1933, în activitatea cu succes a Comitetului Național Antifascist, al cărui prim *Apel* afirma: „Strîngînd în jurul acțiunii antifasciste pe toți cei ce lucrează cu brațul și cu mintea la orașe și sate, vom putea stăvili în România triumful unui curent care poartă în el germenul de distrugere a tot ce este izvor de muncă și de gîndire"

Într-adevăr, în cîmpul ideologic și cultural, cu elocvente reverberații social-politice, inițiativele Partidului Comunist Român și ale aliaților săi reușesc, în anii 1934-1936, o puternică și susținută ofensivă de presă, nu numai în Capitală (unde se activizează poziția antifascistă în coloanele ziarelor *Adevărul* și *Dimineața*, mai intens încă în săptămînalul *Cuvîntul liber*), dar și în orașele importante ale țării, precum Iașii (unde, *Manifest* fusese precedat de ziarul democratic antifascist *Ecoul*), Clujul (aici continua, de altfel, să apară, acum cu o vădită atitudine antireacționară, *Societatea de mîine*, alături de vechea revistă democratică în limba maghiară *Korunk*), Craiova (unde apărea *Meridian*), Timișoara, Sibiu sau Brașov, dar și în alte orașe, precum Botoșanii (unde Scarlat Callimachi înființase *Clopotul*, după a cărui suspendare îi luaseră, rînd pe rînd, locul *Horia*, *Slova*, *Soarele*, *Torța*), Bîrladul, Galații, Turnu-Severin (unde apăreau, respectiv: *Păreri*, *Îndrumarea*, *Nădejdea*), sau, la Pitești, *Omul liber*, la Turnu-Măgurele, *Buha*, în com. Lița (Teleorman) — *Cîmpul*, la Bacău — *Înainte*. Desigur, în raport cu marea majoritate a acestor publicații, *Era nouă*, care apare în februarie 1936, la București, a reușit în cele trei numere, cîte i-a îngăduit cenzura, să pună unele probleme fundamentale. La București, apar, evident, cele mai multe publicații antifasciste. Printre acestea: *Umanitatea*, *Echipa* — 1934; *Critica*, *Criza*, *Drumul femeii*, *Orizont*, *Studentul român* — 1935; *Atlas*, *Arena* — 1936; *Fapta* — 1936-1938; *Reporter* — 1933-1938; *Dacia nouă* — 1937-1938.

„Strategia" și „tactica" publicisticii de stînga se defineau din înseși realitățile acelei vremi. Rezumînd, în baza propriei experiențe din această a doua jumătate a deceniului al patrulea, cred că însuși impactul cu o realitate atît de contradictorie — precum au fost acei ani premergători izbucnirii celui de-al doilea război mondial — a implicat o accentuare a radicalizării conștiințelor datorite presiunii tot mai puternice a fascismului, prin chiar concretizarea lui pe plan extern și intern, în dimensiuni tot mai ame-

ninţătoare. În introducerea — destul de amplă — la volumul *Cumpăna cuvîntului* (apărut în 1977 la Editura Eminescu), am insistat tocmai asupra acestui proces, care avea să devină încă mai revelator în anii războiului. Antologia cuprinzînd texte apărute între septembrie 1939 şi mai 1945 demonstrează, cu pregnanţă cît de puternică a devenit — prin dinamica evenimentelor — rezistenţa antifascistă în rîndurile spiritualităţii româneşti, cît de operativă şi mai aplicată influenţa, tot mai cuprinzătoare, şi însăşi acţiunea, tot mai contingentă, directă, a Partidului Comunist Român, factorul de convergenţă naţională şi, în continuă potenţare, motorul ei multiplu transformator.

Tîrîtă în războiul lui Hitler, ţara întreagă, cu sutele de mii de ostaşi răspîndiţi pradă morţii pe cîmpurile de luptă din Răsărit, reacţiona cu o determinare tot mai vădită ca un reflex firesc de apărare a propriei fiinţe naţionale, amplificînd astfel procesul de conştientizare antifascistă, patriotică şi, prin aceasta, de polarizare în jurul Partidului Comunist Român a iniţiativelor din rîndurile ofiţerimii, chiar a căpeteniilor armatei, în consens — implicit astfel — cu al maselor muncitoare din spatele frontului, cu acţiunile oamenilor de cultură, ale profesorimii, ale studenţimii, ce se conjugau tot mai semnificativ cu actele de esenţă şi practică revoluţionară ale comuniştilor. În România perioadei 1940-1944, putem vorbi de o tot mai lucidă, deci o mai eficientă, conştiinţă de sine a intelectualităţii noastre, a cărei sferă de polarizare antifascistă şi de rezistenţă patriotică a devenit — precum istoria a trasat-o — cu atît mai largă cu cît războiul din Răsărit s-a întins în spaţiu şi în durată. Punctul de maximă reverberaţie a fost marcat prin insurecţia de la 23 August 1944 şi revoluţia de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă care a eliberat România.

O dovadă peremptorie este ansamblul procesului de conştientizare, tot mai activă, a spiritualităţii naţionale (cap de serie şi revelator prestigios fiind savantul-martir Nicolae Iorga) — care, datorită tocmai împrejurărilor vitrege determinate de război, manifestă într-un perimetru tot mai larg voinţa de afirmare a marilor valori culturale naţionale (*Istoria literaturii române* a lui Călinescu, *Revista română* a lui Zaharia Stancu, *Laudă ţăranului român* — discursul de recepţie la Academie al lui Liviu Rebreanu, demersurile critice ale lui Lovinescu în jurul lui Maiorescu, ale lui Pompiliu Constantinescu, eseurile lui Mihail Ralea sau C. Rădulescu-Motru, ale lui Blaga în revista *Saeculum*, cele jurnalistice ale lui Ion Vinea, *Baroane!* al lui Tudor Arghezi, textele lui Sadoveanu, Galaction, Philippide, Camil Petrescu, ale Cercului literar de la Sibiu, — acestea în revista *Vremea* (care tocmai în anii războiului a devenit un receptacul patriotic, antihitlerist), apariţia în decembrie 1943 a ziarului *Ecoul*, cu proeminenţă democratică şi cu principalele sectoare redacţionale deţinute direct de ziarişti comunişti... Dar sîntem departe de a cuprinde întreaga arie de convergenţe democratice, antifasciste, patriotice, căci, între altele, s-ar cuveni cuprinse manifestările intelectualităţii transilvane, iniţiativele ei, poemele lui Mihai Beniuc, luările de poziţie ale lui I. Agârbiceanu, Valeriu Novac, ale promotorilor revistei *Luceafărul*, apărută la 1 aprilie 1941, cu credinţa de a continua „vechiul drum, tăind părţi de dreptate românească în inima veacului".

E, deci, cu atît mai lesne de înţeles cum — într-un asemenea climat, nu de „exil interior", ci, dimpotrivă, de acţiune ofensivă tocmai împotriva vicisitudinilor — Partidul Comunist Român, inspirator direct în organizarea Uniunii Patrioţilor, a reuşit să lanseze, cu un succes determinant în iradierea imperativelor de resurecţie naţională, ziarul *România liberă*, la 1 ianuarie 1943[1], ziar care avea să aibă un rol major în coagularea rezistenţei la regimul antonescian, împotriva războiului hitlerist, în coordonarea acţiunii de mobilizare şi raliere a tuturor forţelor patriotice. Nu puţini intelectuali au lucrat — unii în adîncă ilegalitate — pentru a asigura apariţia acestui ziar, activitate implicînd riscuri din cele mai grave, dar forjînd necontenit voinţa de acţiune, de îndrăzneală revoluţionară în medii din cele mai diverse. În acest climat de înaltă resurecţie patriotică a fost redactat şi înaintat lui Antonescu acel *Memoriu al universitarilor*, în aprilie 1944[2]. Trebuie spus că tot *România liberă*, precum o făcuse la rîndul său *Scînteia*, a adus la cunoştinţa opiniei publice româneşti cele mai importante acţiuni ale Partidului Comunist Român. De unde şi mîndria — pentru cei care, conspirativ (o ştiu din proprie experienţă) au contribuit la redactarea şi promovarea acestui mediator major al celor mai nobile imperative patriotice ce aveau să se concretizeze, la momentul istoric potrivit, în evenimentul Eliberării, cu consecinţa lui logică: alăturarea României Naţiunilor Unite pînă la victoria finală asupra Germaniei naziste.

Iată, aşadar, care a fost „nervus rerum": Partidul Comunist Român — generator al mutaţiilor spre stînga, respectiv, antifasciste, autentic patriotice şi democratice cu luciditatea perspectivei reale, inspirator al numeroaselor demersuri de amplitudine civică din deceniul al patrulea, cît şi — cu atît mai intens — al celor de după declanşarea celui de-al doilea război mondial la a cărui evoluţie, prin evenimentul crucial de la 23 August 1944, poporul român, marcînd unitatea forţelor sale patriotice, catalizate de partidul său comunist, avea să-şi spună un cuvînt determinant. ■

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 7-8/1969; 7/1984.

1866. Actul de naştere al vieţii academice româneşti

„ACELAŞI SCOP SOLIDAR: CULTURA NAŢIONALĂ"

ALEXANDRU DOBRE

La 1 aprilie 1866, prin Decretul nr. 582, Locotenenţa domnească a Principatelor Unite aproba Regulamentul pentru înfiinţarea Societăţii Literare Române, act prin care se puneau bazele Academiei române, înaltul for menit să dirijeze şi să orienteze întreaga viaţă culturală a poporului român. Se împlinea, astfel, un deziderat adînc resimţit de toţi cărturarii patrioţi ai vremii, dar şi ai deceniilor anterioare, conştienţi de necesitatea reunirii forţelor spiritualităţii româneşti în cadrul unui organism capabil să orienteze direcţiile principale ale dezvoltării culturii româneşti în condiţiile creării şi afirmării statului modern România. Societăţile culturale prepaşoptiste, ca şi acelea create în diferite provincii româneşti, imediat după Unirea din 1859, jucaseră un rol important, dar nu putuseră rezolva asemenea sarcini.

Societatea Literară Română, care îşi propunea ca obiectiv imediat rezolvarea unor chestiuni de natură pur filologică (elaborarea unui dicţionar şi a unei gramatici, ca principale instrumente în asigurarea dezvoltării unitare a limbii române), a fost gîndită de iniţiatorii săi ca o instituţie reprezentativă pentru toţi românii, indiferent de provincia istorică în care locuiau. Cei 21 membri fondatori, fuseseră recrutaţi din rîndul celor mai reprezentative personalităţi ale culturii româneşti,

la data de 1 august 1867, Societatea Literară avînd următoarea alcătuire: Iosif Hodoş, Alexandru Roman (Maramureş), Timotei Cipariu, Gavril Munteanu, George Barițiu (Transilvania), Andrei Mocioni, Vincențiu Babeş (Banat), Alex. Hurmuzachi, Ioan Sbiera (Bucovina), Alex. Hâjdeu, Ioan Strajescu, Ştefan Gonata (Basarabia), Ioan Caragiani (Macedonia), Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi, V.A. Urechiă, Titu Maiorescu, Nicolae Ionescu (Moldova), Ion Heliade Rădulescu, August Treboniu-Laurian şi Ioan C. Massim (Muntenia); preşedinte — I. Heliade Rădulescu. Evenimentul a căpătat caracterul unei puternice afirmări a unității spirituale a națiunii române, devenind o expresie elocventă a aspirației spre unitate şi independență. Decretul din 1 aprilie 1866 a fost recepționat cu deosebită satisfacție de toți românii. A fost un moment de solidaritate națională românească de o sporită semnificație, dacă ținem seama că el avea loc cu cîteva luni înainte de proclamarea statului dualist austro-ungar (februarie 1867) care a dus, pentru o jumătate de secol, la anexarea Transilvaniei la Ungaria[1]. În spiritul acestei solidarități, comentînd decretul publicat la București, Iosif Vulcan scria, într-un articol apărut în revista Familia: „Măreață va fi acea ziuă, în care reprezentanții națiunii împrăştiate de soartă... se vor aduna laolaltă".

Sesiunea inaugurală a Societății nu a putut avea loc la data stabilită inițial, 1 august 1866, atît din cauza evenimentelor internaționale (îndeosebi războiul austro-italo-prusian, care a sporit susceptibilitățile Austriei față de români), cît şi unei epidemii de holeră ce a necesitat măsuri speciale de carantină. Desfăşurată în anul următor, sesiunea şi-a păstrat însă întreaga semnificație, căpătînd dimensiunile unei ample manifestări populare a unității naționale.

Bizuindu-ne pe documentele epocii, vom reconstitui, în cele ce urmează, principalele momente ale acestui eveniment, aşa cum a fost el receptat de contemporanii săi.

Membrii aceleiaşi familii

Reluînd firul preparativelor din anul precedent, în luna mai 1867, noul ministru al instrucțiunii publice şi cultelor, D. Brătianu, dorind „a-şi împlini o datorie şi a răspunde la o dorință generală", înaintează un raport guvernului, în care propune convocarea şedinței inaugurale a Societății Literare Române. Guvernul aprobă şi trimite propunerea spre sancționare domnitorului. În ziua de 28 mai este dat publicității Decretul nr. 874, prin care *„Societatea Literară Română este convocată la București pentru 1 august 1867"*.

Atît în coloanele presei, cît şi prin acțiunile oficiale, evenimentul este privit ca un moment cu implicații istorice naționale. V.A. Urechiă[*], în calitate de director general al Ministerului instrucțiunii publice şi cultelor, elaborează un program amănunțit al solemnității, iar în ziua de 10 iulie, într-una din sălile Facultății de drept, se ține şedința de constituire a Comitetului pentru primirea în București a membrilor Societății. Comitetul alege ca preşedinte pe Ion Fălcoianu şi dă publicității un „apel către public" şi un program al serbărilor organizate de populația Capitalei în cinstea „bărbaților convocați". Conform acestui program, duminică 30 iulie, la orele 11 dimineața, oaspeții vor fi primiți la Şosea, sub un umbrar decorat cu „drapelele provinciilor române", unde îi aşteaptă membrii Comitetului, „reprezentanții corporațiilor", alte persoane, „precum şi membrii diferitelor societăți". După ce vor fi salutați de preşedintele Comitetului, cu ajutorul trăsurilor special pregătite, oaspeții urmează să fie transportați la gazdele lor. Tot orașul va fi împodobit sărbătoreşte, iar „seara, la 9 ore, va fi conduct cu facle, care va purcede din curtea Academiei, cu muzică şi coruri, făcînd o serenadă în Piața Teatrului [Național], unde membrii vor fi adunați la banchetul care se va da în foaierul Teatrului".

Apelul se încheie cu un cald îndemn către toți locuitorii Capitalei ca să binevoiască „a contribui cu prezența lor la serbarea aceasta mare, în onoarea unei zile de la care va datora renaşterea literaturii şi cultivarea limbii noastre".

Primăria Capitalei se alătură inițiativei Comitetului şi lansează, la rîndul ei, un emoționant îndemn către cetățeni, arătîndu-le însemnătatea națională şi patriotică a evenimentului la care sînt chemați cu stăruință să participe: „Capitala României va vedea mîine întrunită pentru întîia oară în sînul său întreaga limbă românească; pentru întîia oară, mîine, se vor regăsi alături toți membrii aceleiaşi familii, toți frații de acelaşi sînge".

Guvernul acționează în acelaşi spirit, dînd evenimentului un caracter solemn; se străduieşte însă să păstreze acțiunea pe teren strict „filologic", spre a nu stîrni suspiciunea imperiilor absolutiste vecine. Se telegrafiază lui Nicolae Ionescu şi Ioan Caragiani, la Iaşi, cerîndu-li-se ca, împreună cu Vasile Alecsandri şi Costache Negruzzi, să fie la Ploieşti în data de 29 iulie, de unde, împreună cu transilvănenii, să pornească a doua zi spre București. Prefectului de Prahova i se dă dispoziție să-i primească pe membrii fondatori potrivit „inimii" sale, dar să evite „orice demonstrațiune de dacoromânism".

„Salutînd inimile cu vorba inimii"

La 9 iunie 1867, ministrul instrucțiunii publice, D. Brătianu, adresează o invitație lui Timotei Cipariu, în care se spune, între altele: „Avînd onoarea a vă comunica aceasta [desemnarea ca membru fondator şi data sesiunii

1.2 *Magazin istoric*, nr. 6/1978, 3-4/1986; 10/1981.

inaugurale], nu mă îndoiesc, domnul meu, că răspund la o dorință intimă a domniei voastre, care e și dorința tuturor românilor, de a vedea întruniți pe bărbații eminenți din toate părțile României spre a conlucra pentru stabilirea și formarea limbii patriei comune. Așteptînd cu nerăbdare acea zi frumoasă care va fi o sărbătoare națională, vă rog să binevoiți a-mi arăta unde și prin ce mijloace să vă trimit cît se poate mai curînd suma necesară pentru venirea domniei voastre la București". Adrese similare sînt expediate și celorlalți membri.

Cum am văzut, transilvănenii și moldovenii urmează a se întîlni la Ploiești și de aici, împreună, să vină la București. Primul dintre sosiți este ardeleanul Gavril Muntcanu, fostul profesor al lui Titu Maiorescu. Lui, ca și celorlalți, li se face o primire entuziastă: „La ...salut răspunse dl. canonic T. Cipariu cu cunoscuta-i modalitate, întîmpinînd cu egală căldură iubirea prin iubire și salutînd inimile cu vorba inimii. De aiciea fură petrecuți la un loc destinat și resalutați din partea cetățenilor, gardiștilor [membrii gărzii civice] și profesorilor. Aici fură primiți pe alte care, aduse anume de la București, și cînd ajunseră pe la [comuna] Săftica, în drum cam de două ore de București, începură a-i întîmpina carete, care se arcuia [alăturau] convoiului ce urma după oaspeții literari, și cînd ajunseră la Băneasa se aflau petrecuți de sute de carete; iar la capul Șoselei, unde fură salutați de dl. Fălcoianu, într-un pavilion ad-hoc, cu primire mai regulată, nu mai putea străbate omul de mulțimea poporului ce-i saluta cu vivante entusiastice".

Așadar, în apropierea Capitalei, membrii Societății ce veneau de la Ploiești, sînt întîmpinați de mii de oameni. Președintele Comitetului pregătitor, I. Fălcoianu, rostește un discurs de bun-sosit, din care reținem: „Această zi solemnă, a reuniunii celui dintîi congres literar român, va forma o epocă însemnată în istoria țării și literaturii române. Ați venit să faceți unirea limbii române; această operă va fi piatra fundamentală a edificiului măreț la care aspirăm toți și ne felicităm de alegerea ce guvernul a făcut în persoanele d-voastră... Întreagă țara se unește la serbarea acestei zile care va rămîne etern memorabilă în toate inimile românilor... Trăim departe unii de alții, iubirea noastră însă, sufletele noastre n-au hotare și ceea ce ne-au ținut frați și români pînă astăzi, limba și religiunea strămunilor noștri, ne va apropia și întări încă și mai mult în viitor". Oratorul își încheie cuvîntul cu urarea de „Trăiască națiunea română!"

Îi răspund cu aceeași vie emoție Iosif Hodoș și Alexandru Roman. Primul, dînd glas adîncilor sentimente și aspirații ale tuturor românilor de peste Carpați, rostește: „Vă salutăm cu iubire, frați liberi din România liberă. Sîntem fericiți de-a ne afla în mijlocul vostru, unde cuvîntul este liber. E frumoasă libertatea voastră. Nu v-o invidiem însă, ci o dorim și pentru noi. O dorim și lucrăm și sperăm... Libertatea este dreptul tuturor; românul o cere cu binele, o pretinde în numele dreptului și cînd i se contestă o dobîndește cu mijloacele morale sau materiale, după împrejurări". După opinia lui, Societatea Literară Română are o misiune importantă: „Am avut fericirea de-a fi chemați ca în unire cu domnia-voastră să stabilim unitatea limbii; unitatea limbii o avem, fraților; de la Tisa pînă la Marea Neagră toți românii au aceeași limbă, prin urmare n-avem a stabili unitatea limbii, ci numai *forma* ei, unitatea gramaticii și dicționarului. Cînd vom avea această unitate în exprimarea cugetării noastre, vom fi și mai uniți în simțăminte și în cugete".

Reluînd aproape în aceleași formulări ideile lui I. Hodoș, Alexandru Roman ține să precizeze: „Limba ne unește, domnilor, dar au trecut multe secole de cînd numai ea singură era unica legătură între noi; a sosit timpul ca să ne unească și cugetele și simțămintele. La aceasta, dumneavoastră ați dat inițiativa, noi vă aducem răsunetul de dincolo".

În seara de 31 iulie, membrii Ateneului Român oferă un banchet în onoarea distinșilor oaspeți. V.A. Urechiă ține un toast: „Disoluțiunea unui popor începe din ziua cînd datează disoluțiunea limbei... Limba noastră reflectă ceriul, cîmpiile înflorite și munții cărunți; ea este ecoul carele a repercutat și repercută țipetele și suspinele, desmierdările și urele inimii și ale geniului și aspirațiunile naționale... Vîntul ce vine dinspre munte [adică din Transilvania] are aripile încărcate de suspine și durere".

Atmosfera este străbătută de vibrante simțăminte de unitate și solidaritate națională. În fața celor 2 000 persoane prezente, Al. Roman declară: „*Fie ca din unitatea limbii literare*, pre calea cea pacinică a științelor, *să rezulte unitatea națională*".

Depozitul sacru primit de la strămoși

A doua zi are loc ședința de inaugurare a Societății Literare Române. „Marți la 1 august,... se făcu inaugurarea Societății — scrie V.A Urechiă, unul din participanții la organizarea și desfășurarea ședinței, într-un reportaj publicat în 1867 în broșura *Actele și solemnitatea oficiale și neoficiale a inaugurării Societății Literaria Romana*. Această zi mare în istoria noastră literară se serbă cu o pompă măreață și în mijlocul unei afluențe nenumărate și entusiastice... Încă înainte de orele 11, toate școlile primare și secundare de băieți, fiecare cu stindardele lor în frunte, erau înșirate în cîte două rînduri pe străzile Rondelul, Cișmigiul, Știrbei Vodă, Piața Teatrului, Podul Mogoșoaiei spre Liceul Sf. Sava, în calea pe unde membrii Societății aveau a fi aduși la sala solemnității. Pe la 11, pînă la 11. 30, d-nii membri sosiră în-

soţiţi de către una din persoanele Comitetului de recepţiune." La ora 11 3/4, ministrul de externe Ştefan Golescu, „în locul d-lui ministru al cultelor, care era ţinut acasă de o indispoziţiune, intră în sală, primit la uşă de autorităţile scolastice [şcolare] cu domnul director al ministerului. Peste puţin sosi şi d.I. Brătianu, ministru de interne.

Îndată apoi corurile intonară, însoţite de orchestră, Imnul naţional compus de d. Ştefănescu".

Vorbind în numele guvernului, Ştefan Golescu arată că „nu poate fi dorinţă mai legitimă... pentru membrii aceleiaşi naţiuni... decît de a-şi cultiva limba naţională, tezaur pe care nu este putere omenească să-l iee de la un popor". În privinţa sarcinilor de viitor ale Societăţii, vorbitorul le spune celor prezenţi: „Aveţi, domnilor membri, mai înainte de toate, a vă ocupa de regulamentele constitutive ale Societăţii. Le veţi face, după cum vă vor conduce luminile d-voastre. Guvernămîntul, din această oră, nu mai poate avea nici un amestec în lucrările d-voastre. Societatea este şi rămîne independentă şi liberă, cum liberă şi independentă a fost şi este şi va fi limba poporului român, oricîte servituţi şi vicisitudini au putut încovoia grumajii unora dintre noi. De astăzi încolo, Societatea Literară independentă va avea răspunderea şi gloria lucrărilor sale".

Pasajul de mai sus ne ajută să situăm locul Societăţii Literare Române între instituţiile epocii, să-i fixăm statutul juridic de instituţie neguvernamentală. „Ministerul va depune în mîinile d-voastre, domnilor membri, fondurile ce din diverse legate posedă deja Societatea şi al căror depozitar, legal şi natural, pînă astăzi, era ministerul". Dar, mai presus de aceste fonduri, arată vorbitorul, „d-voastră primiţi astăzi de la naţiune un depozit de o valoare [i]nestimabilă, *limba sa*. În această sală... şi în această zi, în care vorbesc inimile tuturor românilor, ce v-ar putea zice guvernămîntul României, ce nu ar fi deja în inimile d-voastre? În aceste inimi cetim acea dorinţă ca Societatea Literară să nu uite nici un minut că depozitul sacru primit de la străbuni, *limba*, trebuie să-l lăsăm posterităţii române... întreg şi intact."

Discursul ministrului este ascultat cu deosebit interes şi emoţie: „Aplauze vii şi repetate întrerupseră de mai multe ori cuvîntul d-lui ministru; îndată apoi corurile cîntară *Deşteaptă-te române*, versurile sublime ale nemuritorului Mureşeanu. Cînd se cînta acest adevărat imn naţional toate inimile şi privirile erau aţintite asupra frumoasei imagini a acestui poet, datorită [datorată] artistului şi profesorului Stănescu".

După Ştefan Golescu, ia cuvîntul Vasile Alexandrescu-Urechiă, care aduce un elogiu cald celor ce contribuiseră material, prin donaţii şi binefaceri, la constituirea acestui for naţional, aşa cum fusese, printre alţii, donatorul Evanghelie Zappa[1].

„Cîntarea *Mult e dulce şi frumoasă limba ce vorbim* dete ocaziune la noi manifestaţiuni... După aceasta, venerabilele membru d. Cipariu, în mijlocul aplauzelor unanime ale publicului asistent, urcîndu-se la tribună, cu un accent care denunţa [trăda] inima sa şi tot ce-o agita...", rosteşte un discurs antologic, cu care se încheie, de fapt, prima sesiune a Societăţii Literare Române. El vorbeşte în numele românilor „din provinciile subjugate": „Societatea Literară, fundată din libertatea unui guvern patriotic, de astăzi îşi începe lucrările sale. Prima [întîi] august 1867 va face, aşa credem şi sperăm, o epocă nouă în viaţa culturii naţionale române, o epocă ilustră şi de memorie îndelebilă pentru întreaga românime. Societatea are o misiune înaltă şi un scop atît de sacru, cît nu pot crede, domnii mei, că mai poate fi vre un român adevărat care să nu-i recunoască această misiune importantă şi să nu-i ureze cele mai salutare rezultate pentru întreaga românime".

Referindu-se la situaţia politică şi culturală a românilor, Cipariu spune în continuare: „Simţul naţional s-a deşteptat în toată românimea. Naţiunea română a venit la cunoştinţa poziţiunii care i se cuvine între naţiunile Europei; ea va face toţi paşii cuveniţi pentru a ocupa această poziţiune cu demnitate. Naţiunea română de aci înainte va fi solidară pentru corpul întreg şi nu vor mai fi partide care să ne dezunească de la unul şi acelaşi scop solidar, cultura naţională. Pînă aci patria română, limba şi naţionalitatea ne-a fost călcată... Am *început* a ne libera patria, am început a ne libera limba. Am început, domnilor, abia am început, dară nu am terminat; rămîne ca să continuăm şi să terminăm. *Bărbaţii de stat ai românilor vor îngriji pentru eliberarea perfectă a patriei române. Sînt de convingere că ei îşi vor împlini cu sanctitate înalta misiune — şi patria română în urmă va deveni liberă.* Pentru eliberarea limbii naţionale va îngriji, mai cu distincţiune între altele, chiar această Societate Literară. Ea va îngriji ca limba română să scape de tot jugul despotismului sub care de secole a gemut. Ea va îngriji pentru conservarea unităţii limbii româneşti în toate provinciile locuite de români. Ea îi va reda forma curat naţională română pentru ca să figureze cu toată demnitatea între şi lîngă surorile ei de origine latină. Ea va pune fundamentul pentru o literatură adevărat naţională, corectă în expresiuni, corectă în forme, fără care nici o literatură nu poate merita de a se chema literatură".

Cuvintele cărturarului transilvănean sînt întîmpinate cu vie satisfacţie. Asistenţa aplaudă şi ovaţionează îndelung. „Cînd d. Cipariu îşi termină cuvîntarea — citim în reportajul amintit — trebuiră mai multe minute să se poată restabili liniştea; atît de detunătoare fură aplauzele şi urările. Îndată,

[1] *Magazin istoric*, nr. 11/1984.

(Continuare în p. 28)

Valori culturale româneşti

în mari biblioteci ale lumii

„ODISEEA" UNUI MANUSCRIS DE LA ION NECULCE

ION DUMITRIU-SNAGOV

În Sala Barberini, din Biblioteca Vaticanului, aerul prinde armonie sonoră, iar ecoul ei, răsfrînt de volumele din pereţi, pare şoapta apelor murmurată de scoica Tritonului din piaţa de la poalele Quirinalului. Sala Barberini este încăperea de la care pornesc toate drumurile în bogata bibliotecă; aici se află, la raft liber, volumele instrumente de lucru — de la ghidul-sumar, la indicii analitici ai tuturor fondurilor şi colecţiilor. Din anul 1981, unui din aceste cataloage, cel cu numărul 456, cuprinde lista tuturor lucrărilor româneşti identificate în diferitele fonduri ale Bibliotecii Vaticanului; simpla parcurgere a acestui catalog oferă o imagine complexă asupra unor valori culturale făurite de-a lungul anilor în ţara noastră: se află consemnate în ei manuscrise bogat împodobite cu miniaturi şi ornamente; tipărituri rare, pagini aparţinînd unor reprezentanţi de seamă ai culturii române.

În imagine: Chenarul ornamental al paginii de titlu a *Cărţii româneşti ce se cheamă Ceasornicul Domnilor*, pe care Ion Neculce a dorit s-o aibă în copie manuscrisă în biblioteca sa. Fastuosul ornament al paginii arată preţuirea deosebită pe care cărturarul român o acorda acestei lucrări.

La numărul 1 al catalogului *(Vatican Rumeno 1)* un titlu sugestiv: *CARTE ROMÂNEASCĂ ce să cheamă Ceasornicul Domnilor, scrisă și aleasă cuvinte frumoasă din multe cărți de Dumnialui răposatu Nicolaiu Costin, Biv Vel Logofăt, care acum s-au izvodit cu cheltuiala Dumnealui Ion Neculce, vel Vornic de Țara de Sus, în zilele Măriei Sale Luminatului domn Io Grigore Ghica Voevod, în anul 7240 [1732], fev. 29, cu mîna iubitorului de osteneală Pavel Grămăticul de Vamă; pentru că cine va citi, mult să va înștiința de învățătura aceștii cărți; iară cine a lua-o fără voia dumisale sau i-a fura-o, să fie afurisit de Domnul Isus Cristos*".

Avem deci în față *Ceasornicul Domnilor*, al cărturarului spaniol Antonio de Guevara, prima operă tradusă din literatura occidentală modernă în românește. O carte pe care vreme de patru ani în cercetările mele întreprinse la această bibliotecă și în alte fonduri de la Vatican o căutasem, cu slabe nădejdi de regăsire. Semnificația acestei scrieri depășește cu mult cadrele unei simple traduceri. Meritul aparține lui Nicolae Costin (1660-1712) care, în afară de opera sa de istoriograf (autor a două *Letopisețe ale Moldovei)*, s-a făcut cunoscut în cultura românească și prin această traducere pe care a realizat-o după scrierea umanistului spaniol Antonio de Guevara (1480-1545), cu titlul *El Relox de Principes, Ceasornicul Domnilor*, cum a fost tradus de Costin. Traducerea nu reprezintă însă o simplă transpunere în română a textului lui Guevara. Cărturarul român a făcut un autentic proces de reelaborare a scrierii, eliminînd multe pasaje prolixe și adăugînd note marginale — adaptînd deci conținutul lucrării la unele aspecte legate de principiul guvernării, așa cum îl preconiza domnitorul Nicolae Mavrocordat. De altfel, Costin a fost unul din apropiații dregători ai luminatului voievod[1], cunoscîndu-i intențiile reformatoare; *Ceasornicul Domnilor* este închinată, de altminteri, acestui principe.

[1] *Magazin istoric*, nr. 9,10/1985.

Istoria descoperirii manuscrisului este, ea însăși, pasionantă. La 1 mai 1899, dr. Vasile Lucaciu, vestitul luptător memorandist pentru unirea românilor, îi scria lui Ion Bianu, secretar al Academiei române: „Am onoarea a te informia pre tine și prin tine pre on[or] direcțiunea Academiei Române că zilele acestea, cercetînd după niște documente în arhiva imensă a Vaticanului, în 11 l.c. [aprilie — *n.n.*], am dat peste un codice manuscris, românesc, de mare importanță pentru istoria noastră culturală".

Cel dintîi descoperitor al manuscrisului a fost deci Vasile Lucaciu, tot el avînd meritul de a releva custozilor bibliotecii că este vorba de un manuscris românesc. Aceasta, deoarece „fiind codicele scris cu litere slave, prin vreun diregător necunoscător de limbă, a fost pus între codicele slavonești".

De la început s-a pus întrebarea asupra proveniență manuscrisului. S-a presupus inițial că el ar fi făcut parte din colecția lui Ioan Inochentie Micu-Klein. Dar la 17 mai 1899, același Vasile Lucaciu îi comunica lui Bianu că „scrutînd în Arhiva din Vatican, am dat astăzi de cărțile [de fapt peste lista cu titlurile lor — *n.a.*] lui Inocențiu Klein lăsate [ajunse după moartea lui în fondul Stefano Borgia] pentru arhiva și Biblioteca Vaticanului. N-am putut afla că, cartea manuscrisă *Ceasornicul Domnilor* să fie din lăsămîntul marelui Inocențiu și, în genere, nu se știe cînd și de la cine să fie ajuns la Vatican". Abia în deceniul trei al secolului nostru, Dimitrie Găzdaru și Nicolae Cartojan, făcînd cercetări în arhiva Ștefan Borgia, secretar și apoi prefect al Congregației De Propagando Fide, sprijinitor al cărturarilor români P. Maior și Gh. Șincai, descopereau un indiciu. Printre lucrările trimise, în 1808, din Moldova, de către misionarul Francesco Longhin lui Stefan Borgia se afla și un manuscris pe care scrisoarea însoțitoare îl denumea *Orologio dei principi*.

Urma manuscrisului însă s-a pierdut, Lucaciu nefurnizînd amănunte privind arhiva sau colecția în care se păstra. L-am regăsit abia în timpul amplelor cercetări pe care le-am întreprins pentru întocmirea catalogului de lucrări românești din colecțiile Vaticanului. Ni se oferă astfel, pentru prima dată, posibilitatea de a-l face cunoscut culturii românești, de a releva elementele sale specifice, care îl deosebesc de celelalte copii cunoscute ale lucrării. E un volum bine conservat, complet (262 file), copertat în carton și elegant legat în piele neagră, operație ce s-a desfășurat după anul 1741, cum consemnează o însemnare de pe ultima pagină.

Încă din 1899, Vasile Lucaciu sesiza că manuscrisul este „de mare importanță pentru istoria noastră culturală". Într-adevăr, între copiile ce s-au păstrat după traducerea lui Nicolae Costin, aceasta păstrată la Vatican se numără printre cele mai importante. nu numai datorită ornamentelor ce însoțesc diferitele pagini ale manuscrisului, cît mai ales, pentru luminile pe care le aruncă asupra unui alt mare cărturar român al acelei vremi, Ion Neculce, menționat în foaia de titlu ca „izvoditor" al manuscrisului — adică cel care comandase și cu al cărui sprijin material s-a realizat copia.

Cum arătam, traducerea făcută de Nicolae Costin cu adăugirile menționate a stîrnit un interes mare printre oamenii cu preocupări cărturărești ai epocii. Și dacă textul original al traducerii nu ni s-a păstrat, s-au identificat pînă acum numeroase copii ale lui: în 1713, 1730, cea de la Vatican din 1732 (care face obiectul articolului), apoi alte trei din 1736, 1738 și 1750. Faptul că Neculce a dorit să aibă o asemenea lucrare în biblioteca sa arată preocuparea lui pentru înțelegerea unor fenomene politice contemporane.

Comandînd o copie a acestei scrieri pentru sine, Ion Neculce nu precizează că ar fi participat în vreun fel la realizarea ei decît plătind costul operației. Așa să stea, în realitate, lucrurile? Cercetînd manuscrisul constatăm cel puțin trei elemente care îl deosebesc de celelalte copii cunoscute

(Continuare în p. 28)

1921-1986: PARTIDUL COMUNIST ROMÂN — GLORIOASĂ ANIVERSARE

A doua serie de întrebări

1) Profundele analize făcute de secretarul general al partidului, președintele republicii, privind dezvoltarea istorică a poporului român, a mișcării revoluționare și comuniste din patria noastră relevă cu pregnanță identitatea istoriei mișcării noastre muncitorești ca fiind una cu însăși istoria patriei. Ceea ce în cuvîntarea la Plenara din 1-2 iunie 1982 tovarășul Nicolae Ceaușescu a fundamentat teoretic prin teza cu privire la „caracterul unic și unitar al istoriei poporului român".

La care înalt forum al comuniștilor români a fost luată în unanimitate hotărîrea ca acest document de excepțională însemnătate să fie integrat Programului partidului? (1986)

2) Roadele politicii științifice de industrializare socialistă a țării, promovate cu consecvență de P.C.R. prin concepția unitară și de largă perspectivă a președintelui Nicolae Ceaușescu, sînt ilustrate de dezvoltarea și modernizarea puternică a economiei naționale, îndeosebi în ultimele două decenii. O vie ilustrare a acestei realități istorice o constituie și orașul din imaginea de mai jos, care a cunoscut în 20 ani o dezvoltare mai mare decît în șase secole, cît numără ca vîrstă atestată de documentele istorice. Din punct de vedere industrial orașul, o metropolă a aluminiului românesc, este de 60 ori mai puternic decît în 1965.

Indicați numele acestui oraș. (1986)

3) Bazat pe cunoașterea primului program teoretic, ideologic și practic al mișcării muncitorești și socialiste din România, Engels îi scria în 1888 lui Ioan Nădejde, remarcînd faptul că „socialiștii din România primesc, în programul lor, principiile de căpetenie ale teoriei care a izbutit a aduna într-un mănunchi de luptători mai pe toți socialiștii din Europa și din America — e vorba de teoria prietenului meu, răposatul Karl Marx".

Cum se intitula acest important document programatic al revoluționarilor români? (1979)

4) Din inițiativa socialiștilor, la 18 octombrie 1918, Partidul Național Român și Partidul Social-Democrat au constituit în Transilvania un organism politic comun, care a preluat „conducerea teritoriilor locuite de români", proclamîndu-se „unicul for care reprezintă voința poporului român". Alcătuit din cîte șase reprezentanți ai fiecăruia din cele două partide, acest organism a acționat cu fermitate pentru desăvîrșirea statului național-unitar român, la 1 Decembrie 1918.

Precizați titulatura acestui important organism politic. (1978)

5) *Manifestul Partidului Comunist* a fost cunoscut și răspîndit în România în secolul trecut și grație traducerilor datorate militanților socialiști Panait Mușoiu și, respectiv, Ioan Nădejde. Prima traducere în limba română a fost făcută de Panait Mușoiu, avînd drept scop, după cum se nota în prefața traducătorului, să contribuie la clarificarea ideologică, în vederea căreia „în timpul din urmă s-au încins discuții serioase asupra socialismului"

1921-1986: P.C.R. — GLORIOASĂ ANIVERSARE
* * *
concursul magazin istoric ediția 1986

Concursul MAGAZIN ISTORIC, ediția 1986

Concursul MAGAZIN ISTORIC, ediția 1986

și de la care „o lume întreagă așteaptă lămuriri, vrea să se dumirească".

În ce an a apărut această traducere? (1981)

6) Între 23-26 mai 1919 s-au desfășurat lucrările Conferinței Naționale a mișcării muncitorești din România întregită. La punctul 2 al ordinei de zi era înscrisă adoptarea unui document care marca un important pas spre centralizarea partidului clasei muncitoare la scară națională.

Despre ce document era vorba? (1982)

7) „Salutăm blocul format între Frontul Plugarilor, Madosz, Blocul Democratic și Partidul Socialist și sperăm că va reuși o nouă întărire a Frontului popular", scria *Scînteia* în numărul său din 27-28 decembrie 1935, referindu-se la încheierea din inițiativa și sub directa îndrumare a P.C.R. a unui important acord de colaborare de Front popular ce reunea categorii largi ale maselor populare pe o platformă democratică, antifascistă.

În ce localitate a fost încheiat acest acord? (1985)

8) În urma intensei activități desfășurate de militanții socialiști în rîndurile țărănimii, în anii 1898-1899 au luat ființă numeroase cluburi socialiste la sate, antrenînd masele de țărani la lupta revoluționară, pentru revendicări democratice, sociale.

La cît se ridica numărul unor asemenea cluburi înființate în întreaga țară? (1981)

9) Izbucnirea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie din Rusia a fost întîmpinată de masele de oameni ai muncii din România cu viguroase acțiuni de simpatie și solidaritate. Revoluționarii români au sprijinit lupta proletariatului rus, constituind, *primii în lume*, unități de apărare cu arma în mînă a cuceririlor revoluționare din Rusia.

Cum se numeau aceste unități? (1981)

10) În condiții de adîncă ilegalitate, în această casă a apărut primul număr al ziarului *Scînteia*, organul Comitetului Central al Partidului Comunist Român.

Vă amintiți la ce dată? (1981)

talon de participare

talon de participare

talon de participare

talon de participare

talon de participare

talon de participare

talon de participare

talon de participare

talon de participare

talon de participare

talon de participare

talon de participare

CARTI SOSITE LA REDACTIE

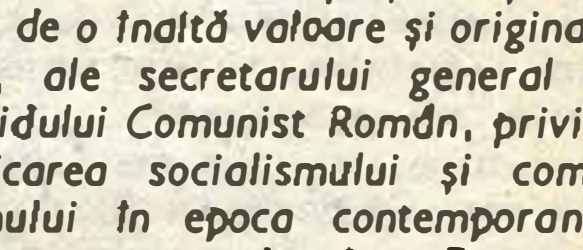

● CONTRIBUȚIA P.C.R., A TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU LA DEZVOLTAREA TEORIEI ȘI PRACTICII REVOLUȚIEI ȘI CONSTRUCȚIEI SOCIALISTE *(sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., coordonator:* **Ion Popescu-Puțuri**).

Editura politică, București, 1985, 398 pp., 26 lei: *concepția și ideile creatoare, profund științifice, de o înaltă valoare și originalitate, ale secretarului general al Partidului Comunist Român, privind edificarea socialismului și comunismului în epoca contemporană; studii semnate de:* **Ion Popescu-Puțuri, Gheorghe Surpat, Ilie Văduva, Dumitru Dumitru, Marin Nedelea, Viorica Nicolau, Dumitru Ciucur, Elena Mureșan, Constantin Vlad, Vasile Popescu, Nicolae Copolu, Aculin Cazacu, Gheorghe Cazan, Constantin Botoran, Augustin Deac, Ion Clubotaru, Constantin Ene, Radu Bogdan, Tralan Chebeleu, Cristian Popișteanu, Costin Murgescu, Gheorghe Unc, Alexandru Boboc.**

● REVOLUȚIA EUROPEANĂ DE LA 1848 REFLECTATĂ ÎN PRESA ARĂDEANĂ *(volum realizat și introducere de prof.* **Iulian Negrilă**; *cuvînt înainte de prof. dr.* **Elena Bărbulescu**).

Editura politică, București, 1985, 248 pp., 14 lei: *după o primă parte a volumului, cu extrase din opera secretarului general al partidului sub genericul* **Concepția președintelui României, Nicolae Ceaușescu, privind revoluția burghezo-democratică de la 1848 din țările române**, *partea a doua prezintă o selecție din articolele apărute în publicații arădene în perioada 1898-1983.*

● Romus Dima — ORGANIZAREA POLITICĂ A ȚĂRĂNIMII.

Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, 406 pp., 31 lei: *substanțială și originală abordare istorică a prezenței țărănimii în viața politică românească de la sfîrșitul sec. XIX și începutul sec. XX.*

FORTIFICAŢIILE MEDIEVALE ALE TRANSILVANIEI

ERWIN BADER

● 807 obiective arhitectonice ● 89 cetăţi ţărăneşti ● 75 castele-cetăţi ● 453 cetăţi voievodale ● „Istoria" castelului Bran ● Iniţiativele lui Iancu de Hunedoara

„Ţară mîndră şi binecuvîntată între toate ţările", Transilvania — scria Nicolae Bălcescu în Istoria românilor supt Mihai Voievod Viteazul — „seamănă a fi un măreţ şi întins palat, cap d'operă de arhitectură, unde sînt adunate şi aşezate cu măiestrie toate frumuseţile naturale ce împodobesc celelalte ţinuturi ale Europei, pe care ea cu plăcere ni le aduce aminte. Un brîu de munţi ocoleşte, precum zidul o cetate, toată această ţară şi dintr-însul, ici-colea, se desfac întinzîndu-se pînă în centrul ei ca nişte valuri proptitoare, mai multe şiruri de dealuri nalte şi frumoase, măreţe piedestaluri înverzite".

De la cărturarii antichităţii, care, asemenea lui Florus, notau că „dacii trăiesc nedespărţiţi de munţi", numeroşi autori au asemuit — de-a lungul timpului — teritoriul din interiorul arcului carpatic cu o cetate. Fortificaţie naturală, căreia românii — dăinuitori dintotdeauna pe acest pămînt — i-au adăugat zidirile lor în lemn şi piatră, înălţate pentru a proteja populaţia autohtonă împotriva năvălirilor şi atacurilor migratoare, ce s-au succedat aproape neîntrerupte secole la rînd.

Dîrza rezistenţă opusă fiecăruia dintre aceşti invadatori, nevoia de a asigura o protecţie populaţiei şi a bunurilor făurite de locuitori s-au concretizat în înălţarea de fortificaţii de felurite tipuri şi destinaţii. Într-o primă fază, la sfîrşitul mileniului I, cînd posibilităţile economice ale comunităţilor româneşti (cnezate, voievodate) erau restrînse, apărarea se realiza prin construirea de cetăţi de pămînt, în a căror înălţare se foloseau din plin condiţiile naturale favorabile oferite de teren: un promontoriu la malul unei ape, un vîrf de deal înconjurat de pante abrupte etc. constituiau locuri ce puteau fi uşor apărate şi din care erau controlate zone întinse. Fortificaţiile de pămînt de la Biharia în Crişana, Dăbîca pe Someş, Vladimirescu pe o insulă în cursul inferior al Mureşului[1] — toate existente la sfîrşitul mileniului I e.n. ilustrează arheologic rezistenţa pe care ducatele lui Menumorut, Gelu şi Glad au opus-o tentativelor de penetraţie ale ungurilor, la începutul sec. X.

Atunci cînd existau condiţii, populaţia autohtonă utiliza în scopuri de apărare şi construcţii rămase de pe timpul existenţei

[1] *Magazin istoric*, nr. 9/1978.

provinciei romane Dacia. Vechea denumire a Albei Iulia — *Bălgrad* — trebuie pusă în legătură tocmai cu existența unei *cetăți albe* (adică cu ziduri albe, de piatră)[1], în comparație cu fortificațiile de pămînt, denumite *fel grad* (deci din pămînt înțelenit). De asemenea, investigațiile arheologice atestă că cel puțin unele porțiuni ale Ulpiei Traiana Sarmizegetusa au fost folosite în scopuri de apărare de către localnici, pînă în primele secole ale mileniului II, cînd localitatea era cunoscută sub numele de Britonia. Mai tîrziu, așezarea s-a numit *Grădiște*, denumire ce evocă tocmai faptul că se afla pe locul unei cetăți *(grad)*.

Dezvoltarea feudalismului a diversificat considerabil tipurile de fortificații. În folosul nobilimii au fost construite castele și cetăți, dintre care unele au evoluat ca fortificații tipice de apărare, altele au căpătat un caracter preponderent de reședințe nobiliare, adevărate palate. Alte castele și cetăți erau rezultatul tentativelor regalității de a institui și menține controlul asupra voievodatului transilvan — care, la rîndul său, a manifestat continuu tendințe centrifuge.

De ziduri fortificate s-au înconjurat și comunitățile orășenești, precum și unele comunități sătești, care au realizat una din cele mai originale forme de fortificații medievale, rămase în istoria arhitecturii sub numele de *cetăți țărănești*. De asemenea, un original tip de fortificații — întîlnit și în teritoriile extracarpatice pînă în sec. XVIII — l-au constituit lăcașurile religioase (mănăstiri și biserici) amenajate în scopuri defensive. Există, astfel, în Transilvania 807 fortificații medievale de diferite tipuri și destinații. Numărul lor este și mai mare dacă avem în vedere că unele au fost distruse de trecerea vremii sau de alte vicisitudini (vestigiile lor pot fi însă puse în evidență pe cale arheologică); în cazul altora, indicații toponimice sau informații din diferite izvoare (documente, cronici) le probează existența în timp, rămînînd ca urmele lor să fie evidențiate prin cercetări de teren. Procedînd la o inventariere prin coroborarea informațiilor documentare, de teren și toponimice, am identificat 927 fortificații transilvane (89 cetăți țărănești, 253 biserici-cetăți, 57 orașe cu statut de cetate-*civitas*; 75 castele cetăți, 453 cetăți feudale, voievodale și regale).

Împărțirea are desigur un caracter relativ, deoarece în decursul istoriei multe fortificații au avut diferite statute; castele nobiliare au trecut vremelnic în posesia regalității sau feudalității pentru a reveni în stăpînirea unei familii nobiliare. Este edificator cazul castelului Bran[2], construit de brașoveni ca o cetate regală, patronat apoi de patriciatul orașului, stăpînit o vreme de voievozii Țării Românești, aflat din nou în posesia principilor Transilvaniei, vîndut de aceștia orășenilor ș.a.m.d. De aceea, categorisirea lor diferă de la un cercetător la altul. Fortificațiile transilvane au atras atenția unui mare număr de prestigioși specialiști (Virgil Vătășianu, Ștefan Pascu, Vasile Drăguț, Ion Berciu, Gheorghe Anghel) care le-au analizat sub multiple aspecte: strategic-militar, arhitectonic, istoric etc.

Concomitent cu creșterea numărului lor, cetățile au cunoscut și o evoluție în timp, atît din punctul de vedere al funcționalității, cît și al diferitelor amenajări. În primele veacuri ale evului mediu, fortificațiile erau construite — cum am arătat — îndeosebi din pămînt și lemn și doar în rare cazuri din piatră. Ele aveau fie un regim de funcționare continuu *(castrum stativa)*, fie sezonier *(castrum estiva)*. În această situație se aflau îndeosebi fortificațiile de graniță existente la finele secolului XI și în prima jumătate a celui următor: Săsciori, Sibiel, Orlat, fortificația capelei de pe dealul Sprenghi din Brașov.

Către mijlocul sec. XIII, pînă la marea invazie tătară (1241), s-au adăugat și alte cetăți țărănești — Morești, Moldovenești, Șirioara, Cluj-Mănăștur, Biertan, Proștea Mare, Firtănus — cu o formă mai evoluată — eliptică; au fost amplasate, în majoritatea cazurilor, pe înălțimi și protejate de valuri de pămînt bătătorit, în fața cărora se afla un șanț sec fără apă. Așezarea cetăților respective era astfel aleasă încît majoritatea laturilor să se găsească pe maluri abrupte, adesea stîncoase. În acest caz, lucrările de fortificație deveneau necesare și se executau numai în zona de legătură între diversele părți de deal. Valurile de pămînt erau deosebit de masive și realizarea lor necesita un volum imens de muncă. La Moldovenești, de pildă, valul are o înălțime medie de 1,50 m (e vorba de înălțimea actuală, după ce s-au produs o seamă de tasări și nivelări), iar lățimea zidului de pămînt măsoară 7 m.

Marea invazie tătară, din anul 1241, a impus noi construcții de fortificații. Călugărul Rogerius — autorul unei scrieri *Carmen miserabile* (Cîntec de jale) în care deplînge efectele pustiitoarei năvăliri — precizа că „după trecerea tătarilor s-au ridicat foarte multe cetăți în Transilvania". Nu numai numărul lor a crescut, ci și tipul de fortificație: locul construcțiilor de pămînt l-au luat cele din piatră, mai rezistente și mai sigure în fața inamicului. Creșterea ritmului construcțiilor se reflectă și în unele reprezentări artistice: una din miniaturile *Cronicii pictate de la Viena* înfățișează construirea cetății Oradea, ca urmare a repetatelor invazii tătare. Deoarece autoritatea centrală nu dispunea de suficientă putere economică pentru a finanța construcția de cetăți, nobilimii i se donau munți și teritorii situate pe înălțimi *pro facendis munitionibus* (pentru construirea de întărituri) cum se preciza în documentele de danie. Rezultatele au fost

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 9/1981; 8/1978.

deosebite: pînă la finele secolului XIII sînt menţionate documentar nu mai puţin de 50 noi cetăţi, în afara celor ridicate pe ruinele celor vechi *(antiquitas castrum fuisse dicitur)*.

Modificări importante a cunoscut şi aspectul fortificaţiilor, mai cu seamă în privinţa dotărilor interioare. Pentru a asigura comunităţii sau nobilului adăpostit protecţie pe o perioadă mai îndelungată au apărut, în incinta cetăţii, case de piatră *(domus lapida)*, locuinţe mari pentru garnizoană *(magno stubo)*, adăposturi pentru rezerve de alimente şi apă, brutării, chiar şcoli.

O dată cu înmulţirea numărului de fortificaţii, au crescut considerabil şi informaţiile ce le putem avea privind organizarea lor pe timpul invaziilor. Cum se acţiona în cazul unei asemenea primejdii? Sub conducerea voievodului Transilvaniei încă din secolele XIV-XV luase fiinţă o oaste de ţară, la care, din 1433, participau şi un număr de iobagi. De îndată ce de la hotare se vestea ameninţarea unei invazii, voievodul emitea ordinul de mobilizare, în care se fixa şi locul de adunare al întregii armate. Se trimiteau apoi emisari speciali, care se deplasau în localităţi cu cea mai mare rapiditate, fluturînd în mînă o spadă însîngerată (simbolizînd pericolul ce se apropia). Noaptea, pe înălţimi, se aprindeau focuri, se sunau goarnele şi se băteau clopotele care vesteau din aşezare în aşezare înaintarea trupelor inamice. De îndată ce auzeau semnalele de primejdie, oamenii îşi părăseau îndeletnicirile obişnuite, strîngeau în mare grabă lucrurile mai importante şi se îndreptau spre fortificaţia de care aparţineau. În afară de alimentele esenţiale (grîne, făină, carne, grăsimi), cei ce urmau să se adăpostească într-o fortificaţie trebuiau să aducă arme: suliţe, spade, lănci, iar după introducerea armelor de foc şi archebuze. Bărbaţii ocupau locuri dinainte stabilite, în sistemul defensiv al porţilor, în turnuri, de-a lungul zidurilor incintei. Reguli stricte erau şi pentru femei: pe timpul asediului, ele nu aveau voie să ţipe, să plîngă, ci trebuia să stea cît mai liniştite pentru a nu tulbura pe luptători. Trebuiau, de asemenea, să aibă pregătite în permanenţă apă şi pături pentru a stinge eventualele incendii; tot în sarcina lor cădea pregătirea feşelor şi îngrijirea celor răniţi. Pe timpul asediului, o disciplină dintre cele mai severe trebuia să domnească în interiorul cetăţii: sub pedepse aspre nu erau îngăduite nici un fel de dispute între membrii comunităţii. De asemenea, nu era îngăduit să se tragă asupra inamicului, înainte ca acesta să ajungă în raza de bătaie a armei, explicaţie logică, deoarece muniţia trebuia păstrată şi folosită cu toată grija.

Cetăţile serveau în principal scopurilor defensive. Adeseori cei din cetate erau cei ce îi atacau pe invadatori. Tactica militară medievală prevedea şi posibilitatea ca asediaţii să iasă din fortificaţie şi să angajeze lupte cu asediatorii. Aşa se explică faptul că o oaste în atac nu îşi putea îngădui să abandoneze asediul unei cetăţi înainte de a o cuceri, deoarece în felul acesta putea fi lesne lovită din spate. Despre felul cum se petreceau astfel de încleştări ne relatează un document din 1438 referitor la asediul Sighişoarei. Locuitorii oraşului — se spune în relatarea respectivă — „căutînd sălbatic la turci se luptau piept la piept [deci în afara zidurilor cetăţii] şi omorînd la turci, aceştia au luat-o la goană".

Cu timpul, s-au cristalizat o tehnică şi o tactică de luptă proprii Transilvaniei, neîntîlnită în feudalitatea apuseană. Astfel, un mijloc eficient de apărare în faţa masivelor oşti otomane l-a reprezentat crearea de fortificaţii cît mai complexe la nivelul fiecărei aşezări rurale. De aici, prin hărţuire şi angajare permanentă a duşmanului pe unităţi teritoriale mici ca întindere, armata acestuia era fărîmiţată, iar forţa ei de şoc şi penetraţie era mult redusă. *Cetăţile ţărăneşti* şi *bisericile-cetăţi* — întinse ca un covor protector peste toată partea centrală şi de sud-est a Transilvaniei — sînt un rezultat tocmai al acestei tactici de luptă ce prindea contur în sec. XV.

Din aceeaşi perioadă datează şi alte importante perfecţionări în sistemul de fortificare, datorate, în principal, lui Iancu de Hunedoara[1] şi determinate de apariţia artileriei. Folosirea tot mai frecventă a artileriei a necesitat, în chip firesc, modificări în sistemul de construcţii. În 1446, Iancu a luat măsura ca fortificaţiile să fie construite din materiale cît mai rezistente, prevăzute cu întăriturii (turnuri, metereze, bastioane, ziduri duble ş.a.m.d.).

Din nevoia de continuă adaptare la condiţiile de luptă fortificaţiile s-au aflat într-o necontenită transformare, căutîndu-se soluţii arhitectonice proprii unei etape sau alta, ale unei zone sau alta; ele au fost mărite, adaptate, transformate, reconstruite, întărite de-a lungul unor perioade care, în multe cazuri, au depăşit cîteva secole. Stiluri şi soluţii arhitectonice felurite s-au succedat, s-au integrat, dîndu-ne una dintre cele mai armonioase îmbinări arhitectonice în cadrul cărora întîlnim, laolaltă, elemente romanice, gotice, renascentiste, baroce. Ele sînt vizibile îndeosebi la un castel de felul Branului, ori la Făgăraş şi Hunedoara, dar pot fi întîlnite şi la construcţii de importanţă mai restrînsă.

Păstrătoare ale unei istorii bogate, monumentele medievale ale Transilvaniei — numeroase şi diverse — rememorează un eroic trecut de luptă, alcătuind în acelaşi timp, un inestimabil patrimoniu cultural şi artistic, ilustrativ pentru vocaţia constructivă a poporului nostru. ■

[1] *Magazin istoric*, nr. 1/1986.

LUCIAN BLAGA — DIPLOMAT (III)

„În primăvara anului 1935 mă găseam încă tot la Viena... Situaţia politică din Austria... continua să fie incertă şi confuză. Sub vălul unei aparente normalizări mocnea o lavă latentă. Guvernul austriac de atunci, autoritar, urmărind să salveze un simulacru de independenţă, ce trăia însă numai din graţia unei puteri străine, permitea cu o crescîndă bunăvoinţă propaganda cea mai făţişă în vederea unei restauraţii habsburgice, în timp ce curente subterane stăruiau pentru Anschluss".

Afirmaţiile lui Blaga, desprinse din aceeaşi conferinţă pe care a rostit-o în noiembrie 1945, se regăsesc aidoma în conţinutul rapoartelor expediate de el din Viena, în anul 1935, şi publicate acum de Magazin istoric pentru prima oară. Cum aprecia scriitorul-diplomat într-unul din aceste rapoarte, devenise şi mai evident faptul că „în Austria toată situaţia politică internă atîrnă în mare parte de cea externă". Aventura abisiniană a lui Mussolini, de pildă, avusese consecinţe imediate şi nebănuite asupra vieţii politice austriece. Fiind concentrată asupra planurilor sale expansioniste în Africa, Italia lui Mussolini încetase să mai fie protectorul sigur al dictaturii cancelarului Schuschnigg, fenomen de care au început să profite naziştii austrieci care, sprijiniţi tot mai făţiş de către Germania hitleristă, şi-au intensificat activitatea în vederea realizării Anschlussului. Deşi complex şi încă insuficient cristalizat ca forme de manifestare, procesul de creştere a influenţei hitleriste în viaţa politică austriacă apare limpede din documentele inedite pe care le reproducem. Rapoartele diplomatului Lucian Blaga abundă în informaţii despre resorturile şi evenimentele vieţii politice austriece, semn al atenţiei cu care o urmărea. Scriitorul român aflat în misiune diplomatică vădea o deosebită capacitate de pătrundere a sensului şi rostului evenimentelor şi situaţiei extrem de încîlcite.

Precizăm că în redarea textului s-a respectat originalul, cu excepţia actualizării ortografiei; întreruperile sînt marcate prin trei puncte, iar completările noastre prin paranteze drepte; notele din subsol aparţin redacţiei.

Constantin I. TURCU

Imaginea de sus: vede e din Viena deceniului patru (în partea stîngă a fotografiei — clădirea Parlamentului).

15 ianuarie 1935

Cu ocazia plebiscitului din Saar[1] s-a putut observa oarecare nervozitate și. la Viena. S-au putut remarca mișcări de trupe, o mai mare pază la oficiile publice. Unii au văzut aceste măsuri ca fiind preventiv îndreptate împotriva unor eventuale mișcări ale unor cuiburi naziste nemulțumite, dar sînt și zvonuri după care măsurile ar fi în legătură cu o nouă tensiune între aripa creștin-socială a lui Schuschnigg și Heimwehr.

Acum cîteva zile, cancelarul Schuschnigg a făcut un expozeu în fața unui mare număr de personalități culturale, politice și economice despre situația externă și internă... Vorbind despre raporturile germano-austriece, Schuschnigg a relevat încă o dată caracterul german al statului austriac și posibilitatea de a coordona politica externă a celor două state germane în toate problemele care interesează germanismul, dacă există o sinceră voință de pace de fiecare parte...

Găsim că este interesant să semnalăm și următoarele. S-a vorbit în lunile din urmă în repetate rînduri despre retragerea eventuală a d-lui Schuschnigg de la conducerea guvernului, dînsul nebucurîndu-se de prea mari simpatii. În ultimele zile ni s-a comunicat din nou un asemenea zvon, care-l dăm însă cu rezerva cuvenită...

În altă ordine de idei, ni se spune că ministrul Ungariei la Viena și deci și guvernul unguresc se arată tot mai porniți împotriva național-socialiștilor din Austria, din diverse motive care nu le convin ungurilor în situația actuală. Unul dintre aceste motive ar fi și acela că din cercuri național-socialiste austriece se cam dă în vileag, uneori chiar prin foi volante, modul cum se face înarmarea Austriei, extrem de intensificată în ultimul timp și după un plan comun italo-austro-ungar.

[1] După cum se știe, Tratatul de pace de la Versailles prevedea ca timp de 15 ani regiunea Saar să treacă în administrarea Ligii Națiunilor. „Plebiscitul" organizat în ianuarie 1935, îndeaproape supravegheat de naziști, a dat un rezultat conform cărula populația din această regiune a cerut reintrarea în cadrul statului german.

15 aprilie 1935

Impresia ce v-am comunicat în ultimul meu raport [de fapt cel din 15 ianuarie] despre acute divergențe în guvern între aripa creștin-socială și aripa Heimwehr ne-a fost confirmată prin informații din diverse izvoare. Creștin-socialii ocupă, rînd pe rînd, posturile cele mai importante în noul stat austriac pe baze corporative [corporatiste], ceea ce provoacă profunda nemulțumire a Heimwehrului. Unii dintre creștin-sociali, tot mai siguri de situația lor cîștigată, au cerut, pentru cazul reintroducerii serviciului militar obligator, dizolvarea formațiunii paramilitare a Heimwehrului, sau cel puțin încadrarea acesteia în rîndurile armatei regulate. Faptul acesta a stîrnit revolta, manifestată și în discursuri publice, a prințului Starhemberg. În mai multe localități din Austria se spune că au avut loc chiar ciocniri sîngeroase între Heimwehrul condus de prințul Starhemberg și trupele de asalt (Sturmscharen) ale cancelarului Schuschnigg. În cursul încăierărilor s-a ajuns așa de departe încît în mai multe locuri Heimwehrul a procedat chiar la dezarmarea trupelor de asalt. Mi se comunică că aceste penibile ciocniri și toată situația politică internă au format subiectul unor violente discuții în Consiliul de Miniștri, în cursul cărora prințul Starhemberg a acuzat în termeni foarte violenți pe unii miniștri creștin-sociali de corupționism. Cancelarul Schuschnigg, sub impresia gravelor neînțelegeri dintre cele două formațiuni paramilitare, ar fi făcut propunerea ca Heimwehrul și Sturmscharenul să fuzioneze sub numele de Heimscharen, ceea ce Starhemberg a refuzat categoric. Probabil această încordată situație stă la baza zvonurilor apărute în unele ziare străine despre noile planuri puchiste ale prințului Starhemberg.

V-am informat despre încurcătura în care guvernul se găsește în ceea ce privește problema reintroducerii serviciului militar obligatoriu. Cu toate dificultățile ce le-ar produce în interior sistemul serviciului militar obligator, guvernul austriac ar fi hotărît să-și susțină cererea în fața forurilor internaționale. Dacă această paritate de drepturi totuși nu ar fi acordată Austriei, ni se spune că guvernul austriac ar fi hotărît să aducă legea muncii obligatorii, lege care i-ar da posibilitatea în altă formă să realizeze înarmările dorite. Se vorbește de altfel de acum despre înființarea unui regiment de aviatori și despre prefacerea unei școli liceale în școală pentru pregătirea ofițerilor...

15 iunie 1935

...Dificultățile ce se ivesc la orizontul politic în legătură cu conflictul italo-abisinian produc dintr-o dată o schimbare în situația internațională... Se pare că conflictul italo-abisinian e destinat să schimbe destul de esential termenii problemelor politice internaționale. Față de opoziția crescîndă a opiniei publicc engleze împotriva intențiilor italiene de a soluționa conflictul cu Abisinia printr-un război și de altă parte nesiguranța situației spre nord de Alpi, au silit pe Mussolini să schimbe tonul față de Germania și să gîndească la un aranjament la care ar putea, eventual, să adere și Germania...

22 iunie 1935

...Cît privește constelația forțelor politice în cadrul actualului guvern austriac, ni se spune că actualmente situația prințului Starhemberg ar fi excepțional de tare. Ni se mai spune că prințul Starhemberg a lucrat sistematic să-și întărească pozițiile și în ceea ce privește problema succesiunii la președinția statului. După constituție, la alegerea președintelui vor avea un rol deosebit cei vreo patru mii de primari din Austria. Sîntem informați că cel puțin jumătate din acești primari sînt oameni de ai lui Starhemberg. Cu toate acestea se crede că

mandatul lui Miklas [președintele Republicii austriace], care încetează la toamnă, va fi prelungit simplu pe baza articolelor existente din constituția provizorie în vigoare...

22 noiembrie 1935

...Zilele trecute au adus, după cum credem, sfîrșitul unei cariere politice. Maiorul Fey, conducătorul Heimwehrului vienez, personaj care luase o ascensiune din cele mai promițătoare, zdrobind rezistența socialistă în revoluția din februarie 1934[1], personaj care a jucat pe urmă un rol rămas pînă astăzi încă dubios în timpul revoluției naziste din iulie 1934[2] și care de atunci a trecut oarecum pe un plan secundar în politica internă, avînd totuși în repetate rînduri posibilități și șanse de a se erija în dictator sau de a juca un rol de primul ordin în alte combinațiuni politice, a fost eliminat acum cîteva săptămîni din guvern, la ultima remaniere, prin surpriză, pentru ca, deziluzionînd atît pe prieteni cît și pe adversari, să accepte în cele din urmă un post neînsemnat, deși, poate, relativ bine retribuit, de președinte al Societății de navigație danubiană. Chiar și după eliminarea lui din guvern se credea însă că el va mai putea să joace un rol ca șef al Heimwehrului vienez, dar zilele acestea destinul i s-a rotunjit, punîndu-l, probabil, definitiv în afară de orice posibilitate de a mai acționa politicește: el a renunțat la conducerea Heimwehrului vienez, care a trecut asupra prințului Starhemberg. Pentru Starhemberg acest fapt are semnificația unui incontestabil succes în propria casă. E curios cum succesele acestui om pe care nimenea aproape nu-l ia în serios, sporesc de la o zi la alta, poate întrucîtva și din cauză că nimenea nu-l ia în serios. Ambițiile acestui aventurier, incapabil de o muncă susținută, dar foarte priceput la chefuri și din cauza vieții sale intime nu tocmai agreat din partea bisericii catolice, sporesc și ele deodată cu succesele. Deocamdată, dorința lui cea mai arzătoare pare a fi aceea de a pune mîna și pe ministerul armatei pentru a se putea cu adevărat intitula dictator al Austriei. Dar pînă acolo mai este încă multișor și, deocamdată, dictatura în Austria continuă să poarte pecetea clericală.

Cît timp Italia nu se angajase în conflictul abisinian, putînd fi cu toată forța ei prezentă în politica europeană, actualul regim austriac se găsea sub tutela ei pe linia unei relative siguranțe. Schuschnigg, ca și înaintașul său Dollfuss, era numit din partea naziștilor, nu tocmai fără dreptate, „proconsul roman în Iudeea"[3]. De la conflictul anglo-italian [provocat de agresiunea mussoliniană în Etiopia] încoace, această vasalitate, în care populația nu vedea decît o rușine, a încetat de a mai prezenta pentru actualul regim un izvor de securitate pe care să se poată conta necondiționat. Nesiguranța, teama de ziua de mîine, sentimentul instabilității și-au făcut drum în inima guvernanților. Regimul e în permanentă așteptare a evenimentelor internaționale, de care depinde așa de mult soarta sa. Cum destinderea austro-germană nu s-a realizat dincolo de unele aranjamente în raporturile reciproce de presă, guvernul, poate că și sub sugestii din afară, a încercat mai acum cîteva săptămîni să ajungă la o destindere internă în raporturile cu socialiștii... Dar și această încercare a eșuat.

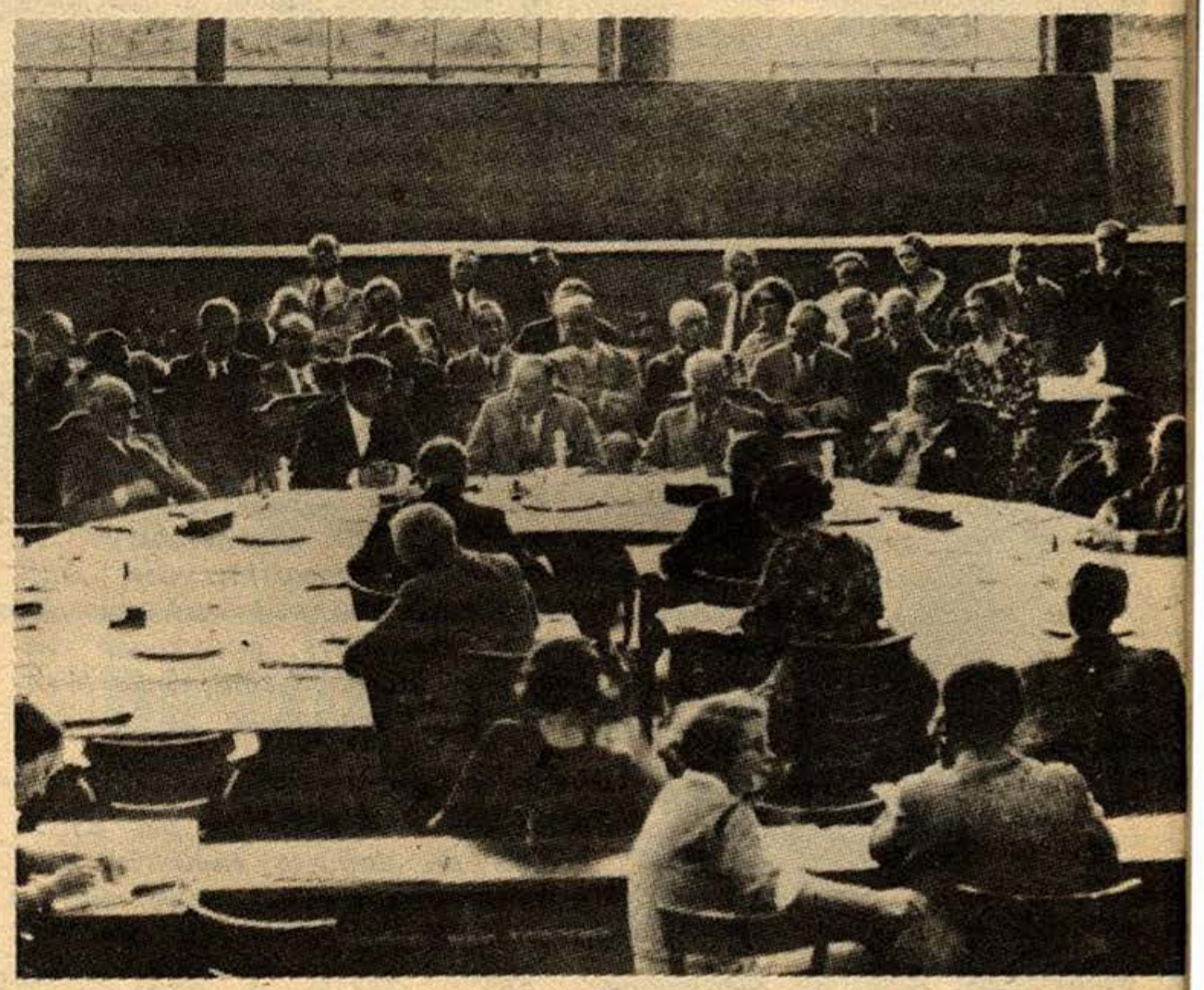

August 1935: ședință a Consiliului Societății Națiunilor. Se discută conflictul italo-abisinian

În politica externă sînt de remarcat, în dezordinea actuală, avansurile pe care presa austriacă, mai ales Reichspost, *le-a făcut în ultimul timp lui Beneș, desigur nu numai ca ministru de externe al Cehoslovaciei, ci și ca reprezentant al Micii Înțelegeri. Pe aceeași linie a avansurilor lingușitoare credem că trebuie pus și faptul următor, petrecut zilele acestea. Cu ocazia aniversării a 23-a de la nașterea „împăratului" Otto [moștenitorul tronului], asociația „Der eiserne Ring" a ținut o întrunire la*

---

[1] Referire la insurecțiile muncitorești din Viena și alte orașe austriece din 12-15 februarie 1934.

[2] Tentativa de lovitură de stat organizată de fasciștii austrieci la 25 iulie și soldată cu asasinarea cancelarului Dollfuss.

[3] Aluzie la Pilat din Pont (Pontius Pilatus), guvernator roman al provinciei Iudeea (26-36 e.n.). Formula avea în vedere raporturile de subordonare ale regimului fascist austriac față de Italia lui Mussolini.

care a participat guvernul în frunte cu Schuschnigg. Cu această ocazie, omul de încredere al lui Otto de Habsburg, fostul ministru Wiesener, a făcut o declarație spunînd că ținta mișcării legitimiste este restaurația monarhiei pe cale legală. Legitimiștii afirmă statul austriac în cadrul reglementării internaționale a granițelor sale și resping revizionismul teritorial (Neue Wiener Journal, *21 noiembrie*). *E, dacă nu ne înșelăm, întîia oară că legitimiștii fac, cu o ocazie atît de solemnă pentru ei, o declarație atît de categorică în acest sens. Ea nu poate să aibă decît scopul unic de a cîștiga bunăvoința Micii Înțelegeri. Credem că nu e lipsit de interes să mai adăugăm la aceasta și faptul destul de semnificativ că un legitimist atît de categoric ca publicistul Günther scoate de cîteva săptămîni o revistă-ziar* (Donaulānderzeitung), *care poartă ca motto cuvintele d-lui Titulescu despre intangibilitatea și spiritualizarea granițelor. Ce urmăresc legitimiștii austrieci cu acest „arevizionism", e destul de ușor de întrezărit.*

2 decembrie 1935

...Domnul Berger Waldenegg, ministrul de externe al Austriei, a făcut la 28 noiembrie, în fața Bundestagului, un expozeu de politică externă în care a arătat îndeosebi raporturile dintre Austria și marile puteri, precum și acelea cu statele vecine. Întîietate în această trecere în revistă a puterilor se dă, firește, Italiei... Cît privește relațiunile cu Germania, expozeul d-lui Berger Waldenegg confirmă zvonurile pe care adesea vi le-am relatat despre o destindere austro-germană în relațiunile de presă. Ministrul de externe austriac își arată din nou interesul pentru pactul dunărean[1]*, la care Austria ține să participe ca partener egal îndreptățit... De remarcat e cum în expozeul său ministrul de externe austriac dă, în afară de convențiile comerciale cu străinătatea, o deosebită importanță și convențiilor culturale. Asemenea convenții austriece există, după cum știm pînă acu, cu Italia, Ungaria, Franța, Anglia, urmînd a se face una și cu Elveția...*

În Austria, toată situația politică internă atîrnă în mare parte de cea externă.

Cîteva ore după acest expozeu a avut loc la Viena vizita

Exponent al cercurilor de extremă dreapta, prințul Starhemberg se dorea „dictator al Austriei" cu ajutorul Heimwehrului ale cărui unități le trece în revistă

d-lui Gömbös, ministru președinte [de consiliu] al Ungariei și a d-lui Kanya, ministrul de externe. Ziarele, comentînd această vizită, arată că... în dosul ei nu trebuie căutat nimic senzațional. Din parte-ne, credem că... această vizită la Viena se impunea fără doar și poate... din cauza situației speciale în care se găsesc Austria și Ungaria față de problema sancțiunilor antiitaliene[2]*. Comunicatul oficial dat după vizită nu spune nimic, ci constată doar desăvîrșitul acord de vederi între cele două guverne.*

8 decembrie 1935

...De vreo zece zile circulă în diverse forme zvonuri despre o nouă remaniere a guvernului austriac. Cum presa austriacă viețuiește sub regim de cenzură, nici unul din aceste zvonuri n-a pătruns în nici un ziar. Prințul Starhemberg, înainte de toate, dorește o nouă expansiune a puterii sale, ținta lui imediată fiind ocuparea într-un chip oarecare, fie cu propria sa persoană, fie printr-un amic politic (Baar-Barenfels) a ministerului armatei, care actualmente se găsește în mîinile cancelarului Schuschnigg. S-a vorbit zilele din urmă că în cazul acesta ministerul siguranței [de interne] care actualmente e ocupat de Baar-Barenfels (omul lui Starhemberg) ar urma, prin compensație, să fie dat unui om al lui Schuschnigg și anume maiorului Kimmel... Zilele din urmă aceste zvonuri de remaniere au atipit din nou, rămînînd să se vadă în curs de cîteva săptămîni ce temei real au avut.

Mult mai importantă ni se pare împrejurarea că Starhemberg lucrează cu zor și cu insistență în vederea unei regențe personale în Austria, după modelul celei maghiare. Graba lui Starhemberg este explicabilă, întrucît el, ca om al lui Mussolini, trebuie să fie încercat actualmente de multe îndoieli și de un penibil fior de nesiguranță în ceea ce privește viitorul. Cum încă nimenea nu poate să știe ce proporții și ce forme poate să ia conflictul anglo-italian, dar cum se știe cît de apropiați am fost în toamna aceasta de un război între cele două puteri, se pare că Starhemberg vrea să ajungă cît mai degrabă la o situație mai sigură decît aceea pe care i-o poate garanta deocamdată sprijinul italian. Odată ajuns regent ar fi scutit de veșnicele lupte politice pentru un post sau mai multe în guvern și, întrucîtva, și eliberat de absoluta necesitate a unei protecții ita-

[1] La 17 martie 1934 fusese semnat un protocol austro-italo-ungar privind organizarea relațiilor dintre statele regiunii dunărene.

[2] La 7 octombrie 1935, în urma atacării Abisiniei de către trupele lui Mussolini, Liga Națiunilor a declarat Italia stat agresor și a adoptat sancțiuni economice și financiare împotriva ei.

liene. M-am interesat în cercuri foarte bine informate ce atitudine au clericalii față de o asemenea eventualitate. Actualul stat austriac este neapărat în primul rînd un fel de stat bisericesc, clerical-catolic, cu infiltrații de ideologie fascistă...

Simptomul inițial al unei destinderi între Austria și Cehoslovacia ni se descoperă acum și prin alte fapte. Cancelarul Schuschnigg va pleca în curînd la Praga, unde va ține o conferință la Clubul industrial despre „politica constructivă în bazinul dunărean"... Ne-am întrebat ce înseamnă această aproape demonstrativă „prietenie"?

...Orientarea aceasta ni se pare că are multiple înfățișări... Faptele care se înșiră pe linia destinderii austro-cehe ar putea fi interpretate și ca avansuri austriece făcute Micii Înțelegeri în această fază de nesiguranță internațională... Cred că nu e o simplă coincidență că ministrul de externe austriac a oferit tocmai săptămîna aceasta un mare dejun atașaților de presă și tuturor corespondenților Micii Înțelegeri de la Viena!

22 decembrie 1935

...Alegerea d-lui Beneș ca președinte al Republicii Cehoslovace... a găsit în presa austriacă un ecou dintre cele mai elogioase... Interesant e că presa austriacă elogiind pe Beneș își impune atitudinea chiar de a uita că Beneș a fost unul dintre cei mai activi distrugători ai fostei monarhii...

Problema blocului dunărean continuă să ocupe presa austriacă, care îi acordă chiar un deosebit de mare interes... Oamenii actualului regim de aici se găsesc cu desăvîrșire în imposibilitatea de a uita trecutul, cînd Casa de Habsburg a știut să „fericească" popoarele dunărene. Austriecii, cînd vorbesc despre bazinul dunărean, nu pot să vază acest bazin decît ca o copie a fostei monarhii și-și închipuie că popoarele dunărene au fost în adevăr foarte fericite sub stăpînire habsburgică. ■

„ACELAȘI SCOP SOLIDAR: CULTURA NAȚIONALĂ"

(Urmare din p. 16)

d. Rosmunteanu, elev al Conservatorului, cîntă cu multă dulceață frumoasa romanță *Moldova* a poetului... Stamati. Doi alți elevi ai Conservatorului; d-nii I. Tănăsescu și Balaban, cîntară atunci, cel dintîi o altă romanță, *Dulce Bucovină*, de poetul V. Alecsandri, iar cel de-al doilea, *Cîntecul lui Iancu*. Amîndoi acești domni au meritat aplauzele cu care au fost salutați. După aceasta, în mijlocul urărilor și cîntărilor muzicelor, se retraseră atît domnii miniștri, cît și domnii membri, lăsîndu-se sala deschisă mai toată ziua, spre a fi vizitată de numerosul public ce se îndesa să o vadă".

În stilul propriu epocii, relatarea lui V.A. Urechiă ne oferă o imagine limpede a însuflețirii unanime ce a însoțit ședința solemnă inaugurală a Societății Literare, participarea entuziastă a publicului bucureștean la acest eveniment memorabil în istoria culturii românești.

Dorită și cerută de întreaga suflare românească, Societatea Literară Română — devenită, după cîteva zile, prin hotărîrea membrilor săi, Societatea Academică Română, iar din 1879, Academia Română —, a fost o strălucită sinteză a ideilor, inițiativelor și acțiunilor progresiste ce se manifestaseră de veacuri în cultura românească, preluînd valoroasa moștenire a înaintașilor și ridicînd-o pe noi trepte în cadrul instituționalizat pe care i l-a creat actul de constituire din 1866. ■

„ODISEEA" UNUI MANUSCRIS DE LA ION NECULCE

(Urmare din p. 18)

ale lucrării. Mai întîi, observăm că lucrarea nu se intitulează simplu *Ceasornicul Domnilor* (ca în celelalte copii), ci „**Carte românească** [s.n.] *ce se cheamă Ceasornicul Domnilor*". Este aceasta o inovație ce aparține lui Neculce și care vădește intenția sa de a integra opera românească la nivel universal, sau preia textul manuscrisului original al lui Costin? Iată o întrebare pe care doar cercetările viitoare o vor lămuri.

Dar partea de noutate cea mai însemnată pe care o aduce manuscrisul de la Vatican o constituie un capitol separat (de asemenea absent la celelalte variante, exceptînd-o pe cea din 1750), intitulat *O samă de cuvinte ce sînt alese dintr-acest Ceasornic al Domni or care s-au scris aice, osăbi*. Pe de altă parte e sugestiv faptul că *Letopisețul Țării Moldovei*, al lui Neculce, este precedat de *O samă de cuvinte ce sînt auzite din om în om, de oameni vechi și bătrîni, și în letopiseț nu sînt scrise ci s-au scris aice*, adică „osăbi". Este mai mult decît probabil că acest capitol a fost realizat la sugestia lui Neculce, poate chiar de el (copistul doar transcriindu-l în manuscris) și că această metodă de subliniere aparte a unor fapte și întîmplări anume îi erau proprii lui Neculce. Oricum, vedem în acest capitol un arhetip al celor 42 legende și istorioare ce preced *Letopisețul Țării Moldovei*.

Desigur, ar putea fi analizate și alte elemente pe care manuscrisul (re)descoperit la Vatican le ridică în fața cercetării istorice și literare; ele sînt însă de resortul unui studiu ce-și are rostul într-o publicație de specialitate. Nu putem însă să nu subliniem, încă o dată, deosebita valoare a manuscrisului care pe drept cuvînt poartă numărul 1 în catalogul român de la Biblioteca Vaticanului. ■

1867-1918: DUALISMUL AUSTRO-UNGAR — O NEFASTĂ EXPERIENŢĂ A TRECUTULUI (II)

Conf. univ. dr. MIRCEA MUŞAT

În noiembrie 1868, în cadrul unei şedinţe a Parlamentului ungar, deputatul român Alexandru Roman aprecia că dualismul austro-ungar, această „unio duarum nationum contra plures", nu reprezenta altceva decît „ultimul pas care duce la prăbuşirea imperiului". Prin aceste cuvinte, fruntaşul politic român ţinea să subliniez conţinutul reacţionar al regimului dualist, dar mai ales efectele sale în timp. Şi, într-adevăr, raporturile dintre statul maghiar asupritor şi naţionalităţile care se aflau sub stăpînirea sa s-au agravat continuu. Politica de maghiarizare forţată promovată pe diferite căi de guvernele ungare a determinat o puternică reacţie din partea naţionalităţilor oprimate, lupta lor pentru libertate şi unitate naţională bucurîndu-se de sprijinul şi simpatia opiniei publice progresiste internaţionale. Astfel, în timpul Congresului interparlamentar desfăşurat la Roma în 1891, după prezentarea raportului reprezentantului României, Nicolae Fleva, în care se făceau ample referiri la nedreptăţile şi suferinţele românilor din Transilvania, participanţii la această reuniune, prin glasul deputatului italian Imbriani, secondat de Menotti Garibaldi, fiul lui Giuseppe Garibaldi, au propus o moţiune cu privire la „dreptul tuturor popoarelor la unitate naţională", moţiune acceptată călduros de toate delegaţiile, în afară de aceea austro-ungară.

Nu acuzaţi, ci acuzatori

În anul următor, problema situaţiei românilor din Transilvania a revenit cu şi mai mare intensitate în atenţia opiniei publice europene, prin puternicele acţiuni iniţiate de Partidul Naţional Român, acţiuni cunoscute în istoriografie sub numele de mişcarea memorandistă[1]. Conferinţa extraordinară a P.N.R., desfăşurată la Sibiu în zilele de 20-21 ianuarie 1892, a hotărît alcătuirea unui memorandum către împăratul Franz Iosif, cuprinzînd drepturile istorice şi revendicările românilor din monarhia austro-ungară. Înaintat la 28 mai 1892 Curţii imperiale, memorandumul a fost refuzat de împărat şi acesta a remis documentul guvernului din Budapesta. Împotriva Comitetului Executiv al P.N.R. şi a altor personalităţi ale mişcării naţionale a românilor transilvăneni s-au luat drastice măsuri represive care au culminat cu procesul pe care autorităţile ungare l-au intentat acestora şi care s-a judecat la Cluj în perioada 25 aprilie–7 mai 1894.

Întregul popor român a urmărit cu încordare şi sentimente de profundă solidaritate evenimentele din Transilvania. În întreaga ţară au avut loc puternice manifestaţii de solidaritate. „De mai bine de două săptămîni — scria *Munca*, organul de presă al socialiştilor români — Curtea cu juraţi din Cluj judecă Comitetul Naţional Român din Ungaria. Acest proces este rezultatul firesc ce a trebuit să producă dualismul austro-ungar; el nu-i decît rezultatul asupririi românilor de către clasa stăpînitoare maghiară. Pentru că, după stabilirea dualismului, magnaţii maghiari au devenit stăpînii şi exploatatorii românilor... Toţi oamenii cinstiţi şi sinceri simpatizează cu acuzaţii, cu poporul românesc din Ungaria, care se agită şi vrea să-şi aibă drepturile lui. În ţară la noi s-au făcut mitinguri de protestare, de solidaritate cu acuzaţii din Cluj, cu poporul suferind. Purtarea stăpînirii maghiare este nedemnă, procesul intentat românilor este condamnabil din toate punctele de vedere".

Ampla mişcare memorandistă a pus cu pregnanţă în lumină consensul naţiunii române în lupta sa pentru libertate şi unitate. Sensul profund al evenimentelor a fost de altfel limpede exprimat de Ion Raţiu, care declara în timpul procesului: „Ceea ce se discută aici *este însăşi existenţa poporului român. Existenţa unui popor însă nu se discută, ci se afirmă. De aceea nu ne dă în gînd să venim înaintea dv. să dovedim că avem dreptul la existenţă. Într-o asemenea chestiune nu ne putem apăra în faţa d-voastră; nu putem decît să acuzăm, în faţa lumii civilizate, sistemul asupritor care tinde să ne răpească ceea ce un popor are mai scump: legea şi*

[1] Amănunte în legătură cu această amplă mişcare politică a românilor transilvăneni, în *Magazin istoric*, nr. 7-8/1978 şi 7/1984.

limba ! De aceea nu mai sîntem aici acuzaţi, sîntem acuzatori [subl. noastră]".

O tristă realitate

Sentinţa nedreaptă de la Cluj a nemulţumit cercuri largi ale opiniei publice. Consulul general al Germaniei la Budapesta A. von Monts, într-un raport înaintat la 26 mai 1894 cancelarului Reichului, von Caprivi, constata: „Oricum ai gîndi în problema românilor, procesul ca atare este o mare greşeală chiar din punctul de vedere maghiar. O mare greşeală a fost apoi enunţarea interdicţiei pentru acuzaţi şi apărători — ulterior, desigur, limitată numai la aceştia din urmă — de a folosi limba română... Ce sentimente vor trezi la toţi românii din monarhia habsburgică şi din afara ei asprele verdicte penale emise ieri, e uşor de apreciat. De remarcat este faptul că semnatarii Memorandumului nu sînt în nici un caz oameni de paie, ci delegaţi aleşi pe baza unei organizaţii naţionale a tuturor comitatelor locuite de români. Verdictul loveşte deci totalitatea neamului care numără în Ungaria peste două milioane şi jumătate de suflete". La rîndul său, ministrul Belgiei la Viena, Van der Steen în raportul adresat ministrului de externe, contele Mérode Westerloo, scria: „În prezent, persecuţiile împotriva românilor nu mai sînt o închipuire, ci o tristă realitate! Incidentele la procesul de la Cluj au produs o senzaţie enormă în România. În străinătate, în presa franceză, italiană şi engleză, transilvănenii primesc încurajări care nu s-au manifestat pînă acum. Prin brutalitatea procedeelor sale, guvernul maghiar a provocat o mişcare de simpatie deosebită în favoarea oprimaţilor şi se poate întrevedea momentul cînd problema românească va deveni o problemă europeană..." Referindu-se la situaţia din Transilvania, ziarul *Nemzet*, din 21 iunie 1894, scria că „aspiraţiile a aproape trei milioane de daco-români tind în mod vizibil spre Bucureşti în speranţa de a vedea realizîndu-se într-o zi visul legendarei România Magna".

Dezaprobarea cercurilor democratice ale opiniei publice internaţionale faţă de politica de deznaţionalizare promovată de guvernul ungar s-a manifestat cu putere şi în perioada care a urmat mişcării memorandiste. În 1907, cunoscutul scriitor şi om politic norvegian B. Björnson a refuzat participarea la conferinţa interparlamentară pentru pace programată la Budapesta, exprimîndu-şi astfel protestul pentru votarea în Parlamentul ungar cu numai două luni înainte a „Legilor şcolare" (Apponyi). Prin astfel de măsuri nedrepte, arăta el, cercurile conducătoare din Budapesta „vor duce Ungaria mai devreme sau mai tîrziu la pieirea sa". La rîndul său, marele scriitor rus L.N. Tolstoi scria: „Ceea ce este mai trist este faptul că, în străinătate, Apponyi are reputaţia unui pacifist, pe cînd în Ungaria el nu recunoaşte nemaghiarilor nici măcar calitatea de oameni".

Brutalitatea cu care era practicată politica de deznaţionalizare în masă a naţionalităţilor îşi găsea expresia şi într-o serie de articole de incitare apărute în presă. În numărul 345 din 1891, *Budapesti Hirlap* scria: „Maghiarul care a fundat acest stat trebuie să fie considerat altfel decît naţionalităţile. Este normal ca ungurul să se dezvolte în detrimentul celorlalte naţionalităţi pe care le cucereşte şi le asimilează. Nu este deloc în interesul statului ca starea socială a naţionalităţilor să progreseze". „Numai forţa brutală poate face impresie asupra maselor inculte — era de părere ziarul *Kolosvar*, din 3 august 1891. Va trebui să facem în aşa fel ca aceste mase să simtă că noi ungurii sîntem o forţă care nu ştie de glumă şi că dacă lovim nu ni se mai poate răspunde. În Transilvania trebuie să smulgem iarba rea care produce memorii şi proclamaţii".

Discriminarea naţională s-a manifestat în toate domeniile vieţii: economic, administrativ, politic, cultural. În această privinţă este relevant şi faptul că la începutul sec. XX numărul funcţionarilor de origine română în administraţia superioară din Transilvania era de 5,4%, în comitate şi oraşe de 7,4%.

Terenul este pregătit

În primii ani ai sec. XX, pe măsură ce acţiunile guvernelor din Budapesta de accelerare a procesului de maghiarizare forţată s-au înăsprit, rezistenţa românilor faţă de această politică a devenit tot mai puternică. Mişcarea de emancipare naţională a fost influenţată şi de întărirea politicii de independenţă a statului român, de dezvoltarea generală a luptei poporului român pentru desăvîrşirea unităţii sale naţionale. Mai ales după al doilea război balcanic, în cursul căruia România a avut o atitudine de pronunţată independenţă faţă de Austro-Ungaria şi Germania, anunţînd într-un fel apropiata sa desprindere din alianţa pe care o semnase cu aceste două mari puteri în 1883, lupta de eliberare naţională a românilor din cadrul monarhiei dualiste a luat un nou avînt. Referindu-se la această situaţie, într-un studiu publicat în 1975, istoricul american Paul Schroeder scria: „Deşi legată de Tripla Alianţă din 1883, România devine de acum [1913] independentă *de facto* şi înclină spre Tripla Înţelegere, fără a denunţa alianţa secretă cu Austro-Ungaria... Realinierea României a însemnat o schimbare hotărîtoare a raporturilor de forţe în Balcani... În cele din urmă, trecerea României, în 1913, spre o politică de independenţă naţională făcea parte dintr-o orientare ce a dus la intrarea ei în primul război mondial şi, după multe vicisitudini, la realizarea statului unitar naţional... Lupta naţională a românilor din Transilvania îngrijora de mult Austria şi orice semn de sprijin activ al acestei lupte venind din România o neliniştea... Perioada scursă de la Pacea de la Bucureşti [din august 1913, care punea capăt celui de-al doilea război balcanic], pînă la izbucnirea primului război mondial a fost,

pentru relaţiile româno-austriece, o adevărată alunecare în vîrtej..."

Ecouri semnificative ale acestei „alunecări în vîrtej" întîlnim şi într-un raport pe care vicecomitele Köllö din Mureş-Turda îl înainta ministrului de interne al Ungariei. „De la încheierea celui de-al doilea război balcanic — scria el —, conştiinţa naţională în rîndurile cetăţenilor cu limba maternă română a crescut în mod periculos. Preoţi şi învăţători, nu numai că au curajul să propage în mod deschis, la întrunirile oficiale şi în localurile publice, ideile lor ostile statului ungar, dar şi ameninţările sînt la ordinea zilei... Sînt dator să raportez Domniei Voastre că în rîndurile cetăţenilor de limbă română terenul este astfel pregătit încît în caz de război vor răsări din belşug acţiuni duşmănoase zilnice..., dacă nu vom lua măsurile de precauţie necesare".

La cererile Vienei, interesată să menţină România în cadrul alianţei cu Puterile Centrale, guvernul ungar condus de contele Istvan Tisza acceptase începerea unor tratative cu conducătorii Partidului Naţional Român în vederea îmbunătăţirii soartei românilor transilvăneni. Desfăşurate în lunile ianuarie-februarie 1913, tratativele n-au dus la nici un rezultat, datorită rigidităţii guvernului ungar. „Tisza nu dă drepturi nici neamului său — scria organul de presă al socialiştilor transilvăneni *Adevărul* —, cum să aducă vreun bine poporului român?" Referindu-se la aceleaşi tratative, ministrul Belgiei la Bucureşti, într-un raport către ministrul de externe J. Danignon, remarca faptul că românii „nu vor să fie dezromânizaţi în profitul ungurilor... În treacăt fie spus, şovinismul interesat al ungurilor uită că statul ungar, compus din 7-8 naţionalităţi diferite, este doar o ficţiune". La rîndul său, deputatul sas în Dieta din Budapesta, Rudolf Brandsch, sintetiza astfel concepţia cercurilor conducătoare ungare cu privire la statul unitar ungar: „Tot ce exprimă puterea de stat trebuie să aibă un caracter maghiar. Aceasta îmi pare mie că este de fapt ceea ce oligarhia ungară, înţelege (deocamdată!) prin stat unitar ungar. Cine se instalează deci pe terenul statului unitar ungar trebuie să priceapă că factorii competenţi nu pot concepe acest stat decît în sensul de mai sus... Eu contest cu hotărîre că noi nemaghiarii (inclusiv saşii) putem avea posibilitatea de a trăi pe durată în cadrul acestui concept de «stat unitar ungar», deoarece statul poate mări după voie cadrul puterii sale şi restrînge după plac domeniul drepturilor «străinului», pînă cînd acesta, în cele din urmă, adoarme întru Domnul. De aceea eu cred că este o chestiune naţională vitală pentru noi de a răsturna şi a nimici sistemul actual de guvernare, împreună cu concepţia sa despre «statul unitar ungar»".

Pentru saşii înşişi şi pentru interesele lor economice, aşa cum apare şi din raportul secret prezentat de Fr. Lachmann autorităţilor austro-ungare de la Viena încă în 1880, unirea Transilvaniei cu România era o finalitate firească. „Am avut prilejul — scria Lachmann — să discut cu mai mulţi cetăţeni ai coloniei săseşti, care nu s-au sfiit să recunoască în faţa mea că singura lor speranţă o întrezăresc doar în aceea că odată provincia [Transilvaniei] va deveni românească".

Popoarele şi-au ridicat cuvîntul

Elementele pe care se întemeiau cei care gîndeau în acest fel erau multiple şi în primul rînd componenţa naţională a locuitorilor acestei provincii. Astfel, potrivit datelor recensămînturilor oficiale efectuate în anii 1880, 1890, 1900 şi 1910, cu toată măsluirea lor de către autorităţile dualiste, românii constituiau majoritatea populaţiei Transilvaniei. Iată cum arătau aceste date. *În 1880:* românii — 2 294 421 (47,44%), maghiarii — 916 628 (18,94%), secuii — 353 027 (7,30%), germanii — 621 583 (12,84%), sîrbo-croaţii — 245 986 (5,08%), rutenii — 108 867 (2,25%), slovacii — 34 001 (0,70%), alte naţionalităţi — 260 217 (5,45%); *în 1890:* românii — 2 556 444 (47,98%), maghiarii — 1 146 990 (21,50%), secuii — 267 839 (6,94%), germanii — 713 720 (13,38%), sîrbo-croaţii — 263 106 (4,94%), rutenii — 122 528 (2,30%), slovacii 38 624 (0,69%), alte naţionalităţi — 119 606 (2,27%); *în 1900:* românii — 2 763 674 (47,20%), maghiarii — 1 394 647 (23,80%), secuii — 404 392 (6,90%), germanii — 747 852 (12,80%), sîrbo-croaţii — 271 897 (4,70%), rutenii — 146 428 (2,50%), slovacii — 40 460 (0,70%), alte naţionalităţi — 84 126 (1,40%); *în 1910:* românii — 2 909 260 (46,20%), maghiarii — 1 617 231 (25,70%), secuii — 441 636 (7%), germanii — 731 964 (11,60%), sîrbo-croaţii — 287 122 (4,60%), rutenii — 164 443 (2,60%), slovacii — 42 674 (0,60%), alte naţionalităţi — 109 842 (1,70%).

Aceeaşi situaţie era confirmată şi de componenţa naţională a localităţilor din Transilvania: din totalul celor 4 597 comune ale Transilvaniei, românii aveau majoritatea în 2 971 (64,7%), maghiarii în 616 (13,4%), secuii în 417 (9,1%), germanii în 350 (7,6%), iar alte naţionalităţi în 243 (5,2%).

Această majoritate, supusă ani în şir unei politici de cruntă oprimare naţională şi socială, ajunsese la stadiul deplinei conştiinţe de sine şi acţiona pe toate căile spre împlinirea idealurilor sale de libertate şi unitate naţională. Spre a fi depline şi trainice, drepturile ei trebuiau să se realizeze într-o lume nouă, bazată pe justiţie, pe respectul fiecărui popor. „Politica noastră — scria Valeriu Braniştе într-un articol publicat în *Drapelul* din 21 februarie 1905 — nu este condusă de ură contra maghiarilor, ci de dragoste pentru interesele de existenţă naţională a poporului român. Dragostea aceasta ne îndeamnă la cea mai rezolută rezistenţă contra tendinţelor utopiste de deznaţionalizare sprijinite de politica de stat a Ungariei, dar dragostea aceasta e mult prea curată şi sfîntă încît să se poată profana prin manifestaţii de ură".

Răspunzînd celor care încercau să lanseze ideea că puternicele frămîntări ale naţionalităţilor asuprite din cadrul Imperiului austro-ungar se datorează acţiunii unor agitatori din afară, V. Branişte scria: „A nu înţelege că agitatorii sînt aici, acasă, înseamnă a pune cele mai mari piedici dezvoltării ţării". Aţîţătorii luptei naţionalităţilor erau autorii concepţiilor privitoare la transformarea statului ungar multinaţional în stat uninaţional maghiar, dualismul austro-ungar ce dăduse naştere în 1867 unui stat artificial, în contradicţie cu aspiraţiile popoarelor pe care le stăpînea.

Experienţa istoriei arată că niciodată clasele conducătoare n-au renunţat de bunăvoie la poziţiile lor dominante. Nici statul dualist austro-ungar nu a făcut excepţie de la regulă. Conceput de clasele stăpînitoare austriece şi ungare ca instrument de stăpînire a propriilor lor popoare şi de dominare a naţionalităţilor cotropite de-a lungul secolelor, el s-a prăbuşit sub loviturile luptei unite a acestor popoare, chemate de legităţile obiective ale istoriei să-şi formeze propriile lor state naţionale, care, în condiţiile independenţei şi deplinei egalităţi cu celelalte naţiuni, să devină factori creatori de istorie.

Puternic marcată de înfrîngerile suferite în timpul primului război mondial, de a cărui declanşare se făcuse vinovată, monarhia dualistă austro-ungară s-a prăbuşit în toamna anului 1918 sub puternicele lovituri ale naţionalităţilor asuprite. Revoluţiile de eliberare naţională cu larg caracter burghezo-democratic au sfărîmat din temelii putredul edificiu al imperiului dualist, „într-un ritm neaşteptat de rapid şi într-un mod complet ireparabil", cum scria fostul premier britanic David Lloyd George. Acest „imperiu jefuitor", spunea el, „era sortit să piară indiferent dacă stătea alături de Germania în înfrîngerea ei sau o părăsea". Sfîrşitul Austro-Ungariei nu ţinea de o înfrîngere sau o victorie militară, el a fost determinat de legităţile obiective ale istoriei. În mai puţin de două luni, popoarele asuprite, luîndu-şi soarta în propriile lor mîini, au trasat o nouă configuraţie politică a Europei centrale şi de sud-est. La 14 noiembrie 1918 s-a proclamat Republica Cehoslovacă, iar două zile mai tîrziu şi-a anunţat existenţa oficială statul polonez; la 24 noiembrie s-a proclamat statul independent iugoslav. Evenimentele revoluţionare care au cuprins Austro-Ungaria s-au repercutat şi asupra celor două naţiuni dominante. Forţele progresiste austriece, masele populare au impus abdicarea împăratului Carol şi au proclamat, la 12 noiembrie, Republica Austria, stat suveran şi independent. O dezvoltare asemănătoare au avut evenimentele şi în Ungaria, care s-a proclamat republică independentă la 16 noiembrie 1918.

Sosise timpul, cum scria *Adevărul*, organul de presă al socialiştilor români din Transilvania, cînd „toate naţiunile şi popoarele asuprite, nedreptăţite şi jupuite şi-au ridicat cuvîntul, manifestîndu-şi dorinţa de dezrobire", fiind „gata să înceapă lupta cea mai crîncenă contra tiranismului care le-a sugrumat pînă acum". Cu această convingere, socialiştii români din Transilvania, care, la paritate cu Partidul Naţional Român, au constituit Comitetul Naţional Central Român, au devenit în acele zile mobilizatori şi organizatori înflăcăraţi ai luptei maselor populare pentru unirea cu patria mumă. Pentru întreg poporul român din teritoriile care făcuseră parte din Austro-Ungaria lua sfîrşit în acele zile ale anului 1918 una din cele mai grele etape din existenţa lor, exprimată o jumătate de veac de nemiloasa exploatare şi asuprire a dualismului austro-ungar.

Hotărîrea Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918 reprezintă nu numai încununarea unei năzuinţe seculare ajunsă la rang de necesitate istorică, ci şi partea de contribuţie a poporului nostru la înfăptuirea, alături de celelalte naţiuni din centrul şi sud-estul Europei, a unei opere de justiţie istorică: lichidarea acelei „temniţe a popoarelor" care fusese Austro-Ungaria. ■

PLANSELE NOASTRE

Microalbum selectat din colecţiile Cabinetului de stampe al Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România:

① a) Membrii Societăţii Academice Române la 1/13 august 1867 (fotografie de Franz Duschek; fotomontaj executat la Stabilimentul litografic Henrik Workworth)

b) Comitetul de pregătire întîmpină, împreună cu mii de bucureşteni, pe înalţii soli ai culturii române la intrarea acestora în Capitală

② a) Şedinţa inaugurală a Societăţii Literare Române (1/13 august 1867), devenită după cîteva zile Societatea Academică Română

b) Sala de lectură a Bibliotecii Academiei Române deschisă la 10 noiembrie 1898

③ a) Două fotografii inedite executate de V.A. Urechiă, în 1893: vechea sală de şedinţe a Academiei Române...

b) ...şi un grup de academicieni (de la stînga la dreapta: Şt. Fălcoianu, I. Felix, P.S. Aurelian, P. Poni, Gr. Ştefănescu, D. Brîndză şi Spiru Haret)

c) Funcţionari ai Bibliotecii Academiei, între care: 1. Nerva Hodoş, 2. I. Bianu, 3. Octavian Lugoşanu, 4. Ilarie Chendi, 5. V. Pârvan, 6. Al. Lapedatu

④ a) Biroul lui I. Bianu

b) Sala de lectură a Bibliotecii Academiei în 1927

a

Membrii Societatei academice romane

b

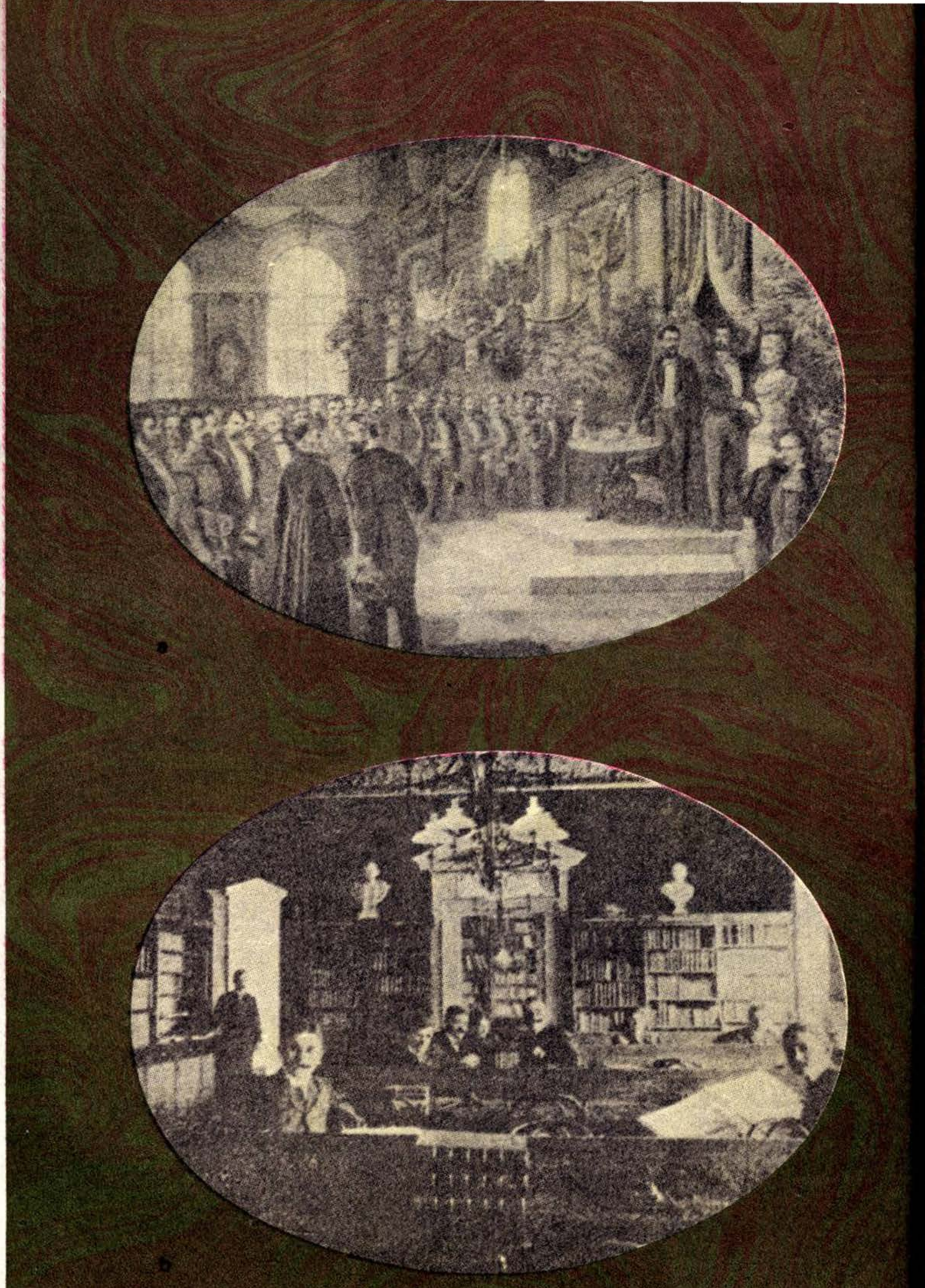

a

b

c

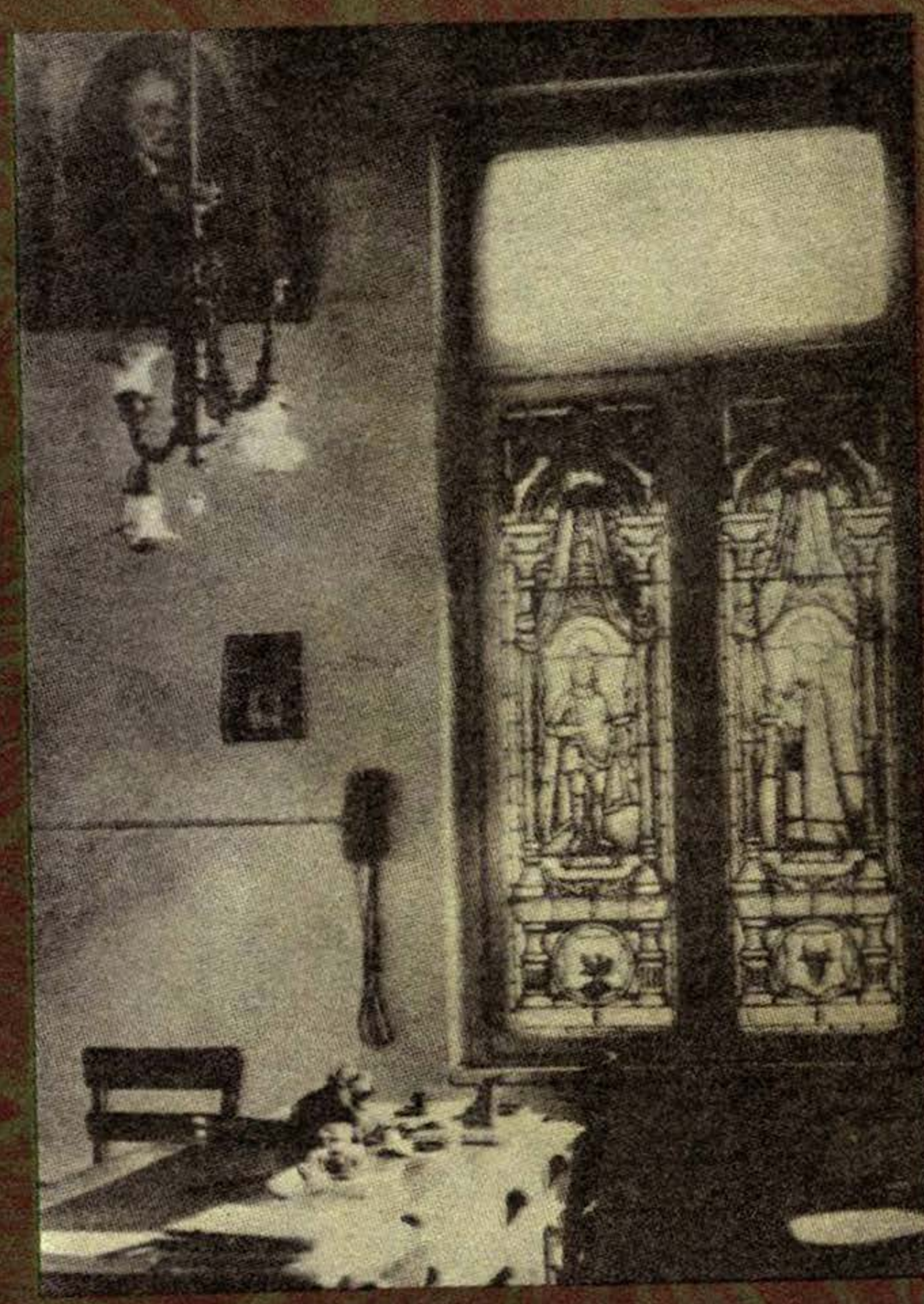

a

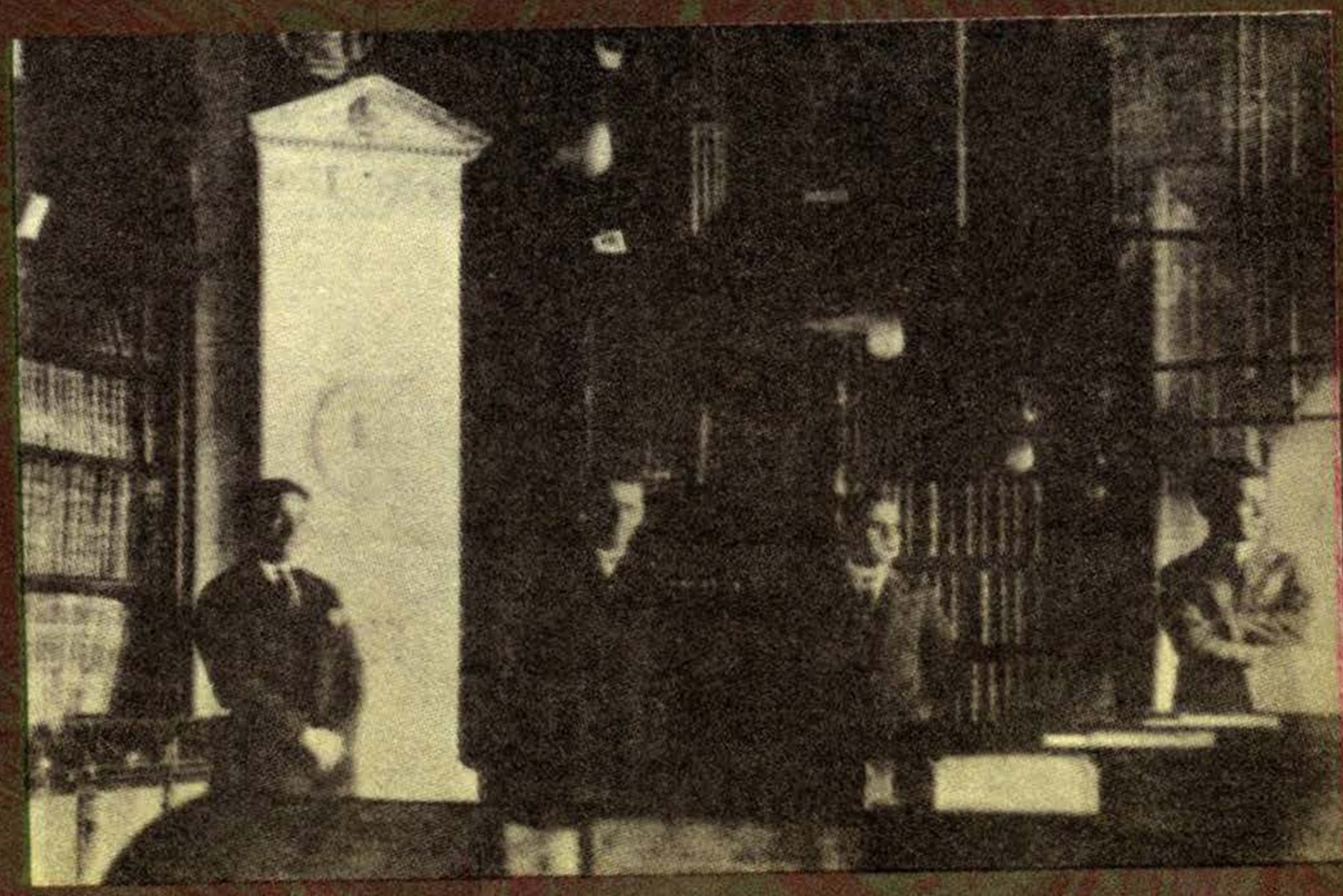

b

PE URMELE STRĂMOŞILOR (X)

ION POPESCU-PUŢURI

În numărul trecut al revistei[1] am prezentat efigiile cu numele celor 31 regi ai regilor parţi arsacizi, aşa cum au fost identificate şi înscriate cronologic de numismatul francez Jean Foy Vaillant în lucrarea sa Imperiul arsacizilor sau istoria regilor parţi identificată prin monede. Elaborată pe baza studiului monedelor aflate în diferite colecţii ale vremii şi prin cercetarea aprofundată a tot ceea ce se scrisese până la ei despre aceşti mari domnitori ai Imperiului arsacizilor, lucrarea cuprinde la sfîrşit un indice al autorilor vechi şi contemporani lui Vaillant, ale căror lucrările-a folosit în argumentarea titulaturilor celor 31 regi ai regilor. În ordinea alfabetică, aceştia sînt: Aelianus; Applannus; Appulelus; Ar ianus; Ausonius; Athenaeus; Aurelius Victor; Dio Cassius; Cicero; Claudianus; Cornelius Nepos; Diodorus Siculus; Diogenes Laertius; Dionysius Alexandrinus; Eusebius; Eutropius; Florus; Fulgentius; Glandotius; Goltzius; Herodot; Hennenges; D. Hieronymus; Homer; Iulius Caesar; Iosephus Flavius; Justinus; Lilius Girdalus; Titus Livius; Lucianus Lucrus; Memnon; Merellius; Orosius; Patinus; Pausanias; Periplus Ponti Euxini; Petronius; Photius; Plinius; Plutarh; Polybius; Polyanalos Strateg; Probus; Reinerius Reineccius; Saimatius; Salustius; Seguinus Servius; Spanhemius; Strabon; Suetonius; Suidas; Taeitus; Tollius; Tristanus; Va lant Jean; Valerius Maximus; Userius; Xenophon; Xiphilinus; Zozimos.

Scrisă în limba latină, lucrarea cuprinde, de asemenea, un bogat Indice alfabetic de loouri. persoane şi fapte care ilustrează bogăţia de evenimente şi de personalităţi ale lumii antice de pe o întinsă arie geografică, care toate au concurat la caracterizarea fiecăruia dintre cei 31 egi ai regilor. Din prezentări rezultă că unii stăpînitori, înainte de a fi declaraţi regi ai regilor Imperiului arsacid, au domnit în diferite provincii, regate, alţii, concomitent cu îndeplinirea acestei funcţii supreme în imperiu, au deţinut şi alte titluri, ceea ce demonstrează aria largă de provincii peste care au domnit.

Din acest indice de locuri. personalităţi şi fapte. mai reiese că tot din familia domnitoare a arsacizilor făce u parte şi conducătorii unor regate limitrofe, cum au fost, de exemplu, regatele Pontului, Bosporului, Bithyniei şi altele.

Jean Foy Vai ant p ezintă genealogia regilor Pontului, amintind pe egi (în o dine alfabetică): Artheas, antiquissimus Rex; Artabazes, primus Rex; Anonymus; Ariobarzan; Mithridate I; Mithridate II; Mithridate III; Mithridate IV; Mithridate V Evergetul; Mithridate VI Eupator; Pharnaces; Rhodobates.

De asemenea, el inserează şi numele regilor regatului Bosporului, în ordinea lor cronologică: Pharnaces III; Afander; Darius; Mithridate VII; Polemon I; Pythoridis Regina; Polemon II; Mithridate VIII; Cotys (mai apoi rege al Traciei şi Armeniei Mici); Cotys; Ininthimaevus; Rhascuporis I; Rhoemetalces; Anonymus; Cotys; Rhascuporis II; Rhascuporis III.

În acest context, învăţ tul francez aminteşte de originea unor familii domnitoare ca, de exemplu, aceea a regelui Cotys, pe care îl menţionează a fi din Tracia. De remarcat că izvoarele antice şi inscripţiile descoperite pe monede sau pe diferite obiecte (cum sînt cele din tezaurul de la Agighiol) menţionează mai mulţi regi cu numele de Cotys (Kotys) încă în secolele V şi IV î.e.n. şi pînă la începutul erei noastre.

Semnificative şi deosebit de importante pentru istoria noastră sînt relatările lui Vaillant desp e strînsele legături ale regilor parţi arsacizi şi ai regatelor Bosporului, Pontului, Bithyniei, Armeniei cu mari conducători ai Daciei ca patiee. Se ştie că în vederea luptei comune contra romanilor, Burebista, „cel dintîi şi cel mai mare dintre regii din Tracia“ a întreţinut strînse legătu i cu Mithridate VI Eupator, regele Pontului, pentru a-şi coordona acţiunile de apărare împotriva ofensivei declanşate de Imperiul roman.

Jean Foy Vaillant aminteşte apoi, bazîndu-se pe surse documentare precise, despre strînsele legături ale lui Decebal cu Arsaces XXIV Pacorns.

Aceste legături dintre familia domnitoare a Arsacizilor şi regii dacilor europeni, omul de ştiinţă francez le vedea şi ca o consecinţă a înrudirii lor. Reluînd acest subiect, în sec. XIX alt învăţat francez, A.J.St. Martin, scria: „Unii scriitori moderni au crezut că numele de parţi, do care s-au servit adesea anticii pentru a desemna pe arsacizi, este acelaşi cu cel de perşi; ei au crezut că primul din aceste două nume a provenit dintr-o uşoară diferenţă de pronunţie. Această presupunere este în contradicţie manifestă cu mărturia întregii antichităţi. Herodot, care a trăit două secole înainte de epoca arsacizilor, menţionează pe parţi şi Parthyene. În această regiune, arsacizii şi-au pus bazele puterii lor. Unită cu cîteva teritorii limitrofe, sub denumirea colectivă de Parthyoea, ea a format, timp de un secol, singurul domeniu al arsacizilor. Este necesar să căutăm în altă parte originea numelui de parţi? Dacă ar mai rămîne încă dubii supra acestui punct, mărturia autorilor armeni ar fi suficientă pentru a le elucida. Agathangelus, Faustus de Bysanţ, Eliseu, Movses Khorenaţi şi Lazar din 'harba, fac în mod special deosebirea între parţi şi perşi.

Dar cine erau locuitorii Parthyeneî? Putem preciza că originea parţilor trebuie căutată pînă în Europa. Spunem, împreună cu Quintus Curtius (Rufus): «Qui Scythae qui Parhos condidere, non a Bosporo, sed ex regione Europae penetraverin» (Căci sciţii din care descind parţii nu din Bospor ei din regiunea Europei au coborît).

Anticii ne spun deci, continuă învăţatul francez A. J. St. Martin, că originea parţilor şi a arsacizilor trebuie căutată la sciţi. Dar cărui neam din această numeroasă populaţie aparţineau ei? Ţinuturile situate la nord-estul Persiei şi la est de Marea Caspică, cele care se întind la nord de această mare şi de Pontul Euxin pînă la Dunăre şi în munţii Traciei, au fost — dintr-o epocă foarte îndepărtată — locul de baştină al popoarelor scite; de aici, la diferite epoci, ele s-au răspîndit în toată Europa şi mai departe încă; de aici au pătruns în Asia occidentală, Egipt şi India şi au ajuns pînă în China. Toţi autorii, antici sau moderni, greci, latini, arabi, persani, chinezi şi alţii, ne conduc să admitem acest fapt. Împărţiţi într-un număr infinit de mici triburi, avînd aproape aceleaşi obiceiuri şi aceeaşi limbă, au fost adesea uniţi sub una sau mai multe denumiri generale, după cum un trib sau altul domina asupra altora şi le impunea numele său. După diferenţa dintre dialecte, au fost numiţi sciţi, geţi, goţi, siu-the, yeţi, djeţi, djaţi etc. Îndeosebi în tribul dahe sau dahi trebuie căutată originea parţilor. Mărturia lui Strabon este pozitivă; cu ajutorul triburilor dahae, Arsaces şi fratele său Tiridate şi-au căpătat independenţa de sub seleucizi, tribul dahilor era printre cele mai puternice neamuri scitice; numeroasele lui ramificaţii erau răspîndite în Europa şi Asia. În cărţile lui Zoroastru se vorbeşte despre acest foarte mare popor; el au dat numele lor Mării Caspice. Grecii cunoşteau pe cei care se răspîndiseră pe malurile Dunării şi chiar, după relatarea lui Dio Cassius, pînă în munţii Traciei; ei îi numeau dahae, dahi, davi, daci, dacae şi ţării lor îi dădeau numele de Dacia. Strahon consemnează că geţii, numiţi daci, înaintau foarte departe sp e Occident, către izvoarele Dunării. Potrivit legendelor ce circulau în lumea greacă, o parte a acestui popor trecuse în Asia Mică; el ocupa aici, dintr-o epocă foarte îndepărtată, cîmpiile Amazoniene, munţii de la Trebizonda şi partea nord-vestică a Armeniei; aici în timpul expediţiei Argonauţilor se aflau cîmpiile Daas; Xenofon arată că aceste teritorii erau locuite de tahi şi taochi; şi armenii îi situează în aceste locuri pe daik'h. Pînă în

[1] *Magazin istoric*, nr. 3/1986.

zilele noastre defileurile care străbat din Georgia în această parte a Armeniei, sînt numite Tahoskari, adică «porţile lui Taho»...

Deşi Strabon pretinde, remarcă în continuare, A. J. St. Martin, că arsacizii erau dahi ei înşuşi spune că, după alţi autori, ei erau bactrieni. Se pare eă înainte de a se revolta împotriva seleucizilor, Arsaces şi fratele său Tiridate stăpîneau o satrapie în Bactriania. La mărturia lui Strabon se adaugă cea a lui Arrian. În Bactriania s-au revoltat cei doi fraţi; de aici au trecut în Parthyene. Este suficient pentru a justifica numele de bactrieni pe care li-l dădeau mulţi autori şi care nu le poate fi refuzat; căci denumirea de baichavouni, sau oameni din Balkh, Bactra anticilor, s-a păstrat în Armenia pînă în secolul XIII, ca dovadă a originii bactriene a arsacizilor. Toate aceste denumiri nu reprezintă decît o diferenţă de cuvinte; dovedind că arsacizii erau bactrieni, arătăm, de fapt, că ei sînt dahi. Ştim, în adevăr, prin Strabon şi Pliniu, că Bactriania era plină de triburi ale acestui popor. Trebuie să fi fost într-adevăr în număr mare întrucît istoricii chinezi ai dinastiei Han, care erau contemporani, dau constant acestei ţări numele de Tahia sau mai exact, Dacia. Această denumire este aceeaşi cu cea care serveşte să desemneze ţara pe care dahii o locuiau în Europa. Trebuie să ne mai mirăm acum cînd Pliniu cel Tînăr îi vede pe dacii de la Dunăre contractînd alianţe ofensive şi defensive cu parţii, pentru a ataca împreună pe romani?

O deosebită semnificaţie are constatarea lui Saint-Martin că „după distrugerea regatului Armeniei, mulţi prinţi arsacizi, părăsind pămîntul care îi văzuse născîndu-se, au plecat să se stabilească în imperiul grec, unde cîţiva dintre ei se numără printre ofiţerii care l-au urmat pe [generalul bizantin] Belizarie în Africa şi în Italia; aici ei s-au distins luptînd împotriva vandalilor şi goţilor. Dacă trebuie să dăm crezare tradiţiilor culese de împăratul Constantin Porphyrogenetul, despre originea familiei sale, aceasta ar descinde din arsacizi. Faptul în sine nu ar avea nimic uimitor; multe alte familii ilustre din Armenia se stabiliseră în imperiul grec [bizantin]; vedem aici Pagratizi, Mamigoneeni, Ardzrouniени şi Kamsarakani; mulţi ocupau primele demnităţi în stat, u de au fost chiar îmbrăcaţi cu purpura imperială (semn al descinderii lor din familiile domnitoare). Trupele armene constituiau atunci principala forţă a imperiului, şi dispuneau adesea de coroană. Nimic deci nu ne împiedică să admitem relatarea lui Constantin Porphyrogenetul. Ultimul din descendenţii lui bărbaţi a murit în 1028, nelăsînd decît o fiică, numită Zoe, care a fost împărăteasă, şi care s-a căsă orit cu Constantin Monomahul".

Prezentăm, în continuare, prima parte a Indicelui de nume, personalităţi şi fapte, din lucrarea lui J.F. Vaillant. Cifrele arabe indică pagina din lucrare la care se află menţiunea respectivă.

ADRIANUS este trimis de către Lucullus în Cappadocia — 119. Nimiceşte o parte a armatei duşmane şi pune pe fugă o altă parte a ei — 120.

AHEMENIZI (originea familiei) Mithridate dă pe fiica lui de soţie lui Ochus — 42. Este prins de sarzi şi, apoi, torturat de către Antiochus — 42.

ALEXANDRU CEL MARE, urmează la domnie tatălui său Philippus [Filip]. Nimiceşte armata lui Darius [III] în bătălia de la Grannicos şi supune Asia Mică — 29.

ALEXANDRINII îl izgonesc pe gali din Troada — 313.

ARCHELAUS după ce a fost învins de către Sylla, fuge în Chalcis — 71.

AMASTRIS, văduva lui Dionysius, tiranul Heracleei: Zipoetes o ia de soţie — 30.

AMYSIS, fiica lui Gobria, soţia lui Darius — 3.

ANONYMUS, urmaş al lui Artabaze — 9, al cărui nume nu este cunoscut. Se presupune că ar fi vorba de domnia lui Ctesias şi a lui Artaxerxes Mnemon. Conform tipurilor monetare descoperite, se socoteşte eă au fost unsprezece regi ai Pontului — 11. Nu se ştie cîţi ani a domnit Anonymus — 276. Ce mărime a avut Bosporul pe vremea romanilor — 277. Bosporul şi Sarmaţia asiatică au fost două regate — 277; perioadele domniilor din Bosporşi Sarmaţia — 278.

ANTIGONOS, porunceşte ca Mithridate să fie omorît. Mithridate reciştigă domnia Pontului de la Cassandros şi Antigonos, cu care se războia — 31. Antigonos îl ucide pe Mithridate — 31. Este omorît, la rîndul său, în luptă — 34.

ANTONIUS, triumvirul, a transformat Bithynia în provincie romană — 224. Vine în Armenia pentru a se război cu Artavasde — 225. Ajuns la Praaspa, o asediază. Îi dă lui Polemon, Armenia Minor — 226.

ANTIOCHUS, cucereşte Prusa — 321. Este învins de romani — 323. Moare după o domnie de şase ani — 330; îi urmează la tron fiul său Antiochus Eupator. ANTIOCHUS SOTER, fiul lui Seleucos, îi urmează la tron tatălui său — 35. Aflîndu-şi sfîrşitul în Siria, îi urmează fiul său Antiochus, supranumit şi „Zeul" — 39. Ia de soţie pe Laodice, fiica lui Mithridate — 40. Adusă în regatul seleucid de Diognetus este primită cu mărotie de către Antiochus.

ANTIOCHUS, înainte de a năvăli asupra lui Antigonos, se războieşte cu Nicomedes — 305. Prin pacea cu Antigonos îi cedează acestuia Macedonia — 306.

APAMEN Prusias, ia de soţie pe fiica regelui macedonean Filip III.

APPIUS Claudius este trimis de Lucullus la Tigran pentru a mijloci acţiunea împotriva lui Mithridate — 127. Se întoarce la Antiochia fără rezultat — 128.

AQUILIUS NEPOS, consul roman, succesorul lui Perpena; triumfă asupra lui Aristonicos — 58.

ARCHELAOS, comandant de oşti al lui Mithridate, este trimis înainte în Achaia — 83. Atrage pe atenienі pe care îi face prietenii regelui — 83. Fuge în Chalcis — 86. În Beoţia, Archelaus porneşte împotriva lui Mithridate — 204.

ARIAMENUS, după moartea lui Darius, îi urmează acestuia la domnie.

ARRIANUS, filosof şi istoric, originar din Nicomedia — 376.

ARIARATHES, rege al Cappadociei — 4. La moarte lasă un băiat mic — 36, care este apoi ucis într-o luptă — 57. Ariarathes îl cheamă din Asia pe unchiul lui, Ariarathes cel Tînăr — 69. Învins de Mithridate, e izgonit din Cappadocia. Scoate multe neamuri de sub autoritatea lui Mithridate — 84.

ARIATHIAS, fiul lui Mithridate, moare răpus de boală — 85.

ARIOBARZAN, fiul lui Mithridate, este pus în fruntea satrapiei Friglei de către Artaxerxes — 58. După moartea lui Mithridate pune mîna pe domnia Pontului — 20. Se luptă alături de spartani şi alţi greci împotriva lui Artaxerxes. Autophradates, asediind cetatea Ardamittium, îi distruge şi îi fură flota — 21. Se ajunge la un compromis: Autophradates să înceteze asediul cetăţilor din Assis, iar Cotys al celor din Sestos. Datames iniţiază un tratat de prietenie cu Aristobarzan [în urma căruia] pătrunde în teritoriile din stăpînirea lui Ochus — 23. Moartea lui Aristobarzan — 28. Se dovedeşte eă Aristobarzan a fost la fel ca şi Mithridate — 36. Aristobarzan este ales rege de către locuitorii Cappadociei — 70. Romanii îl trimit pe Sylla şi îl numesc rege pe Aristobarzan — 71. Din ordinul Romei Cassius îl aduce în Cappadocia — 72. Aristobarzan se plînge la Roma în legătură cu Cappadocia, care i-a fost luată de către Mithridate — 98. Aristobarzan este trimis de către Senat la Nicomedes pentru înapoierea tronului. Îl face pe acesta să revină în Bithynia, iar el pleacă în Cappadocia — 347.

ARISTONICOS, duşman al romanilor. Este trimis împotriva sa Licinus — 57. Este învins şi luat prizonier de către Perpena. Face parte din triumful acestuia; după triumf [Aristonicos] este sugrumat în închisoare — 58. Aristonicos, fiul bastard al regelui Eumenes al Pergamului, născut de o concubină din Etes, invadează regatul parţilor — 340. Este trimis împotriva lui Crassus, dar este învins şi îşi găseşte moartea, datorită unei răni — 341. Perpena îl învinge şi îl ia prizonier pe Aristonicos — 341.

ARSACES, primul născut al bastardului Darius, a fost comandantul Ioniei — 15. Cyrus duce război împotriva lui Arsaces.

ARSES sau Arsamenes este numit rege al perşilor, după moartea tatălui său, Ochus.

ARTABAZE, primul rege al Pontului — 1. Fiul lui Darius şi al Amissei, urmaş al lui Darius la tron — 3. La încoronare este purtat de carul dăruit de Pompei, învingătorul lui Mithridate — 7. Comandă flota lui Xerxes împotriva grecilor — 7. Cade în bătălia de la Salamina — *ibid.* Nu se ştie cîţi ani a domnit — 8.

ARTAVASDES, regele Armeniei Mari, este învins de Antonius — 225. Artavasdes, regele Mediei, trimite pe Polemon la Antonius, spre a-i cumpăra prietenia — 225.

ARTAXERXE Longimanus [= Mînă-Lungă], domneşte timp de 41 ani, — 12. Grecii poartă îndelungate lupte cu el — 16. Artaxerxes Mnemon, rege al perşilor, după care îi urmează la tron fiul său, Ochus — 22.

ARTHEAS, vechi rege al Pontului.

ASANDER, i se încredinţează apărarea Bosporului — 197. Pharnaces intră în Bospor, este învins şi ucis de către Asander — 203, 208. Mithridate îl atacă fiind învins şi ucis în luptă — 209. Construieşte zece turnuri de apărare împotriva incursiunilor nomazilor — 210. Asander îşi ia numele nu de rege, ci de etnarh al Bosporului, *ibid.* Moare de foame — 210, şi lasă domnia Bosporului soţiei sale Dinames — 211. Monedele lui Asander — 212, 214.

ASCLEPIODORUS, trădător al conspiraţiei împotriva lui Mithridate — 89.

ASTYDAMAS îşi încearcă puterile trupului şi pofta de mîncare în faţa lui Ariobarzan — 28.

ATTALOS, vine la romani şi, fiind trimis de fratele său, intră în Senat unde se plînge de nedreptăţile săvîrşite de Pharnaces — 45. Este poreclit Philometor [cel care îşi iubeşte mama] — 56. Vine în Asia, îi învinge pe gali şi iese din Troada — 313. Attalos, fratele şi succesorul regelui Eumenes al Pergamului poartă lupte în Prusia — 330-332. Adună o armată uriaşă — 333. Fratele său, Athenaeus vine cu flota şi devastează teritoriul Prusiei — 334. Senatul trimite trei soli prin care pun capăt războiului — 335. La moartea sa, Adamus din Pergam, regele Asiei, lasă prin testament tronul poporului roman — 340.

ATTILIUS, senator roman, refugiat la Mithridate, se bucură de prietenia acestuia — 150.

ATOSSA, fiica lui Cyrus, soţia lui Darius.

AUTOPHRADATES ascdiază [cetatea] Adamittiumi din toate părţile — 21. E învins în luptă de către Argesilaos, *ibid.* Artaxerxes îl trimite pe Autophradates în Cappadocia — 25. Autophradates se refugiază în Frigia — *ibid.*

AUTOLYCUS, întemeietor al Sinopei, îşi dedică sieşi o statuie — 130.

BERENICE, sora lui Mithridate, se otrăveşte — 123. Berenice, soţia lui Herodes şi a lui Polemon.

BIAS, rege al Bithynici, fiul lui Botyras, vine la tron după moartea tatălui său — 300. Îi învinge pe macedoneni, armata fiind condusă de Calanthus — *ibid.* Moartea sa — *ibid.*

BITHYNIA. Descrierea, situarea graniţelor, diverse nume: de unde şi-a luat numele — 96, 97, 295.

REGII BITHYNIEI: Didalsus — 298; Botyras — 299; Byas — 300; Zypoetes — 301; Nicomedes I — 304; Zelas — 309; Prusias I, numit Claudius — 311; Prusias II, fiul lui Zelas — 322; Nicomedes II Philopator [iubitor de tată] 340; Nicomedes III Epiphanes [Binefăcătorul] — 345.

Bithynia este lăsată prin testament poporului roman de către Nicomedes, care moare fără a lăsa copii — 358. Transformarea ei în provincie — 354. Pentru a o păzi, Aurelius Cotta este trimis de Mithridate aici — *ibid.*; durata regatului Bithyniei — 355. Arborele genealogic al regilor Bithyniei — 356. Sfîrşitul provinciei romane Bithynia — 357. Perioada în care s-a aflat sub proconsulatul Asiei şi guvernarea pretorului — *ibid.* Monede bithyniene dedicate diferiţilor împăraţi: Caracalla — 83, 84, 85, 382, Marinus, Hadrianus — 87, 88, 386, Heliogabal — 389, Alexander Severus — 390, Gordianus [Antoninus] Pius Valerianus, Phillipus — 394; oraşe vestite ale Bithyniei înfăţişate pe monede — 402.

BITOVIUS GALLUS, la rugămintea lui Mithridate îl străpunge pe acesta [cu pumnalul] — 175, 190.

REGII BOSPORULUI: Pharnaces III — 187; Asander — 207; Darius — 216; Mithridate VII; Polemon I; Regina Pythodoris — 232; Polemon II — 240; Mithridate VIII — 246; Cotys, regele Traciei, iar apoi al Armeniei Minor — 249; Cotys — 255; Inthimacvus — 263; Rhascuporis I — 26; Rhoemetalces — 273; Anonymus — 276; Cotys — 279; Rhascuporis II — 281; Rhascuporis III — 286; regi necunoscuţi ai Bosporului; vlăstarele regilor bosporani se sting în vremea lui Filip — 291; arborele genealogic al regilor bosporani — 292.

BOTYRAS, îi urmează lui Didalsus, fiu al acestuia — 299.

BRITTUS, scufundă corăbiile lui Metrophanes — 83. Asediază pe Scyathus — *ibid.*

CAESAR, soseşte în Cappadocia, apoi în Pont — 197. Pharnaces trimite soli pentru a cere pace — 197. [Caesar] dă poruncă ca Pharnaces să se retragă din Pont şi să înapoieze celelalte [teritorii ocupate] — 198. Caesar îşi aşază tabăra nu departe de castrul lui Pharnaces — 200. Desfăşurarea luptei, înfrîngerea lui Pharnaces şi ocuparea castrului — 201. Prada de război împărţită soldaţilor — 203. În cinstea victoriei, Caesar îşi ridică sieşi un monument triumfal — 203; încredinţează regatul Bosporului lui Mithridate din Pergam — 209.

CALLIMACHUS apără [cetatea] Amisum — 126. Lucullus îl aruncă în lanţuri.

CALLINICIUS este urmat de fiul său Seleucus Ceraunus — 312. Cappadocienii îl cheamă înapoi pe Ariarathes din Asia, unde îşi făcea educaţie — 343.

CARSIGNATUS şi Gasetorius, soli — 45.

CASIUS şi Manlus, îi aduc înapoi pe Nicomedes în Bithynia şi pe Ariobarzan în Cappadocia — 72. Cassius, proconsul, a ajuns la Rhodium — 81.

CASTOR, prefectul lui Mithridates, extinde fortificaţia Phanagoria — 169.

CENSORINUS, pretorul flotei romane — 128.

CLEARCHUS Heracleotas, vestit conducător de oşti al lui Cyrus, îi duce pe auxiliarii greci contra lui Arsaces — 15. Este exilat — 19 şi, apoi, rechemat pentru apărarea patriei — *ibid.* Îl prinde pe Mithridate în cetate şi îl eliberează contra unei sume uriaşe de bani — 119.

CLEOPATRA fiica lui Mithridate — 114.

CLEOCHARUS şi Seleucos conduc cetatea Synope printr-o domnie tiranică — 128.

CONSPIRATORII împotriva lui Mithridate sînt torturaţi — 89. Acuzatorii sînt condamnaţi de Syla la supliciu, — *ibid.* Dispută între fraţi, lupta dintre Arteniens, primul născut şi Artabazes.

COTTA şi Lucullus sînt trimişi împotriva lui Mithridate III — 357. Cotta pentru a apăra Bithynia — *ibid.* Este înfrînt de către Mithridate într-o bătălie navală — 359. Cotta, rămas în Bithynia, asediază cetatea Heracleea — 123. O cucereşte prin înfometare — 132, 360. Se întoarce la Roma, este înnobilat cu cognomenul de „Ponticus", 132-360. Este acuzat de corupţie — 362. Mammius Aemellus, consul, a obţinut Bithynia; este acuzat de către Iullus Caesar — 363.

COTYS, rege al Traciei, apoi al Armeniei Mici, fiul lui Polemon — 249. Trebellius Rufus, pretorian, este trimis de către romani în calitate de supraveghetor al provinciei — 250. Se căsătoreşte cu văduva lui Mithridate VII şi obţine Armenia, *ibid.* Moartea acestuia — 251. Cotys, fiul lui Cotys al Traciei, cel mai mic dintre copiii acestuia, fuge la Mithridate, regele Bosporului — 255. Este numit rege al Bosporului după ce fratele său, Mithridate, e alungat de către Didius — 256. Romanii şi Cotys se războiesc cu Mithridate: Cotys II, regele Bosporului îi urmează lui Anonymus — 279. Nu se ştie cîţi ani a domnit şi nici ce fapte a săvîrşit.

CONSONOE, soţia lui Nicomedes Epiphanes — 344.

CRASSUS, Marcus Licinius poartă lupte cu Aristonicus, invadatorul Pergamului — 340. Este învins şi moare din pricina unei răni — 341.

CREBRO, trimis sol în Grecia — 59.

CYRUS, fiul lui Darius Nothus, poartă război cu fratele său — 15. Este ucis în luptă — *ibid.*

DAMAGORAS, prefectul rodienilor — 82. Scufundă flota lui Mithridate — 80.

DARIUS, are trei fii de la Amissa, fiica Gobriei — 3 şi patru, de la Atossa, fiica lui Cyrus — 4. Darius îl pune în fruntea satrapiei Pontului pe fiul său Artabazes — 6. Ulterior, ridică Pontul şi Cappadocia la rang de regate — 6. DARIUS NOTHUS şi Artaxerxes Mnemnon obţin domnia — 13. Darius Nothus a domnit 19 ani — *ibid.* Are doi fii — 15. DARIUS, fiul lui Pharnaces, pune din nou mîna pe Pont, ce-i fusese răpit de către Asander — 216. Îl ajută pe Octavian şi pe Antonius în lupta de la Philippi — *ibid.* Antonius îl numeşte rege al Pontului — 217. Nu se cunosc faptele lui Darius şi anii în care a domnit — *ibid.*

DATAMES încearcă să pună mîna pe rebelul Thyas — 22. Este pus în fruntea armatei perşilor împotriva egiptenilor — *ibid.* Datorită invidiei curtenilor părăseşte armata şi puterea şi se întoarce în Cappadocia. Datames stabileşte legături de prietenie cu Aristobarzan şi năvăleşte în teritoriile ocupate de Ochus — 23. Înaintează devastînd regiunile din jurul Aspisului pe care îl cucereşte — 24 şi îl dă fiului lui Aristobarzan spre a pune o regă. Din pricina cuceririi acestei cetăţi, locuitorii din Pisidia poartă cu Datames un război al aliaţilor. Datames îi nimiceşte pe locuitorii din Pisidia şi pe fugari — *ibid.* Ochus încearcă de mai multe ori să-l ucidă pe Datames — 25 şi sfătuieşte pe Mithridate să-l omoare pe Datames — 25. Mithridate reuşeşte acest lucru, prin viclenie — 27.

DEIOTARUS vine la Domitius pentru a cere sprijin împotriva lui Pharnaces — 192.

DIDALSUS, primul rege al Bithyniei — 298. Reclădeşte [cetatea] Astacum, construită de megarieni, *ibid.* Nu se cunosc anii de domnie şi anul morţii lui, *ibid.*

DIDIUS, căpetenie a romanilor; după alungarea lui Mithridate de la tron, ei oferă coroana fratelui acestuia Cotys — 335.

DIOGENES, fiul lui Archelaos; moare în luptă — 90.

DIOGNETUS Navarhul, comandant al flotei, aduce din Cappadocia pe Laodice, fiica lui Mithridate, care devine soţia lui Antiochus — 40.

DIONYSIOS Eunucul, moare otrăvindu-se — 112.

DITIZELES, de neam frigian, soţia lui Nicomedes, moare datorită unui câine al regelui, care îl sfîşie umărul drept în timp ce-l îmbrăţişa pe rege — 307.

DOMITIUS Calvinus, este numit de Caesar în administraţia Asiei — 192. Pleacă în Armenia, împotriva lui Pharnaces — 193. Învins în luptă se retrage în Asia 196.

DORILAUS Ponticul, trimis în Creta, este numit căpetenie de către locuitorii din Cnossos — 59. A crescut împreună cu Mithradate Eupator — 65. Porneşte cu armata la Archelaus — 89 şi apoi îl urmează pe Sylla în Beotia — *ibid.*

DRIPETINA, fiica lui Mithridate şi a Laodicei, pregăteşte fuga tatălui ei — 162.

DYNAMES, soţia lui Asander care îl lasă, prin testament, domnia Bosporului — 211. Scribonius o ia de soţie — *ibid.*; Dynamis este dată de soţie lui Polemon, Augustus fiind martor. ■

EVADATUL DIN KÖNIGSTEIN

COLONEL RÉMY

Dintre ofiţerii francezi căzuţi prizonieri în mîinile trupelor hitleriste în cursul operaţiilor militare din mai-iunie 1940, cel mai reprezentativ era generalul Henri Giraud. Membrii înaltului comandament al Wehrmachtului aveau toate motivele să fie satisfăcuţi. Giraud era nu doar cel mai mare în grad dintre prizonieri, dar şi un ostaş care se bucura de un uriaş prestigiu în rîndurile armatei franceze, ca şi printre militarii de carieră din întreaga lume.

Născut în 1879, Giraud absolvise, în 1900, Şcoala militară de la Saint-Cyr. Luptase în primul război mondial ca ofiţer de zuavi (infanterie), fusese rănit în 1914, în luptele de la Guise. Căzuse în două rînduri prizonier şi de fiecare dată reuşise să evadeze, reluînd lupta. Se distinsese în bătălia de la Malmaison, din 1917. După încheierea păcii, a activat în cadrul forţelor franceze din Maroc (1922-1926), iar zece ani mai tîrziu a fost numit comandant al Regiunii militare 6 cu sediul la Metz. Aici a avut ca subordonaţi, între alţii, pe colonelul Jean de Lattre de Tassigny, comandantul Regimentului 151 infanterie şi pe colonelul Charles de Gaulle, care comanda Regimentul 507 care blindate (tancuri).

Personalitatea de excepţie a prizonierului i-a determinat pe hitlerişti să ia toate măsurile pentru ca acesta să fie supravegheat cu străşnicie. De bună seamă, serviciile de informaţii ale armatei germane cunoşteau faptul că Giraud nu prea avea „obicelui" să zăbovească mult în captivitate. Ca loc pentru detenţie a fost ales castelul-fortăreaţă Königstein, de pe rîul Elba. Fostă reşedinţă regală cu secole în urmă, folosită ulterior drept temniţă pentru ofiţerii pedepsiţi, apoi ca spital militar, această redută devenea, odată cu cel de-al doilea război mondial, închisoare pentru ofiţerii superiori francezi luaţi prizonieri pe front. Cocoţată pe o stîncă şi înconjurată de rîpe adînci, păzită de o gardă numeroasă, sinistra fortăreaţă avea tot ce trebuie pentru a zădărnici orice tentativă de evadare.

Şi totuşi, în vîrstă de 63 ani şi handicapat de infirmitatea de la un picior, generalul Giraud a realizat — după doi ani de pregătiri intense şi minuţioase — acest tur de forţă. Voinţa pătimaşă de a relua lupta, perseverenţa şi experienţa, îndrăzneala sa ieşită din comun au biruit obstacolele. La toate acestea s-au adăugat ajutorul curajos, ingeniozitatea şi abnegaţia (care a mers, în anumite cazuri, pînă la pierderea vieţii) de care au dat dovadă numeroşi francezi din rezistenţă. Cu sprijinul lor, Giraud a reuşit să treacă prin toate barajele ridicate de poliţia hitleristă, care l-a căutat zi şi noapte, oferind un premiu fabulos celui ce ar fi contribuit la prinderea ilustrului „fugar".

După numeroase peripeţii, în noiembrie 1942, Henri Giraud a ajuns la Alger, trecînd imediat la acţiunea de reconstituire a forţelor franceze din Africa. Se ştie că, în acea perioadă, Aliaţii — în primul rînd şi mai ales preşedintele Roosevelt — înclinau să-i acorde generalului Giraud întîietate faţă de generalul de Gaulle în opera de renaştere a Franţei combatante[1]. În mai 1943, Giraud a fost numit copreşedinte al Comitetului francez de eliberare naţională, alături de generalul Charles de Gaulle, care lansase încă la 18 iunie 1940 celebrul său apel la continuarea luptei antihitleriste[2]. Peste doar şapte luni, Giraud s-a retras însă definitiv din viaţa politică. S-a stins din viaţă în 1949, într-o Franţă eliberată de ocupanţi, intrat în legenda marilor eroi ai independenţei naţionale, a marilor luptători ai patriei sale.

Astăzi, la peste patru decenii de la producerea ei, spectaculoasa evadare din prizonierat a lui Giraud continuă să inspire numeroase povestiri, scenarii radiofonice şi de film, cărţi de „amintiri", evocări istorice. Una dintre aceste evocări este şi aceea publicată în numărul pe aprilie-mai 1979 de revista franceză Historama, sub semnătura colonelului Rémy. Prestigiosul autor ce se ascunde în spatele acestui pseudonim, Gilbert Renault, a fost fondatorul uneia din cele mai importante reţele de informaţii a Franţei libere — confreria „Notre Dame" —, iar volumul său Memoriile unui agent secret al Franţei libere este considerat printre cele mai importante lucrări de acest gen privitoare la rezistenţa franceză.

Pentru cititorii revistei Magazin istoric am efectuat o traducere condensată a acestei palpitante reconstituiri istorice, preluînd în subsol şi unele din notele autorului, marcate prin sigla n.a.; titlul şi subtitlurile aparţin redacţiei Magazin istoric.

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 6, 8/1967; 9-12/1984, 1-2/1985.

Un atac fulgerător

Mai era doar o jumătate de oră pînă la apariţia soarelui, cînd, în acea zi de vineri, 10 mai 1940, soldaţii belgieni din Divizia 7 infanterie, care aveau misiunea să apere canalul Albert[1], pe un segment de front de 18 km, văzură trecînd la mare înălţime o puzderie de punctuleţe strălucitoare, ce se scurgeau în direcţia mării. Erau avioanele Luftwaffei care reflectau razele unui soare încă invizibil de la sol, lăsînd în urma lor lungi şiruri de lumini paralele alburii. Înainte ca aceste eşarfe să se fi spulberat de pe cer, enormele roiuri de bondari mecanici şi-au făcut reapariţia în şiruri neîntrerupte. Brusc — către orele 4.15 dimineaţa avioanele s-au dispersat, legănîndu-şi unul după altul aripile înainte de a se repezi în picaj, cu un urlet îngrozitor, asupra ţintelor ce le fuseseră stabilite. Marea ofensivă germană spre vest era, astfel, declanşată.

În aceeaşi dimineaţă de vineri, 10 mai 1940, potrivit ordinelor date de generalul Gamelin, comandantul-şef al armatei franceze, generalii Huntziger şi Corap, comandanţii armatelor 2 şi 9, îşi trimiseseră unităţile de cavalerie dincolo de frontiera belgiană ca să întîrzie înaintarea inamicului în zona Ardeni şi să dea astfel posibilitatea grosului trupelor franceze să intre în dispozitiv de luptă. Dar sub presiunea violentă a atacatorilor, după 24 ore, generalul Corap a fost obligat să-şi retragă elementele avansate pe malul stîng al Meusei, iar după trei zile Armata 9 comandată de el era literalmente, spulberată.

Învinovăţit pe nedrept de eşecul manevrei de ansamblu (concepută de fapt de generalul Gamelin), Corap a fost destituit de la comandă şi în locul său a fost numit generalul Henri Giraud, căruia primul ministru Paul Reynaud i-a cerut să încerce să regrupeze forţele Armatei 9. În zorii zilei de 16 mai (la 4.30) serviciile telefonice ale Marelui Cartier General (M.C.G.) al lui Gamelin înregistrau la Vincennes următoarea comunicare: „Generalul Giraud, aflat tot la Vervins, a refăcut tot ce a putut din Divizia 2 blindată şi va curăţa în cursul zilei zona Marle-Vervins-Montcornet". În aceeaşi zi, la orele amiezii, serviciul de ascultare de la M.C.G. nota: „Nici o veste de la generalul Giraud. Divizia 9 infanterie se îndreaptă spre Guise pentru a bara podurile". La ora 22.10, o nouă comunicare: „Imposibil să se ia legătura cu generalul Giraud. Germanii sosesc la Marle", iar la 22.55: „Lupte la Guise. Armata 9 nu ştie unde să-l găsească pe generalul Giraud".

Confuzia era atît de mare, încît, la ora 13.25, M.C.G. a anulat ordinul — dat cu un sfert de oră înainte — de a se bombarda o coloană blindată puternică, semnalată între Montcornet şi Dizy-le-Gros, întrucît nu se ştia dacă nu era cumva vorba despre o coloană franceză.

19 mai, ora 6.30 dimineaţa

În ziua de 16 mai, Giraud îşi mutase postul de comandă de la Vervins la Wassigny. După numai două zile (la 18 mai, ora 16), presiunea inamicului l-a obligat să se replieze spre Catelet, luînd cu el doar doi ofiţeri, dintre care unul era locotenentul Tannery, aghiotantul său. După o oprire de cîteva minute la postul de comandă al Diviziei 9, generalul a străbătut localitatea Busigny,

[1] Lung de 129 km şi permiţînd navigaţia unor vase de 2 000 tone, acest canal, care leagă rîurile Meusa şi Escaut, îşi adăuga la marea sa importanţă economică şi rolul de element strategic de prim ordin în apărarea contra unei agresiuni dinspre răsărit. Dar încă de la orele 3.50 dimineaţa, fortul Eben-Emael, amplasat la confluenţa canalului cu Meusa, fusese ocupat de „pionierii de a alt" ai forţelor aeropurtate ale Wehrmachtului, aceştia fiind lansaţi din 11 planoare chiar pe suprastructurile fortificaţiei — *n.a.*

Înfricoşătoarele ziduri ale castelului-fortăreaţă Königstein se ridică pe buza prăpastiei stîncoase

În p. 36: *generalul Henry Giraud*

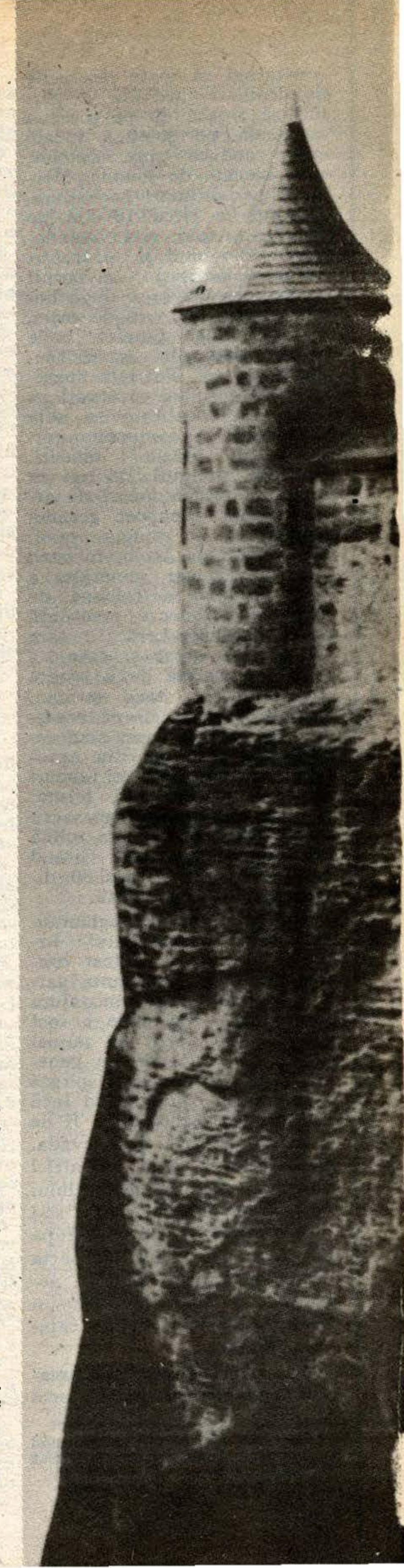

constatînd că toate răscrucile de drumuri care i-ar fi permis să treacă de pe șoseaua națională pe șoseaua locală care conduce spre Catelet, erau blocate de inamic. Mergînd pe drumuri secundare, a ajuns la circa 10 km de Catelet. Acolo și-a abandonat automobilul și — însoțit de cei doi ofițeri — a pornit pe jos, orientîndu-se după busolă. După trei ore de mers, a ajuns lîngă Catelet, unde în tot cursul zilei se desfășuraseră lupte. Potrivit spuselor a doi germani capturați pe drum, în localitate se afla cantonată o companie germană din Divizia 1 tancuri. Ocolind Cateletul, cei trei au schimbat cîteva focuri de armă cu un avanpost german pentru a se refugia, apoi, într-o pădure. Acolo, în zorii zilei de 17 mai, generalul a văzut venind o coloană de camioane franceze, precedată de o automitralieră, în care Giraud s-a urcat și care i-a oferit satisfacția de a scoate din luptă un tanc german, întîlnit în drum. După aceasta, cei trei francezi s-au refugiat la o fermă din apropiere. Curînd, însă, trei tancuri inamice au încercuit ferma. Pentru a evita un masacru inutil, căci ferma era plină de refugiați, generalul Giraud s-a predat. Era ora 6.30 dimineața, 19 mai 1940.

Însoțit doar de aghiotantul său, comandantul Armatei 9 franceză a fost condus la Bonn. Impozanta gardă militară care înconjura somptuoasa vilă unde a fost cazat, i s-a părut nu numai o „atenție" față de un general, ci și o precauție inspirată de renumele său, datînd încă din primul război de a fi de o mare abilitate în a evada. La aceasta a făcut de altfel aluzie și trimisul generalului von Brauchitsch[1], venit să-i facă o vizită. La 25 mai, după ce a fost nevoit să se despartă de locotenentul Tannery, generalul a luat loc într-un Mercedes, alături de un căpitan german.

Era deja noapte, cînd mașina s-a oprit „la poalele unei stînci abrupte" (cum avea să noteze mai tîrziu Henri Giraud în amintirile sale). În vîrful stîncii, se profila silueta unei fortărețe. „Ia te uită, a spus el, sîntem la Königstein-an-der-Elbe!"[2]. Iată cum descrie Giraud, în aceleași amintiri, primul contact cu închisoarea lui: „Coborîm din mașină și urcăm pe jos o pantă străjnică pînă la o poartă masivă, prin care vehiculele nu puteau trece. Poarta scîrțîie din balamale și apoi se reînchide în urma mea cu un zgomot sinistru. Un subofițer iese din corpul de gardă, deschide o a doua poartă și mă duce pe o scăriță cu treptele tăiate în stîncă spre o turelă pe care mai mult o ghicesc în întuneric. Un locotenent se precipită, gîfîind spre mine. E aghiotantul comandantului fortăreței. Se scuză că n-a fost la prima poartă ca să mă întîmpine la sosire. Fusesem așteptat mai devreme și nu se credea că voi mai sosi în ziua aceea. Continuăm să urcăm. O ultimă scară în spirală, o ușă cu numeroase încuietori și iată-mă într-un mic apartament. Acesta nu oferă multe elemente îmbucurătoare. E vorba de două camere situate la cel de-al doilea etaj al unei construcții care domină abrupt curtea interioară. Ferestre mici prevăzute cu bare metalice. În interior — un pat, o masă, un fotoliu, un scaun, o chiuvetă, un ibric... Cam sumar... Un amănunt, totuși, apreciabil: alături e o mică toaletă. Dintr-o neglijență, ferestrele au fost lăsate deschise în cursul după-amiezii, cînd se dezlănțuise o violentă furtună și toată podeaua e udă leoarcă. Îi atrag atenția, pe un ton sec, locotenentului, care se scuză încă o dată și mă întreabă dacă nu doresc să mănînc ceva. N-are, de altfel, ce oferi în afară de niște pîine și un rotocol de salam. Mulțumesc, îi expediez pe interlocutori și adorm trist în camera umedă și rece".

Fotografiile nereușite

În drum spre Bonn, Giraud îi spusese aghiotantului său: „Oricît de străjnică va fi garda ce se va instala în jurul meu, voi evada!" Sculat devreme a doua zi, prima grijă a fost să se orienteze. Dar, din camera sa, nu putea vedea decît niște pereți verticali și un drum crenelat care înconjura clădirea. „De data asta — și-a spus el — sînt de-a binelea în închisoare și n-o să-mi fie ușor să ies de aici". În cursul zilei, i s-au făcut fotografii din față și din profil. Socotind că pozele erau nereușite, generalul Genthe, comandantul fortăreței, și-a exprimat dorința să facă altele, dar Giraud s-a opus: „Dat fiind că nu va trebui să circul prin Germania, aceste fotografii ajung pentru fișierul dumneavoastră". Prevedea el, atunci, că acele fotografii proaste vor îngreuna într-o zi căutarea lui? Puțin probabil, căci, amintindu-și episodul, avea să noteze: „Nici nu bănuiam, în acel moment, cît de bine inspirat eram!"

Dar, pînă una alta, prima lui grijă era să facă o recunoaștere a locurilor. Fortăreața Königstein servea în acel moment drept închisoare pentru circa o sută de ofițeri superiori și generali francezi prizonieri de război și un număr egal de oameni de trupă, de asemenea prizonieri, care munceau la bucătărie, îndeplineau diferite corvezi, ori erau afectați ca ordonanțe ofițerilor și generalilor. Dominînd valea Elbei, fortăreața era clădită în vîrful unei stînci care se ridica pînă la 40 m pe un vîrf de munte de circa șase ori mai înalt ca stînca și ale cărui pante erau abrupte și împădurite. Suprafața de sus a stîncii forma o platformă de două hectare, din care fortăreața ocupa jumătate, restul fiind o grădină. Prizonierilor li se permitea accesul în această grădină (înconjurată de o rețea de sîrmă ghimpată) între orele 9 și 18, iar vara chiar pînă la ora 20, sub privegherea unei santinele care păzea dintr-o gheretă înălțată. În afara acestei santinele, numeroase patrule făceau dese ronduri.

---

[1] În acel moment șef al Statului major general al armatei de uscat germane — *n.a.*

[2] Königstein înseamnă piatra regelui. Mica localitate de pe apa Elbei și-a luat numele de la castelul situat la 200 metri înălțime și construit în sec. XVI — *n.a.*

închise la apelul de seară, porțile fortăreței se redeschideau în zori. În afară de drumul de acces în pantă și tăiat în rocă pe o lungime de vreo 100 metri, fortăreața dispunea de un ascensor mare care putea ridica în vîrful stîncii o camionetă de două pînă la trei tone. Ca și poarta de la intrare, acest ascensor era păzit 24 ore din 24, iar noaptea drumul din jurul fortăreței era străbătut de patrule cu cîini polițiști. Era limpede că, din închisoarea Königstein, orice evadare era imposibilă.

O simplă privire pe hartă arăta că așezarea Königstein se află la o distanță de aproximativ 500 kilometri de Rin. Pe de altă parte, dincolo de noua frontieră care separa Alsacia de Franța (Alsacia fusese anexată de Germania la 7 august 1940), se întindea o zonă „interzisă", mărginită spre apus de „zona ocupată", iar la sud, de „zona liberă", în care accesul era foarte sever supravegheat. Așadar, presupunînd că cineva ar fi reușit, totuși, să evadeze era absolut necesar să-și asigure ajutoare din afară, căci, altfel, ar fi fost în mod inevitabil prins. Apoi, eventualul evadat trebuia să știe limba germană, pentru a putea răspunde oricui i-ar fi pus întrebări pe drum. Reperînd printre tovarășii săi de nenorocire pe „colaboratorii" care erau cel mai bine văzuți la comandamentul fortăreței, Giraud i-a convins că orice francez, doritor să „joace un rol" în „noua Europă" voită de Hitler, trebuia să vorbească germana curent. „Colaboratorii" transmiseră sugestia generalului Genthe și acesta ordonă unuia dintre ofițerii săi — profesor la Halle, în viața civilă — să predea prizonierilor cursuri de limba germană. La lecțiile acestuia, Giraud se arătă un școlar destoinic.

Între timp, acest incorigibil amator „s-o șteargă" avea grijă să facă să parvină alor săi informații despre intenția nutrită. În primele zile ale lui iulie 1941, Giraud primise o scrisoare de la soția sa și, de atunci, corespondența dintre ei devenise săptămînală. Dar cenzura inamicului era atît de strictă încît, fără un cod stabilit de comun acord, orice aluzie la proiectele sale de evadare trebuia exclusă. Ocazia de a-i transmite doamnei Giraud propunerea de cod s-a ivit cînd starea sănătății generalului Boell a determinat autoritățile hitleriste să accepte repatrierea acestuia. Ajuns în spital, în Franța, Boell a trimis doamnei Giraud — care se retrăsese la Lyon, în casa fiicei sale mai mari, căsătorită cu colonelul Granger — că dorea să-i comunice ceva din partea soțului ei. Cînd cei doi au rămas singuri, mesagerul a descusut din gulerul tunicii două bilete aduse de la generalul Giraud: unul era adresat copiilor, indicîndu-le linia de conduită pe care trebuiau s-o păstreze cu convingerea că Franța avea să se redreseze din greaua încercare prin care trecea; al doilea conținea codul care urma să fie utilizat în corespondență.

Totuși, la 63 ani...

Vechea rană de la piciorul drept, contractată în timpul primului război mondial, se deschisese și îl făcea pe Giraud să sufere cumplit. Îngrijirile medicale de care a avut nevoie au contribuit și ele la slăbirea vigilenței temnicerilor. El continua să se gîndească la mijlocul cel mai sigur de a ieși din fortăreață, înlăturînd de la bun început orice tentativă nocturnă, cînd paza era mult întărită. Generalul Gaillard, prizonier și el la Königstein, reușise să iasă pe poartă în cursul zilei, datorită staturii lui scunde, care îi permisese să treacă neobservat de la corpul de gardă; dar fusese prins în apropiere de granița cu Elveția, care se afla la aceeași distanță de Königstein ca și Alsacia anexată; faptul îl întărea pe Giraud în convingerea că și tentativa sa va fi inevitabil sortită eșecului, dacă nu va fi așteptat de un „complice" în afara zidurilor. Pentru a ajunge la acest „complice", trebuia, însă, înainte de a începe lunga coborîre a părții împădurite a muntelui — să se lase în jos pe un perete stîncos și abrupt de circa 40 metri... Perspectivă puțin încurajatoare chiar pentru un om viguros și în deplină posesie a facultăților fizice, dar pentru el, rănit la picior și care, „deși, cîndva, făcuse multă gimnastică", era „totuși un om de 63 ani"...

Întîmplarea a făcut ca și un alt captiv de la Königstein să nutrească gînduri de fugă și ca planul lui să se asemene, punct cu punct, cu cel al generalului Giraud. E vorba de generalul Mesny. Acesta își asigurase sprijinul unui caporal francez, Nossent, pus de germani să lucreze la serviciul poștal al fortăreței, unde soseau scrisorile și coletele pentru prizonieri. Șterpelind sforile de la pachete, caporalul le dădea lui Mesny, care, împletindu-le cu răbdare, bucată cu bucată, în timpul nopții, își pregătea o frînghie. Izbutise s-o ascundă, salvînd-o de toate perchezițiile. Cînd a aflat că și Giraud se pregătea să „le facă figura" inamicilor, Mesny a renunțat de bună voie la fuga sa, considerînd că evadarea unui comandant atît de prestigios va fi mult mai folositoare Franței[1]. Frînghia sa, la care lucra de mai bine de un an, era aproape terminată. Unindu-și străduințile, Giraud și Mesny au obținut curînd o lungime de circa 45 metri, ceea ce părea să fie îndestulător pentru coborîrea de pe stînca pe care se înălța castelul.

La sfîrșitul lui septembrie 1941, un vizitator neprevăzut a sunat la ușa casei din Lyon unde se refugiase doamna Giraud. Era generalul Mast și sosea direct de la Königstein. Fusese eliberat din captivitate la insistențele mareșalului Pétain, care voia să-l trimită înapoi ca atașat militar la Tokio, post pe care îl ocupase și înainte de izbucnirea războiului. Prin intermediul noului venit, doamna Giraud a avut confirmarea orală a faptului că soțul său

---

[1] Abnegația generalului Mesny avea să-i coste mai tîrziu viața. La trei ani după evadarea lui Giraud, atunci cînd prăbușirea celui de-al III-lea Reich nu mai era decît o chestiune de zile, S.S.-iștii l-au împușcat pe la spate, în timp ce era transferat de la Königstein la Colditz — *n.a.*

era hotărît să evadeze. Întrucît, atît Franţa cît şi Elveţia i se păreau prea depărtate, el intenţiona să se îndrepte spre Cehoslovacia, pentru a se refugia, apoi, în Ungaria. „În ce mă priveşte — adăugă generalul Mast — am putut face o recunoaştere a locurilor din jurul fortăreţei, în cursul plimbărilor pe care generalul Genthe ni le permitea, bazîndu-se pe cuvîntul nostru de onoare că nu vom încerca să fugim. Acest angajament nu m-a împiedicat să folosesc ieşirile din fortăreaţă pentru a studia posibilitatea unei evadări spre Elveţia prin zona Schaffhausen. Am pus la dispoziţia generalului Giraud tot ce reuşisem să adun în vederea fugii mele, datorită coletelor pe care soţia mea mi le-a trimis: ceva hrană o pălărie tiroleză o hartă turistică «Michelin», o hartă a regiunii la scara 1/200 000, un mers al trenurilor şi 200 «Rentenmarks»"[1].

„Francine" şi „Denise"

Luîndu-şi rămas bun de la soţia generalului Giraud, vizitatorul a plecat la Vichy. Abia coborît din tren, a văzut venind spre el un ofiţer în uniformă de vînători, care s-a prezentat drept maiorul de Linarès şi care l-a întrebat:

— Domnule general, vă întoarceţi de la Kõnigstein?

— Exact.

— Noi, la statul major, am pregătit mijloacele necesare pentru a organiza evadarea unui general. Pe cine propuneţi?

Cel puţin surprins, Mast şi-a rezervat răspunsul pentru mai tîrziu. A doua zi, Mast s-a reîntîlnit cu maiorul de Linarès, căruia i-a spus: „Cel mai folositor Franţei îmi pare a fi generalul Giraud, şef militar entuziast, dinamic şi bucurîndu-se de stima majorităţii ofiţerilor noştri".

Maiorul de Linarès făcea parte dintr-un grup de trei conspiratori, ceilalţi doi fiind colonelul Granger, ginerele lui Giraud, şi generalul Baurès, fost şef de stat major al lui Giraud la Armata 7. Ei beneficiau de „complicitatea" activă a generalului Picquendar, şeful de stat major al micii armate vichyiste, a generalului Verneau, subşeful de stat major al aceleiaşi armate, şi a colonelului Touzet du Vigier, şeful Biroului 3. La recomandarea lui Mast, grupul de conjuraţi a sporit cu încă o persoană, căpitanul Lecoq, pe care el îl cunoştea bine şi care fusese eliberat din prizonierat. Mast îi spusese: „Generalul Giraud va încerca să evadeze. Nu-şi poate permite să eşueze, aşa încît trebuie să-i dăm, din afară, tot sprijinul fără de care nu poate reuşi".

Acestea se petreceau în octombrie 1941. Conjuraţii ştiau că Giraud dăduse încercării sale de evadare numele conspirativ de „Francine", că dispunea de o frînghie şi de ceea ce îi lăsase generalul Mast. La Kõnigstein, cenzura dădu drumul fără dificultăţi unei scrisori sosite din Franţa şi care îl anunţa pe Giraud că „micuţa Francine va face în primăvară prima comuniune". În clar, asta însemna că cei din Lyon pregăteau evadarea pentru primăvara viitoare. O nouă scrisoare îl anunţa că în ianuarie va primi o tortă, la pregătirea căreia toţi ai săi contribuiseră. „Mănînc-o sănătos, cu gîndul la noi", încheia doamna Giraud scrisoarea. Torta fu predată generalului fără ca cei de la control să descopere în crema ei un minuscul tub metalic care conţinea trei foiţe lipite cap la cap. Colonelul Granger scrisese pe ele cu litere microscopice hotărîrile grupului adoptate în decembrie 1941, în cadrul unei reuniuni la generalul Baurès. Aceste hotărîri, care aveau numele de cod „Denise", prevedeau că viitoarele colete vor conţine bucăţi dintr-un cablu metalic destinat să întărească frînghia împletită din sfoara procurată de caporalul Nossent. Se preciza, totodată, că evadatul urma să se ducă pe jos pînă la apropiata gară Bad-Schandau, unde avea să fie aşteptat de un emisar care îl va întîmpina spunîndu-i, în germană, „Morgen, Heinrich", formulă abreviată, uzuală, de la „Gutten morgen" (Bună dimineaţa). Evadatul trebuia să răspundă doar „Morgen". Emisarul îi va da un costum de schimb, bani şi o legitimaţie*, prezentîndu-l drept un industriaş alsacian care călătoreşte prin Germania în interes de afaceri. Falsa legitimaţie îl va înfăţişa fără mustaţă şi purtînd ochelarii ce-i vor fi remişi de către emisar. Întîlnirea era prevăzută pentru orele 13, ceea ce însemna că — ţinînd seama de posibile diferenţe de timp — fuga să fie încercată la ora 10 dimineaţa, astfel încît să se poată lua trenul de Berlin de la 13.40. În caz că prima tentativă va eşua, urmau să fie făcute, ulterior, alte două încercări. Emisarul revenea la gară în ziua următoare fiecăreia dintre aceste date, dacă întîlnirea nu avusese loc. În sfîrşit, se propunea utilizarea unui alt cod pentru viitoarea corespondenţă.

La o lună după trimiterea tortei, doamna Giraud a primit o scrisoare care conţinea, în noul cod, următorul mesaj: „De acord! Trimiteţi cablul! Foarte lung!" În săptămînile care au urmat, patru colete destinate generalului Giraud au sosit la Kõnigstein, conţinînd fiecare cîte o cutie de conserve, în interiorul căreia se aflau cîte 25 m de cablu foa te fin împletit din fire de oţel şi aramă, capabil să suporte o greutate de circa 200 kg. Uns cu parafină şi făcut rotocol, el era înnecat, într-o masă de grăsime. ■

(Va urma)

Introducere, selecţie şi versiune românească: Leon SĂRĂŢEANU

---

[1] Create la 13 octombrie 1923, în încercarea de a combate puternica inflaţie care a avut loc în Germania imediat după primul război mondial, aceste mărci erau singurele care aveau curs legal în întreaga ţară. Prizonierilor de război li se permiteau aşa-numitele „mărci de lagăr" (Lagergeldmarks), anume create pentru ei. Simpla prezentare a acestor bani în afara locurilor de detenţie ar fi dus imediat la arestarea prezentatorului, dovedind că e un evadat — *n.a.*

* „Kennkarte"; alsacienii trebuiau să aibă o astfel de legitimaţie a statului german, cu numele eventual germanizat.

Cîştigătorii concursului VICTORIA

Concursul Victoria, consacrat măreţei biruinţe a popoarelor asupra fascismului, de la care s-au împlinit în 1985 patru decenii, contribuţiei armatei şi poporului român la victoria Naţiunilor Unite, eroismului şi abnegaţiei cu care fiii ţării au participat la grelele bătălii de pe frontul antihitlerist, a luat sfîrşit. El a întrunit 12 621 participanţi, dintre care 2 670 au dat răspunsuri exacte la toate cele 40 întrebări publicate în numerele 9-12/1985.

Odată cu răspunsurile trimise, numeroşi cititori au ţinut să ne comunice, cu căldura şi emoţia cu care sînt exprimate cele mai alese sentimente, gîndurile lor de dragoste pentru istoria ţării, pentru trecutul glorios al poporului român, pentru lupta sa eroică în apărarea libertăţii, unităţii şi independenţei patriei, pentru partidul comunist, forţa politică revoluţionară a clasei muncitoare româneşti, conducătorul întregului popor în marile bătălii antifasciste şi antihitleriste, în opera de transformare revoluţionară a societăţii româneşti.

Prin masiva participare, mii şi mii de cititori din toate colţurile ţării, de profesiuni şi vîrste felurite, au ţinut să reliefeze, şi de această dată, interesul şi statornica preţuire acordate revistei noastre, care, începînd cu această lună aprilie 1986, a intrat în cel de-al 20-lea an de apariţie. Ei ne-au scris, totodată, despre interesul cu care urmăresc concursurile organizate de revistă:

„Magazin istoric reprezintă pentru tineri nu numai un preţios izvor de documentare, ci şi o adevărată şcoală de educaţie patriotică, o purtătoare a făcliei marilor noastre adevăruri istorice, naţionale. Concursul Victoria a trezit un viu interes în rîndul tinerilor din întreprinderea noastră, pe care îi reprezentăm pe această cale". Semnează: Comitetul U.T.C. al Întreprinderii mecanice Timişoara. Simion Gârlea, veteran din războiul antifascist, com. Vităneşti, jud. Teleorman: „Concursul Victoria mi-a prilejuit revederea multor articole publicate de-a lungul anilor în paginile revistei şi, mai ales, retrăirea unora din evenimentele războiului antihitlerist la care am luat parte ca ostaş al armatei române în cadrul Diviziei 9 infanterie, plecînd din Constanţa şi trecînd prin Bucureşti, Transilvania, Ungaria şi Cehoslovacia, pînă la terminarea războiului". Ilie Lupu, mecanic la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii", Bucureşti: „Concursul a fost bine venit, deoarece ne-am reamintit de evenimentele care au pregătit ziua de 9 Mai 1945, ziua victoriei asupra fascismului". Membrii cercului de istorie din Liceul Militar „Dimitrie Cantemir", Breaza: „Participînd la actuala ediţie a concursului Magazin istoric, am putut cunoaşte mai bine condiţiile istorice concrete în care s-a desfăşurat lupta tuturor popoarelor lumii, a eroicului nostru popor, împotriva bitlerismului, luptă ce reprezintă una din etapele importante ale istoriei universale pentru triumful libertăţii, pentru progres". Simon István, elev, Mierurea-Cluc: „Doresc să vă felicit şi eu pentru acest concurs, la care am participat cu mare interes. Sînt un fidel cititor al revistei". Ana Maria Turcoş, elevă, din Bucureşti: „Cu ocazia actualului concurs, recitind articolele din anii 1975-1985, ca şi altele din întreaga colecţie donată de bunicul meu, mi-am împrospătat şi completat cunoştinţele istorice despre cea mai mare conflagraţie mondială cunoscută de omenire". Filip Gherasim, din Bicaz, maistru tehnolog la C.L.A. Bicaz: „Chiar dacă unele răspunsuri date de mine nu vor fi poate exacte, sînt mulţumit că am putut participa la acest concurs, mulţumindu-vă pentru iniţiativa organizării lui".

Actuala ediţie ne-a prilejuit, totodată, şi bucuria de a constata cum participarea la concursurile Magazin istoric constituie o preocupare constantă a tot mai multor colective de oameni ai muncii, de elevi, de studenţi, de cadre militare etc. Astfel, am remarcat cu deosebită satisfacţie prezenţa la concursul Victoria — al 21-lea concurs organizat de revista noastră — a unui mare număr de organizaţii şi comitete U.T.C. din cadrul unor întreprinderi şi instituţii din Timişoara. Evidenţiem, astfel, în mod deosebit, pentru participarea la concursul Victoria, colectivele de oameni ai muncii şi organizaţiile de tineret de la Electrotimiş, Optica, Întreprinderea mecanică, Electromotor, Întreprinderea de piele şi mănuşi, Întreprinderea textilă „Garofiţa", I.L.V. „Azur", Combinatul petrochimic „Solventul", Întreprinderea de materiale de construcţii, Baza judeţeană de aprovizionare tehnico-materială, Întreprinderea de detergenţi, Direcţia judeţeană de drumuri şi poduri, Întreprinderea de industrializare a laptelui, Întreprinderea pentru contractarea, achiziţionarea şi păstrarea produselor agricole, Întreprinderea „6 Martie", Întreprinderea de execuţie şi exploatare a lucrărilor de îmbunătăţiri funciare, Întreprinderea de bere, Întreprinderea de aparate electrice de măsurat, Centrul teritorial de calcul economic, Sucursala A.D.A.S., Spitalul Clinic nr. 4, Oficiul farmaceutic ş.a. Multe din aceste colective de oameni ai muncii au ţinut să confere participării lor la concurs un cadru deosebit, trimiţîndu-ne, odată cu răspunsurile, şi frumoase albume cu imagini din întreprinderile în care lucrează, relatîndu-ne despre succesele obţinute în producţie, despre planurile lor de viitor. Menţionăm, de asemenea, că un cititor din Timişoara, Mendel Fischman, el însuşi participant şi cîştigător la ediţiile anterioare ale concursurilor noastre, s-a ilustrat prin modul în care a colaborat cu multe din aceste colective timişorene de oameni ai muncii în cadrul concursului Victoria.

Cele 200 premii ale acestui concurs au fost atribuite — ca şi la precedentele ediţii — prin tragere la sorţi.

Înainte de a prezenta lista cîştigătorilor, facem următoarele precizări:

— Premiile în obiecte vor fi ridicate de la sediul redacţiei, Bucureşti, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter, începînd cu data de 1 iunie 1986, între orele 14.30-16.30 (luni-vineri) şi 10-13 (sîmbătă). Termenul limită de ridicare a premiilor în obiecte este de 6 luni din ziua începerii distribuirii; ele pot fi ridicate doar pînă la 1 decembrie 1986, inclusiv.

— Cîştigătorii din provincie, care nu se pot deplasa la Bucureşti, sînt rugaţi să ne solicite formularul tip pe baza căruia pot delega o altă persoană să ridice premiul. În acest scop, vor ataşa la scrisorile lor un plic timbrat, pe care îşi vor scrie adresa completă. Redacţia nu asigură expedierea premiilor prin colet poştal.

— Abonamentele la Magazin istoric pe un an şi, respectiv, 6 luni vor fi făcute începînd cu luna iulie 1986.

Felicitîndu-i călduros pe toţi participanţii la concursul Victoria, le adresăm, totodată, urările noastre de multă sănătate, bucurii şi noi succese în activitate.

Şi acum, iată-i pe cei 200 cîştigători, desemnaţi — cum am menţionat — prin tragere la sorţi.

PREMIUL 1 — 1 radiocasetofon R C 520 AUTOMATIC

1. ZAHARIA BOZ, Iaşi

PREMIUL 2 — 1 aparat radio OLIMPIC

1. PAUL HORAŢIU ŞARA, Tîrgu Mureş

PREMIUL 3 — 1 aparat radio ROYAL

1. COMITETUL U.T.C. T.A.G.C.M., Timişoara

PREMIUL 4 — 1 aparat foto ORIZONT

1. CRISTIAN HEIM, Bucureşti

PREMIUL 5 — 1 aparat radio SUPERSON

1. PETREA R. PĂTRAŞCU, Paşcani

PREMIILE 6-7 — 2 aparate radio SOLO 500

1. GHEORGHE SABĂU, com. Craiva, jud. Arad
2. EUGEN CROITORU, Tîrgu Mureş

PREMIILE 8-9 — 2 aparate radio COSMOS 5

1. VASILE GH. GURĂMULTĂ, com. Sascut, jud. Bacău
2. CRINU MIHĂILESCU, com. Scorniceşti jud. Olt

PREMIILE 10-11 — 2 aparate foto VILIA

1. ION LĂUTARU, Bucureşti
2. POMPILIU SĂLCEANU, Tîrgovişte

PREMIILE 12-15 — 4 aparate radio MILCOV 7

1. **SORIN C. MANOLIU,** Cîmpina
2. **AUREL DURAC,** București
3. **IOANA GH. NICOLESCU,** com. Dragodana, jud. Dîmbovița
4. **CERCUL DE ISTORIE DE LA LICEUL INDUSTRIAL NR. 3,** Deva

PREMIILE 16-20 — 5 aparate radio DERBY

1. **MIHAI COLIBABA,** Roman
2. **JEAN BAPTIST ODOBEȘTIANU,** București
3. **VASILICA PAVEL,** Bălan
4. **PETREA VIOREL SCHEUL,** Bacău
5. **MIHAI DRAGOMIR,** Pitești

PREMIILE 21-30 — 10 ceasuri RAKETA

1. **GHEORGHE NICA,** Baia Mare
2. **IOAN V. FLOREA,** com. Gurahonț, jud. Arad
3. **IOAN BALACEAN,** Botoșani
4. **IOSIF BERINDEIU,** orașul Dr. Petru Groza
5. **VASILE POPA,** Galați
6. **ȘTEFAN MATEESCU,** București
7. **AUREL POP,** sat Șopteriu, com. Urmeniș, jud. Bistrița-Năsăud
8. **SAZON MELIHOV,** Tulcea
9. **ION N.A. SIMIONESCU,** sat Ursei, com. Vișinești, jud. Dîmbovița
10. **NAGY I. FLORIN,** Bistrița

PREMIILE 31-40 — 10 aparate foto SMENA 8 M

1. **CERCUL DE ISTORIE „PE URMELE STRĂBUNILOR",** Școala generală Feneș, orașul Zlatna
2. **WERNER BOLTRES,** com. Șimpetru, jud. Brașov
3. **CONSTANTIN TĂNĂSUICĂ,** București
4. **DANIELA CAFTANGIOGLU,** Sfîntu Gheorghe
5. **CERCUL DE ISTORIE DE LA ȘCOALA GENERALĂ NR. 3,** Cisnădie, jud. Sibiu
6. **ALEXANDRU CSANKOVSZKY,** Timișoara
7. **PETRU ORMENIȘAN,** Brașov
8. **PETRE WAUM,** Odorheiu Secuiesc
9. **DOINA CODINA MIHĂIȚĂ,** București
10. **CONSTANTIN RUSU,** Suceava

PREMIILE 41-55 — 15 serviete

1. **MARCEL SCARLAT,** Alexandria
2. **LUCIA CĂMĂRĂȘAN,** com. Roșia Montană, jud. Alba
3. **AUREL MARIUS FILIPESCU,** Pitești
4. **IOAN TĂTAR,** Arad
5. **RADA ULCICĂ,** Corabia
6. **IONICA GH. PORTASE,** com. Matca, jud. Galați
7. **TEOFAN FERARUM,** București
8. **LILIANA BRÎNZEA,** București
9. **GHEORGHE NICOLESCU,** com. Niculițel, jud. Tulcea
10. **AUREL WOHLRAPP,** Arad
11. **TUDOR DINCĂ,** București
12. **VASILE FRENKEL,** Baia Mare
13. **VIOLETA RADU,** com. Dragodana, jud. Dîmbovița
14. **CONSTANTIN CIPRIAN NIȚU,** București
15. **CRISTIAN IVANEȘ,** Cluj-Napoca

PREMIILE 56-70 — 15 seturi diapozitive istorice

1. **STELIAN DASCĂLU,** Curtea de Argeș
2. **MARCU EMIL,** com. Mînăstirea, jud. Călărași
3. **ANTOANETA GHEORGHIU,** București
4. **IOAN T. SOARE,** Focșani
5. **DORINA NEGREA,** Mediaș
6. **CERCUL DE ISTORIE DE LA ȘCOALA GENERALĂ,** com. Sagna, jud. Neamț
7. **IVAN STELIAN,** com. Sîrbenii de Jos, jud. Teleorman
8. **VICTOR AL. LĂCĂTUȘU,** sat Heci, com. Lespezi, jud. Iași
9. **NECULAI P. GHINEA,** Bîrlad
10. **GHEORGHE CORCHIȘ,** București
11. **DĂNUȚ MIHAIL ARCUȘ,** Tecuci
12. **SZABO SZABÓLCS IOSIF,** Zalău
13. **CERCUL DE ISTORIE „SĂ NE CUNOAȘTEM ȚARA",** Școala generală din com. Dorna Candrenilor, jud. Suceava
14. **CERCUL DE ISTORIE „CĂUTĂTORII DE COMORI",** Școala cu clasele I-VIII din com. Almăj, jud. Dolj
15. **CATINCUȚA ȘERBAN,** București

PREMIILE 71-90 — 20 truse stilou SIRIUS

1. **AUGUSTIN SURDU,** com. Cornești, jud. Mureș
2. **MARIUS DUMITRESCU,** Drobeta-Turnu Severin
3. **MIHAI SĂVEANU,** Satu Mare
4. **DĂNILĂ WAEDT,** com. Șagu, jud. Arad
5. **PINTILIE COSTACHE,** com. Matca, jud. Galați
6. **AUREL DOBRA,** com. Gîrda de Sus, jud. Alba
7. **OVIDIU RUSS,** Reșița
8. **ION ȘTEFĂNESCU,** Buftea, Sectorul agricol Ilfov
9. **ALEXANDRU DANCEA,** Slatina
10. **BOGDAN ANTONOV,** București
11. **FLORIANA DINU,** Buzău
12. **DUMITRU DUMINICIOIU,** sat Ciolcești, com. Leordeni, jud. Argeș
13. **MIHAELA SCWESTCA,** Oțelu Roșu
14. **VASILE CÂMPAN,** Baia Mare
15. **ILIE MOISE,** Reșița
16. **LIVIU STAN,** com. Bilbor, jud. Harghita
17. **CLAUDIA BĂBEANU,** Ploiești
18. **GABRIEL IANCU,** Alba Iulia
19. **IOAN PASCU,** Tecuci
20. **IANCU POPA,** Iași

PREMIILE 91-135 — 45 abonamente pe 1 an la MAGAZIN ISTORIC

1. **CERCUL DE ISTORIE AL LICEULUI MILITAR „DIMITRIE CANTEMIR",** Breaza
2. **COMITETUL U.T.C. AL ÎNTREPRINDERII INDUSTRIA LÎNII,** Timișoara
3. **CECILIA SILAGHI,** Satu Mare
4. **DUMITRU M. GHEORGHE,** București
5. **CERCUL DE ISTORIE AL LICEULUI AGROINDUSTRIAL,** Turda
6. **SILVIA GIULFAN,** Craiova
7. **MARIUS BIRIȘ,** Alba Iulia
8. **DORIN BĂDĂLUȚĂ,** Drobeta-Turnu Severin
9. **COMITETUL U.T.C. AL ÎNTREPRINDERII „ELECTROBANAT",** Timișoara
10. **OCTAVIAN PINTEA,** Tîrgu Lăpuș
11. **TRAIAN GLIGOR,** com. Roșia Montană, jud. Alba
12. **EGON HORALEK,** Bocșa
13. **MIHAI VARGA,** com. Cadea, jud. Bihor

14. **GHEORGHE LĂZĂRESCU,** Slatina
15. **GEORGICĂ TAGA,** Bucureşti
16. **PAVEL NEDEL,** Craiova
17. **GHEORGHE COTELEA,** sat Vulcana-Pandele com. Brăneşti, jud. Dîmboviţa
18. **ELISABETA CIUCESCU,** com. Ghimpaţi, jud. Giurgiu
19. **ZAHARIA POP,** sat Băiţa, com. Tăuţii Măgherăuş, jud. Maramureş
20. **ALEXANDRU MOLDOVAN,** Bistriţa
21. **GHEORGHE CAZACU,** Brăila
22. **ION MATEI,** Constanţa
23. **ALEXANDRU SIMION,** sat Moteşti, com. Pietrari, jud. Vîlcea
24. **ŞTEFAN PAPANAGA,** Iaşi
25. **IOAN ANDREI,** com. Matca, jud. Galaţi
26. **IOANA PĂUNESCU,** Caracal
27. **VASILE M. POP,** Bistriţa
28. **AURICA STAN,** Bucureşti
29. **CERCUL DE ISTORIE AL UNEI UNITĂŢI MILITARE,** Sibiu
30. **ION DUMITRAŞCU,** Tulcea
31. **VASILE COGREANU,** Satu Mare
32. **AUREL NICORAŞ,** Aninoasa
33. **ION CHETROIU,** Bucureşti
34. **MARGARETA POPOVICI,** Braşov
35. **CERCUL DE ISTORIE ŞI ATEISM „URMAŞII PANDURILOR“,** Şcoala generală Ploştina-Motru, jud. Gorj
36. **CRISTINA VOICU,** Măcin
37. **TRAIAN BUCURA,** Urziceni
38. **ALBERT LÁSZLO,** Cristuru Secuiesc
39. **CRISTINA WERNER,** Cisnădie, jud. Sibiu
40. **DINEL GHEORGHE AVRAM,** Cluj-Napoca
41. **ORGANIZAŢIA U.T.C. A STAŢIEI DE UTILAJ GREU ŞI TRANSPORT PENTRU CONSTRUCŢII,** Timişoara
42. **LUCIAN COLONEL,** Oltenita
43. **COMITETUL U.T.C. AL ÎNTREPRINDERII JUDEŢENE DE TRANSPORT LOCAL TIMIŞ,** Timişoara
44. **ION IONESCU,** Bucureşti
45. **BOGDAN IANOŞ,** Cluj-Napoca

PREMIILE 136-200 — 65 abonamente pe 6 luni la

MAGAZIN ISTORIC

1. **ASOCIAŢIA STUDENŢILOR COMUNIŞTI DIN INSTITUTUL AGRONOMIC,** Timişoara
2. **ANA GUZUN,** Tîrgovişte
3. **IOAN VID RUS,** com. Craiova jud. Arad
4. **ION ZAMFIRESCU,** Hunedoara
5. **AUREL HOSU,** com. Surduc, jud. Sălaj
6. **VICTOR POPA,** Craiova
7. **IOAN V. GROZA,** Oradea
8. **COMITETUL U.T.C. AL INSTITUTULUI DE CERCETARE ŞTIINŢIFICĂ ŞI INGINERIE TEHNOLOGICĂ PENTRU UTILAJ MINIER ŞI MAŞINI DE RIDICAT,** Timişoara
9. **RADU C. PANTAZESCU,** Bucureşti
10. **ŞTEFAN EUGEN ACASANDREI,** Focşani
11. **LICEUL INDUSTRIAL NR. 10,** Timişoara
12. **COSTICĂ NĂSTASE,** com. Bîrsa, jud. Arad
13. **IOAN ATANAGEA,** Reşiţa
14. **DANA IOANA ALEXANDRESCU,** Braşov
15. **STELA CLEOPATRA MORAR,** Miercurea Ciuc
16. **CĂLIN CIOBOTEA,** Vulcan
17. **PETRU MORARIU,** Bistriţa
18. **ROZETA GHEORGHIU,** Bucureşti
19. **CONSTANTIN TOMA,** Hunedoara
20. **IORDAN ARSENE,** Bucureşti
21. **CONSTANTIN UNGUREANU,** Iaşi
22. **IOAN SUNCUTEAN,** Braşov
23. **SOFIA DIACONESCU,** Ploieşti
24. **ROMEO CIORBA,** Galaţi
25. **MIHAI FOMOV,** Bucureşti
26. **CONSTANTIN DRAGU,** Bucureşti
27. **CONSTANŢA ENE,** Bucureşti
28. **SORIN HLUŞCU,** Roman
29. **TRAIAN D. GHINESCU** Ploieşti
30. **MARIA CÎRLAN,** Rîmnicu Sărat
31. **ŞTEFAN UŢOI,** sat Căciulaţi, com. Moara Vlăsiei, Sectorul agricol Ilfov
32. **DUMITRU TOMŞA,** Satu Mare
33. **LAUREAN GHEMEŞ,** Tîrgu Mureş
34. **SORINA ALINA I. MIRA,** com. Gura Ocniţei, jud. Dîmboviţa
35. **COSTICĂ CEARĂ,** Constanţa
36. **MIHAI BUTNARU,** Buhuşi
37. **ŞTEFAN SILAGHI,** Oradea
38. **CERCUL DE ISTORIE „MIHAI VITEAZUL“,** Şcoala generală din com. I.L. Caragiale, jud. Dîmboviţa
39. **CERCUL DE ISTORIE „UNIREA PRINCIPATELOR“,** Liceul industrial nr. 2, Focşani
40. **SORIN SILVIU CĂLDĂRARU,** Bîrlad
41. **DACIANA TENZI MATEI,** sat Izvoarele, com. Gîrda de Sus, jud. Alba
42. **NICOLAE ŞERBAN,** com. Călugăreni, jud. Giurgiu
43. **PETRU CERGĂU,** Bucureşti
44. **CAMELIA MESTECĂNEAN,** Petroşani
45. **ANTON BADEA,** com. Sălciile, jud. Prahova
46. **IOAN GHEORGHE TOMESCU,** Bacău
47. **IOAN DĂNESCU,** Cluj-Napoca
48. **IONEL FÂNTÂNĂ,** com. Baru, jud. Hunedoara
49. **MIHAI VITAN,** Deva
50. **IOAN ANTONESCU,** com. Ineu de Criş, jud. Bihor
51. **GEORGEL RĂDULESCU,** Bucureşti
52. **OCTAVIAN BĂLĂNESCU,** Bîrlad
53. **VASILE N. NEGOIŢĂ,** com. Spanţov, jud. Călăraşi
54. **EMIL GAVRILESCU,** municipiul Gh. Gheorghiu-Dej
55. **BODEA RĂDUC,** com. Sînmihaiu-Almaşului, jud. Sălaj
56. **MATEI SUSANU,** Bucureşti
57. **DOMNICA VASILE,** Fălticeni
58. **MARIA FLOREA,** com. Păuneşti, jud. Vrancea
59. **GHEORGHE ROTARU,** Cluj-Napoca
60. **ALEXANDRU TĂTARU,** Baia Mare
61. **CĂTĂLIN MANDACHE,** com. Glodeanu-Siliştea, jud. Buzău
62. **IOAN COROIAN,** Zalău
63. **CONSTANTINA STAICU,** Slatina
64. **IOAN STATE,** Braşov
65. **PETREA M. ANTOCI,** sat. Traianu, com. Săbăoani, jud. Neamţ

APRILIE 1936

ÎN BUCUREȘTI, ACUM 50 ANI

Cronică măruntă

● Simbătă, 4 aprilie, s-a deschis la Praga Congresul internațional de pedagogie muzicală, la care România este oficial reprezentată prin C. Brăiloiu și G. Breazu.

● În aula Academiei comerciale conferențiază istoricul și publicistul american Charles Upton Clark, autorul unor lucrări consacrate Românici, „foarte utile cauzei românești în străinătate", după cum scrie Dimineața. „Trebuie semnalat — continuă ziarul — modul nimitor cum Clark, deși se anunțase că va vorbi în limba franceză, și-a rostit întreaga conferință în limba română, aproape fără greșeală". (5 aprilie)

● Foarte folositoare pentru candidații la examene de capacitate, definitivat, înaintare, bacalaureat, profesori, institutori, studenți, elevii școalelor secundare și speciale, avocați și, în general, orice cărturar, sînt cunoscutele lucrări Dicționar de citate străine și Dicționar de citate românești de B. Marian. Se vînd la toate librăriile. (6 aprilie)

● A apărut volumul Mihai Viteazul de P.P. Panaitescu, tipărit de Editura Fundațiilor, care inaugurează o serie de importante și valoroase lucrări de știință istorică — scrie Universul — menite să redea studiilor asupra trecutului locul de cinste și meritat în atenția cititorilor. Sub supravegherea directă a d-lui prof. C.C. Giurescu, consilier I secției istorice a acestei fundații, vor fi date la iveală lucrări de preț, scrise de personalitățile cele mai autorizate ale istoriografiei românești.

● În ședința intimă (care se ținea fără public) a Academiei Române de la 3 aprilie, d. I. Simionescu a adus la cunoștința Academiei că d. L. Mrazec a fost de curînd ales membru corespondent al Academiei de științe din Paris. (8 aprilie)

● Agenția Tass anunță că un grup de turiști români a sosit la

Între evenimentele consemnate în presa[1] lunii aprilie 1936, urmărite cu interes de opinia publică atît din Capitală cît și din țară, în prim plan se situează alegerile municipale ce au loc la Ploiești la 29 aprilie. Deși desfășurată în condițiile ilegalităților comise de autorități (furturi de urne, cărți de alegător falsificate etc.), confruntarea electorală se încheie cu un succes al forțelor democratice. Ca și în precedentele alegeri parțiale din Mehedinți și Hunedoara[2], masele populare îi resping pe candidații guvernului și pe cei gogo-cuziști și își dau votul, în majoritate, candidaților frontului comun, organizat de P.C.R. și care reunește, pe o platformă de luptă antifascistă, alături de P.C.R., organizațiile P.S.D., Partidului Socialist Unitar, Blocul Democratic și P.N.Ț. Alegătorii se pronunță astfel în mod ferm împotriva fascismului, pentru democrație. „Un dezastru pe care nu-l așteptau au suferit gogo-cuziștii, scrie ziarul *Adevărul*. Cu toate că, favorizați de guvernamentali, au avut lista [de candidați] pe prima pagină a buletinului de vot și cu toată propaganda deșănțată făcută, național-creștinii au fost respinși și de astă dată de corpul electoral".

Succesul obținut de forțele democratice este întîmpinat cu deosebită satisfacție de populația orașului. În seara zilei de 29 aprilie, „cînd s-a anunțat rezultatul, peste 4 000 de cetățeni au manifestat pînă la 2 noaptea pe străzile Ploieștiului", comentează *Arena*. Într-un manifest adresat Comitetului Executiv al P.N.Ț., Comitetul regional Prahova al P.C.R. subliniază: „Partidul nostru, prin inițiativa, autoritatea și activitatea lui în fața maselor muncitoare, a contribuit în foarte mare măsură la acest succes. Proletariatul s-a dovedit din nou în aceste alegeri ca cel mai activ și cel mai conștient luptător antifascist"[1].

Ecouri ale activității multiple pe care o desfășoară Partidul Comunist Român în slujba intereselor fundamentale ale poporului continuă să răzbată chiar și în paginile ziarelor celor mai conservatoare, care, de regulă — cum am mai arătat în cuprinsul acestei rubrici — caută să ignore activitatea comuniștilor. În *Universul* din 5 aprilie, de exemplu, citim următoarea informație care vizează activitatea de propagandă desfășurată de partid în rîndurile armatei. „Ca să inducă în eroare pe cei neinițiați în tainele și procedeele propagandei comuniste, se publică broșuri pe coperta cărora găsim nume de autori și de editură fictive, precum și titulaturi ce nu corespund cuprinsului. Pe unele broșuri este înscrisă

---

[1] Pentru a ușura lectura, nu am mai marcat cu puncte de suspensie întreruperile de text la extrasele preluate din ziare și celelalte surse. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții cerute de normele ortografice actuale, scrierea din original.

[2] *Magazin istoric*, nr. 2/1986.

Participante la concursurile din 1936 ale Societății „Tinerimea română", societate științifico-literară care a activat între 1877 și 1943, organizînd anual concursuri pentru elevi și studenți

Siluete bucureștene de acum cinci decenii

pînă și... editura «Universul», cum este cea intitulată *Modificarea constituției*. Într-o altă broșură, pe a cărei copertă albastră citim Căpitan I. Popescu, *Fapta eroică a soldatului Stan Nicolae. Amintiri din războiul de întregire a neamului*, ediția a 2-a, prețul 2 lei, Editura Eminescu, în coperta interioară citim: «Proletari din toate țările, uniți-vă! Către toți soldații și marinarii, muncitorii și țăranii îmbrăcați în haine militare, ediția a 2-a, Editura Comitetului Central al Partidului Comunist din România»".

Adevărul organizează o anchetă pe tema *Lupta pentru pace*, în rîndurile unor largi categorii de cititori. „Toți cei care ne-au răspuns, consemnează ziarul — scriitori, oameni politici, muncitori, artiști — sînt, fără deosebire, împotriva celor care vor războiul. Bilanțul anchetei este, deci, categoric: o condamnare, în unanimitate a statelor revanșarde și strîngerea în jurul steagului alb al păcii".

Iată cîteva dintre răspunsurile publicate în paginile ziarului, la 11 aprilie.

N. Iorga: „Eu cred că războiul nu e iminent, pentru că Europa n-a înnebunit încă așa de mult. Dar dacă ar fi, noi aceștia care nu conducem popoarele trebuie să ne gîndim cum să apărăm țara noastră".

Prof. dr. *C.I. Parhon*: „Organizarea păcii mi se pare mai grea decît prepararea războiului. Dar, oricît de grea ar fi, nu înseamnă că trebuie renunțat la ea. Războiul înjosește specia omenească!"

Ilie Pintilie, muncitor: „Poporul român are nevoie de pace și nu de război. El nu are decît de pierdut de pe urma acestui război. De aceea pacea trebuie apărată prin lupta hotărîtă și neșovăitoare a tot ceea ce este apărător al democrației și păcii".

Liviu Rebreanu: „Cea mai bună apărare a păcii ar fi boicotarea războiului de către toată lumea".

Ziarele acestei luni aprilie 1936 aduc noi informații și despre activitatea Frontului Studențesc Democrat, organizație condusă de partidul comunist. Astfel, *Dimineața* din 2 aprilie relatează despre o întrunire a studenților democrați ținută la Cluj, împotriva fascismului, împotriva discriminărilor rasiale, împotriva congresului studenților legionari, proiectat a se ține la Tîrgu Mureș. Este dat publicității, totodată, un manifest al F.S.D., în care studențimea este chemată la luptă unită: „Să arătăm țării că adevărata studențime românească nu are nimic comun cu un congres terorist, un congres menit să înăbușe prin manifestațiile gălăgioase voința noastră de luptă".

„În sfîrșit — scrie *Cuvîntul liber* din 4 aprilie despre *Studentul român*, organul Frontului Studențesc Democrat — un ziar studențesc ale cărui preocupări nu sînt nici Maglavitul, nici insultele, ci o trecere în revistă a situației studenților în facultățile

Cronică măruntă

Kiev. Turiștii vor vizita orașele Leningrad și Moscova și centrala hidroelectrică de pe Nipru.

● Un inventator american, anume Raymond, a construit, o ușă care se deschide singură și care e în uz atît în America, cît și în alte țări, în special la spitale, prăvălii, gări și restaurante. Pentru prima oară ușa automată, care se deschide de la sine cînd cineva se pregătește să intre, a fost experimentată în 1930. La această primă experiență, mecanismul a dat greș după două ore și mecanicul, extrem de nenorocit, a pus în mișcare pentru un timp, aparatul cu mîna, ori de cîte ori un curios voia să treacă prin ușa magică. (Universul. 9 aprilie)

● Ing. N.G. Caranfil, ministrul aerului, a dispus amenajarea imediată a aeroporturilor Cluj și Iași, în urma încheierii recente a Convenției aeriene între România și Cehoslovacia pentru ca la 1 mai a.c. să poată începe exploatarea liniei Praga-Cluj-Iași-Moscova, care va fi deservită atît de avioane cehoslovace și sovietice, cît și de avioane românești. (Adevărul, 11 aprilie)

● Zilele trecute s-a stins din viață la Frankfurt am Main doctorul Friederich Stolz, inventatorul piramidonului. Era în vîrstă de 76 ani. Pe vremuri, dr. Stolz a fost unul din cei mai renumiți chimiști din Europa. El a lucrat la o fabrică industrială de culori și, după experiențe îndelungate, a reușit să prepare renumitul „pyramidon", care a cucerit toată Europa. Stolz a fost și primul chimist care a reușit să obțină un hormon sintetic. (Lupta)

● Din Chicago se anunță că profesorul Piccard (Auguste 1884-1962, fizician elvețian), scrie Dimineața, a comunicat că proiectează un zbor (cu stratostatul, aparat inventat de Piccard) în stratosferă în America. Pentru a-și procura mijloace financiare în acest scop, profesorul Piccard s-a declarat gata să ia cu dînsul în stratosferă un pasager.

APRILIE 1936

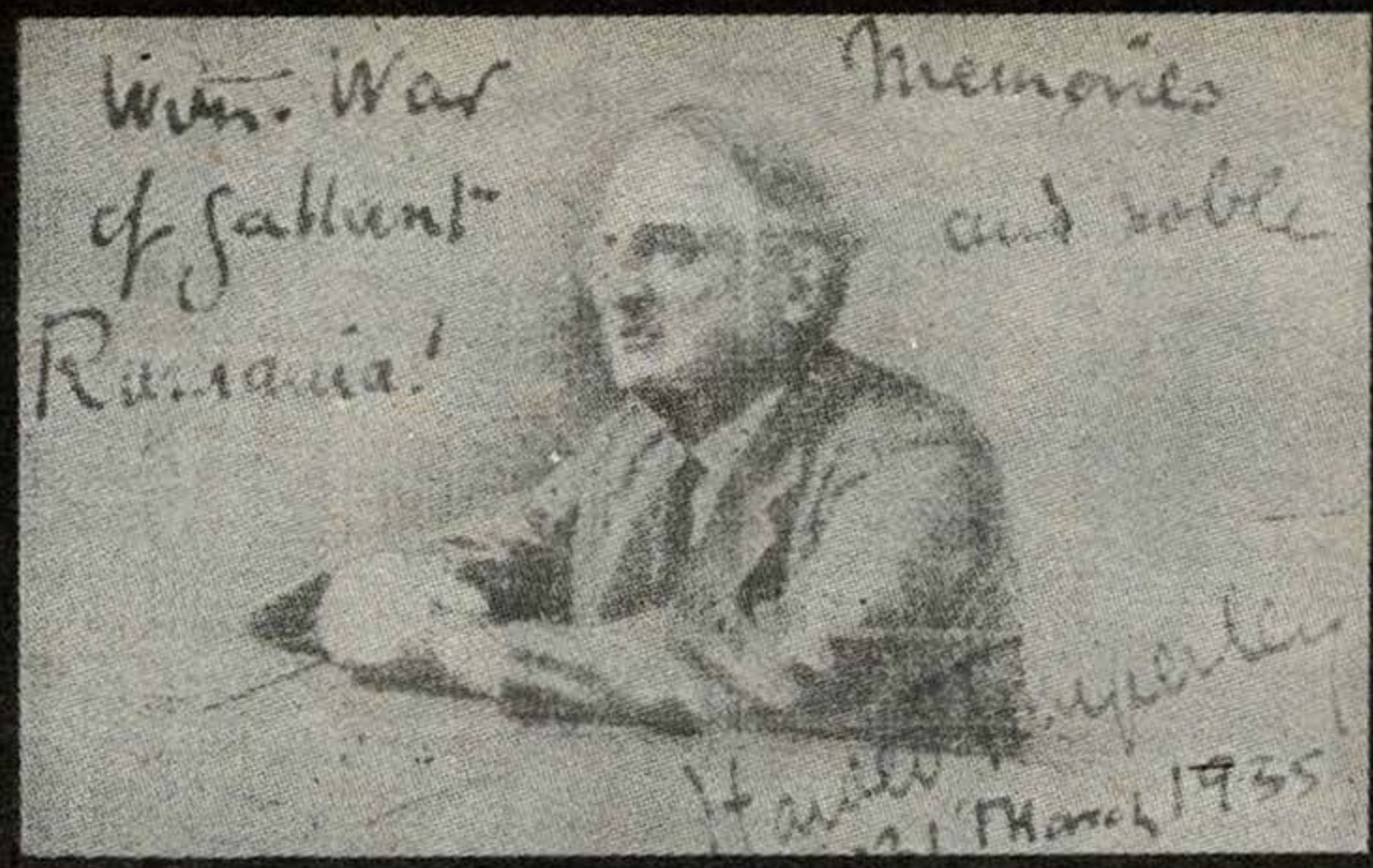

Autograf acordat ziarului Dimineața, în 1935, de Harold Temperley, președintele Comitetului internațional de științe istorice: „Cu amintirile din război despre brava și nobila Românie"

Cronică măruntă

Prețul biletului de călătorie e fixat la 100 000 dolari. (16 aprilie)

● La Filarmonică, sub bagheta dirijorului George Georgescu, concertează tînăra violonistă Lola Bobescu, care, notează Dimineața, „aduce din Franța aureola proaspătă a unei celebrități dintre cele mai consacrate. Sînt doi ani de cînd Lola Bobescu n-a mai concertat în București. În octombrie 1934, tînăra artistă a executat în primă audiție la noi Concertul român pentru violină și orchestră de Stan Golestan, care îi este dedicat". (17 aprilie)

● O altă sinteză istorică așteptată cu mare interes: Istoria românilor, vol. I, partea I, Strămoșii înainte de români, de N. Iorga. „Această primă apariție dintr-o operă capitală a marelui nostru istoric — scrie Dimineața — constituie un eveniment important nu numai din punct de vedere național, dar și al științei istorice universale".

● Este decernat Premiul național pentru literatură, prozatorului Gib Mihăescu (decedat) și poetului Ion Pillat. (18 aprilie)

● Comitetul de organizare a participării României la expoziția internațională de la Paris, din 1937, întrunindu-se ieri la Ministerul de Industrie, sub președinția prof. D. Gusti, fost ministru, a decis, între altele, ca schițele concursului de planuri pentru pavilionul României să fie expuse la Ateneul Român, sala de jos. (23 aprilie)

● Societatea corală „România" va concerta în serile de 26 și 28 aprilie la Istanbul, în beneficiul Semilunii Roșii (Crucea Roșie turcă). Concertele fac parte dintr-un ciclu de manifestări de propagandă cu muzică românească pe care numita societate îl întreprinde în Orient. (27 aprilie)

din țară. Precum și un îndreptar pentru lămurirea maselor atît de îndelung înșelate de către diverșii agenți ai demagogiei.

O revistă care arată că studențimea nu va mai servi drept masă de manevre, ci va înțelege progresiv adevăratele ei nevoi și adevăratele soluții".

În Capitală au loc, de asemenea, acțiuni de protest ale studențimii democrate. Autoritățile recurg la măsuri represive. Este arestat președintele F.S.D., Gogu Rădulescu.

La 13 aprilie, se deschid în Capitală lucrările Comitetului internațional de științe istorice. Participă delegați din Anglia, Austria, Belgia, Bulgaria, Cehoslovacia, Danemarca, Elveția, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Italia, Iugoslavia, Norvegia, Olanda, Polonia, Spania, Turcia, U.R.S.S., Ungaria și România. Printre participanți, se află și prof. H. Koht, ministrul de externe al Norvegiei, fost președinte al Comitetului internațional de științe istorice.

La ședința festivă de deschidere, iau cuvîntul dr. C. Angelescu, ministrul instrucțiunii publice, N. Iorga, președintele Comitetului național român al istoricilor, Harold Temperley, președintele Comitetului internațional de științe istorice.

Pe lîngă dezbateri, delegații au posibilitatea să viziteze locuri și obiective istorice din București, Curtea de Argeș și Bucovina. În cinstea delegaților, Ministerul afacerilor străine oferă un dejun la care participă oficialități române, diplomați, universitari etc. Liga culturală organizează, de asemenea, un spectacol cu cîntece și dansuri populare, la care sînt invitați membrii delegațiilor istoricilor străini. Cu același prilej, la Arhivele statului se deschide — după cum consemnează *Dimineața* din 19 aprilie — „o interesantă expoziție de documente, peceți și stampe".

Între mărturiile ce exprimă sentimentele de simpatie și considerație față de țara noastră, cu care cei peste 100 istorici ai lumii au venit la București, se înscrie și aceasta, consemnată de *Adevărul* din 15 aprilie: „Profesorul H. Temperley, renumitul profesor de la Cambridge, care este președintele Comitetului internațional al științelor istorice, a învățat în cîteva ceasuri destule cuvinte românești pentru a le putea introduce în cuvîntarea oficială. A fost un moment liric, cînd savantul acesta, de o celebritate mondială, insular sfătos, cu privirea bună și cuceritoare, a rostit aceste vorbe. Limba românească pe buzele unui profesor din Cambridge — continuă ziarul citat — nu e un lucru prea obișnuit. Examenul s-a ținut în fața profesorului Iorga, care cu ochii înlăcrimați spunea la fiecare popas al elevului: Bravo! Very good!"

La aproape două decenii de la intrarea României în primul război mondial, sînt evocate unele episoade mai puțin cunoscute din misiunile executate de aviația militară română în timpul conflagrației. Astfel, sub titlul *Misiuni speciale*, *Lupta* din

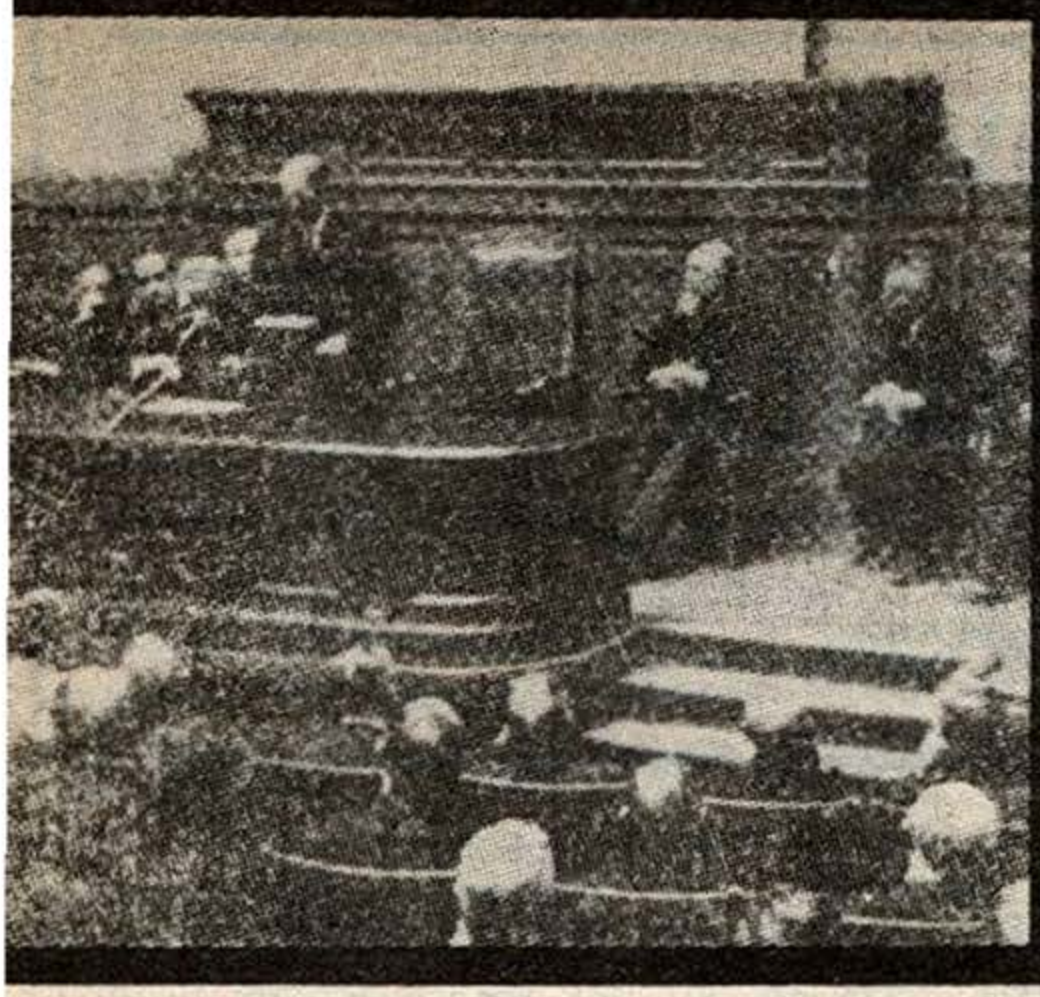

Deschiderea lucrărilor Comitetului internațional de științe istorice întrunit la București

Nicolae Titulescu, la Paris, împreună cu ministrul de externe englez, A. Eden

17 aprilie prezintă activitatea „grupului II aviație de la Tecuci, care a susținut lupte grele, a executat recunoașterile cele mai periculoase și «misiuni speciale» de sacrificiu".

Printre aceste misiuni se numărau și „zborurile avioanelor noastre în teritoriul ocupat și plasarea, acolo, în spatele frontului inamic, de oameni".

„Nu poate fi descrisă reîntoarcerea unui astfel de avion din teritoriul ocupat. Era primăvară și roțile avionului, în graba aterisajului pe iarba verde a teritoriului ocupat, culegeau flori de cîmp. Cînd cei de pe aerodromul Tecuci vedeau roțile avionului întors, pline cu iarbă și flori din teritoriul ocupat, izbucneau în urale, plîngeau, înconjurau aparatul. Fiecare lupta să ia de acolo o floare, un firicel de iarbă. Orice, numai să știe că e de «dincolo». De multe ori ghirlandele de flori agățate de roțile avioanelor erau purtate ca niște talismane".

Cu interes sînt urmărite în paginile presei bucureștene de acum cinci decenii evenimentele din India, țară aflată în plin proces de eliberare de sub dominația colonială. Ziarele informează despre alegerea lui Jawaharlal Nehru[1] ca președinte al partidului Congresul Național Indian, în locul lui Mahatma Gandhi[2]. „În mîinile acestui nou șef, un om la prima maturitate, au încăput să fie conduse destinele și idealurile naționale a 300 milioane de oameni — scrie *Adevărul* din 16 aprilie. El va trebui să dirijeze de azi înainte lupta covîrșitoare pe care o dă acest uriaș popor de a se libera de imperialismul britanic".

Sînt amintite începuturile activității lui Nehru, anii formării, cînd „s-a angajat să lupte împotriva dominației engleze și împotriva sistemului de caste și a tuturor prejudecăților religioase și sociale din patria sa". Este consemnată, de asemenea, pasiunea sa pentru istorie, fiind autorul unei *„Istorii a lumii*[3], care pare să fie o revelație din punctul de vedere al unei sinteze moderne și al unei interpretări materialist-dialectice". Jawaharlal Nehru, conchide ziarul citat, „este forța tînără care nu-l înlocuiește pe Gandhi, retras, deocamdată, ci-l continuă în cadrul dezvoltărilor istorice din vremea noastră. De aceea e optimist și e sigur că India «cu geniul poporului său» va contribui la noua organizare a lumii". ■

Rubrică de: Ioana URSU, Ioan LĂCUSTĂ

Selecția fotografiilor: Radu Ion POPESCU

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 10/1980, 3/1983, 2/1985; 7/1972.

[3] Este vorba despre lucrarea *Glimpses of World History* (Priviri asupra istoriei universale); *Magazin istoric*, nr. 4/1984.

Cronică măruntă

● Teodor Diamant, întemeietorul Falansterului de la Scăieni (Magazin istoric, nr. 2/1975), adept al socialismului utopic, și Charles Fourier, unul dintre părinții acestui curent de gîndire de la începutul veacului trecut, sînt evocați de Adevărul din 28 aprilie. Prilejul este oferit de o descoperire din fondul de corespondență inedită rămasă de la Ion Ghica la Biblioteca Academiei Române. Este o scrisoare a lui Fourier adresată, la 29 septembrie 1835, lui Ion Ghica și în care se referă la discipolul său român.

În 1835, Ion Ghica, plecînd la Paris spre a se înscrie la Școala de mine (Ecole des mines), a fost îndrumat de Diamant să la legătura cu Fourier spre a obține unele date privind construcția și funcționarea falansterului. După cum rezultă din scrisoarea reprodusă de Adevărul — și din care preluăm cîteva fragmente — Fourier era la curent cu planurile lui Diamant, interesîndu-se de realizările sale. „Am primit scrisoarea domnului Diamant — scrie Ch. Fourier — pe care ați avut bunăvoința să mi-o aduceți. Aș fi foarte mulțumit să am amănunte asupra întreprinderii domnului Diamant. Aș fi trecut pe la dumneavoastră să mă informez, dar n-am știut ora la care vă găsesc. Nu mi-ați spus dacă sînteți la Paris pentru mai multă vreme și cînd aveți de gînd să plecați. Am de trimis un volum domnului Diamant, l-ați putea, poate, lua dumneavoastră, dacă aveți de gînd să vă întoarceți curînd în Țara Românească".

Același ziar reproduce și scrisoarea adresată de Diamant lui Ion Ghica, la 29 iunie 1835, în momentul plecării sale la Paris, în care îi făcea și următoarele recomandări: „Trăiește pentru semenii tăi, ca și ei să trăiască pentru tine".

VALEA PRAHOVEI — INCURSIUNE ISTORICĂ

Dr. VASILE SMĂRĂNDESCU

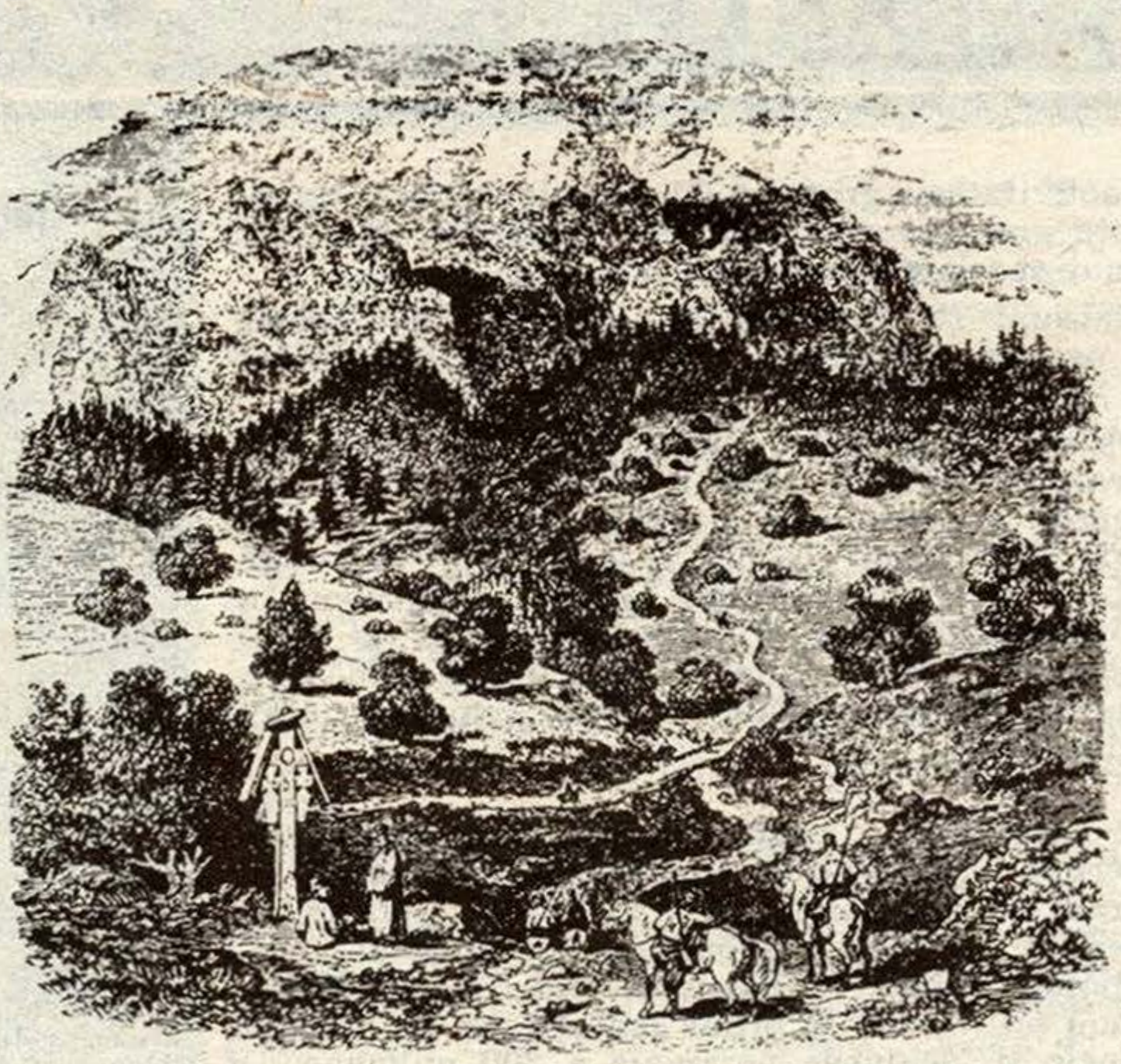

„Pe sub coasta Bucegilor, pe dinaintea celor mai înalte și mai frumoase vîrfuri, se deschide de la miază-noapte spre miază-zi Valea Prahovei — priveliști și întunecimi de codru acum două sute de ani — astăzi valea cea mai locuită și mai bogată din țară".

Dacă în 1901 — cînd Alexandru Vlahuță făcea această descriere a Văii Prahovei (în cunoscuta sa *Românie pitorească*) — oamenilor le venea greu să creadă că doar cu două secole mai înainte această zonă era, datorită codrilor și deselor puhoaie de pe firul văii, ca și de nepătruns, cu atît mai mult astăzi, cînd salba de localități se continuă practic dintr-una în alta și cînd sute de trasee turistice îngăduie străbaterea ei în toate direcțiile, această afirmație pare de necrezut. Și totuși, timp de secole, principalul drum ce lega Brașovul de Țara Românească nu cobora pe firul Timișului și al Prahovei (așa cum ni se pare azi firesc), ci pe drumul mai îngust și mai greu accesibil al pasului Bran. Drumul Prahovei era străbătut mai cu seamă de negustorii români din Șcheii Brașovului (important focar economic și cultural al românilor transilvăneni), în a căror sarcină cădea și întreținerea puținelor poduri de peste întortocheatul curs al rîului. Din această pricină românii din Șchei sînt numiți, uneori, și „praoveni". De fapt, drumul propriu-zis nici nu mergea ca astăzi, pe firul văii, ci urca peste Muntele Vlăduț, coborînd apoi la Predeal (apelativ vechi românesc, al cărui înțeles este de „cumpănă a apelor").

Cu această precizare se cuvine să arătăm că Valea Prahovei cuprinde, de fapt, două văi, ambele avînd ca punct de pornire Predealul. De la Predeal spre nord, la Brașov, Valea Timișu-

lui și de la Predeal spre sud pînă la ieșirea din munți și mai departe pînă lîngă Ploiești — Valea Prahovei propriu-zisă.

Pornim de pe primul traseu din Brașov, oraș cu o vechime mai mare de șapte secole, cu o bogată istorie și cu numeroase monumente de artă, lăsăm în urmă *Dîrste*, nume de localitate (azi cartier al Brașovului) ce evocă zecile de mori în care se bătea și se îndesea postavul confecționat de meșteșugarii din orașul de la poalele Tîmpei. Această răspîndită îndeletnicire este, de altfel, evocată și de denumirea Postăvarul, pe care o poartă muntele din apropiere. Astăzi Postăvarul, cu stațiunea Poiana Brașov — dispunînd de o excelentă bază turistică și hotelieră, cu teleferic ce urcă pînă la Poiana și de aici mai sus pînă în vîrful muntelui, cu excelente pîrtii de schi pentru toate categoriile de schiori în timpul iernii și cu bogate atracții turistice în restul anului — constituie una din cele mai căutate zone turistice. De partea cealaltă a Văii Timișului, Piatra Mare, mai înaltă cu doar cîțiva metri decît Postăvarul (1 844 m față de 1 802 m), cu atracții turistice de mare interes: Peștera ursilor, Peștera de gheață și mai cu seamă cele două cascade „7 scări" și „Tamina".

De la aceasta din urmă se ajunge, coborînd pe drumul forestier ce urmează cursul pîrîului Timișul Sec, în satul *Timișul de Sus*, odinioară punct vamal, a cărui clădire se păstrează în centrul localității, adăpostind un sanatoriu.

Următorul popas — *Predeal*, amintit documentar prin sec. XVIII, cînd s-a întemeiat o mănăstire, azi obiectiv istoric al așezării. La început de secol XX, Predealul era doar un „sat mare, așezat în curmătura munților... D-aici țîșnesc de pe sub maluri izvoarele cari, mai la vale, se adună într-o singură albie și dau ființă Prahovei". Stațiune turistică prin excelență, Predealul — cu zecile sale de vile, cu noile și elegantele sale hoteluri (Cioplea, Trei brazi, Orizont, Predeal, Clăbucet-sosire si Clăbucet-plecare), cu numeroasele sale cabane așezate în toate direcțiile și pe trasee accesibile — iarna și vara — tuturor categoriilor de drumeți, este cea mai frecventată dintre așezările Văii Prahovei.

Urmînd cursul rîului, ajungem la *Azuga*, oraș așezat la poalele Bucegilor, cu largi deschideri turistice, mai ales spre munții Baiului (Clăbucetul Azugăi, Clăbucetul Taurului, Gîrbova), dar și cu tradiții economice. Cea mai vestită este fabrica de bere, reputată pentru calitatea sa; cunoscută este și fabrica de postav, care își sărbătorește în acest an centenarul.

„Din Azuga — consemna Alexandru Vlahuță — șoseaua face o îndoitură largă spre dreapta... și dă în *Bușteni*. Aici valea se mai deschide. Poieni întinse, stropite cu flori, s-așternîntre izvoare. Case frumoase, vesele — un adevărat orășel de munte — se răsfață la soare pe tăpșanul din stînga; în fund, codru de brazi, iar din întunericul codrului se ridică, vinete și prăpăstioase, crestele Bucegilor, cu brîie albe de zăpadă și cu țancuri ascuțite, pe cari numai vulturii și norii le ating".

Centru turistic de larg interes, a cărui capacitate de găzduire a crescut mult în ultima vreme prin construirea modernului hotel Silva, Bușteniiofera vizitatorilor obiective turistice de neuitat, așa cum este, de pildă, „căderea de apă... vestita [cascadă] Urlătoare, unde pîrîul se aruncă de sus, de pe o prispă de piatră și cade drept, de la o înălțime de 15 metri — un sul lucitor de cristal, ce se sparge cu zgomot în volbura de jos". La vremea cînd Vlahuță făcea această descriere, pe Muntele Caraiman nu fusese ridicat încă Monumentul Eroilor, impresionantă construcție evocînd vitejia ostașilor români în războiul de întregire a neamului din anii 1916-1918. În zilele noastre, ascensiunea pînă la acest monument este mult ușurată de construirea telefericului, datorită căruia turiștii ajung în imediata vecinătate și a celebrelor monumente ale naturii din Bucegi: Sfinxul și Babele.

Bușteniul are și viitor balnear. În apropierea localității au fost identificate izvoare de apă minerală, clorurate, iodurate și bicarbonatate ce fac parte din fondul balnear de rezervă al țării noastre.

Continuîndu-ne itinerarul, de la Bușteni ajungem la *Poiana Țapului*, străjuită de cele două piscuri gemene ale Jepilor, localitate care are între obiectivele sale și Castelul Zamora, și apoi la *Sinaia*. Vechimea orașului numără aproape trei secole. În anul 1690 întorcîndu-se dintr-o călătorie în Orient, unde cunoscuse și așezămintele de la Sinai, spătarul Mihai Cantacuzino a început construirea în acest pitoresc loc din Bucegi a unei mănăstiri care să semene modelului din Sinai. Într-un act de fundație alcătuit de ctitor (act a cărui copie se păstrează în fondurile Academiei R.S. România) se precizează: „Am zidit din temelie și am înălțat un schitișor, numindu-se Sinaia, după asemănarea Sinaii cei mari..., pe apa Prahovei, la pustie, sub muntele Bucegiului, unde mai înaintea zidirii acesteia se aflau sihaștrii". Într-adevăr, potrivit tradiției locale, pe locul unde în 1695 se încheia construcția ctitoriei. se aflase un schit de lemn datorat lui Nicolae Grozea, care după ce haiducise prin părțile prahovene, spre bătrînețe se călugărise.

Ca multe din așezămintele brîncovenești și cantacuzinești, mănăstirea Sinaia este un autentic monument de artă, valoarea artistică fiindu-i dată îndeosebi de pictura marelui artist din această epocă, Pîrvu Mutu Zugravu.

Treptat, în sec. XVIII și prima jumătate a sec. XIX, în jurul ctitoriilor lui Mihai Cantacuzino a început să prindă contur o așezare care, din a doua jumătate a secolului trecut, a devenit oraș, cea mai veche și mai importantă stațiune montană, supranumită, pe drept cuvînt, Perla Bucegilor. Pe pantele muntelui Furnica și în lungul văii au apărut numeroase vile, Sinaia devenind locul preferat de odihnă al protipendadei românești,

mai cu seamă după ce a fost înălţat aici Castelul Peleş — a cărui construcţie a început în 1875, fiind isprăvită în 1883 — devenit reşedinţă de vară a familiei regale.

De numele Sinaiei se leagă şi începuturile turismului montan în ţara noastră. Multă vreme, potecile de munte erau străbătute doar de păstori cu turmele lor şi arareori de grupuri de negustori. De la jumătatea secolului trecut, interesul pentru descoperirea frumuseţilor naturii a crescut constant, odată cu el sporind şi numărul celor ce se încumetau să atace înălţimile alpine. Şi dacă gravura lui Michel Bouquet din al său *Album Moldo-Valaque*[1], editat la Paris în 1848 ne înfăţişează doar o potecă şerpuitoare ce urcă printre pîlcurile de brazi, către sfîrşitul secolului începe să fie tot mai resimţită nevoia de adăposturi şi amenajări turistice. În 1895, din iniţiativa arhimandritului Nifon, stareţul mănăstirii Sinaia, a lui Take Ionescu şi a soţiei sale, scriitoarea Bucura Dumbravă, s-a constituit „Societatea Carpatină din Sinaia", la care au aderat şi alţi pasionaţi ai ascensiunilor montane: dr. V. Urechia, Em. Bucuţa etc. Societatea îşi propunea organizarea de excursii colective, lărgirea interesului pentru turism, scop în care a iniţiat o seamă de acţiuni menite să uşureze accesul spre platoul Bucegilor şi, totodată, să sporească atracţiile muntelui: astfel s-a realizat desfundarea Peşterii Ialomiţei, care a îmbogăţit peisajul turistic al Bucegilor cu un obiectiv extrem de interesant, s-au deschis diverse drumuri şi s-au construit primele case de adăpost — Caraiman şi Omul. La începutul secolului nostru, alte societăţi — „Hanul Drumeţilor" şi mai cu seamă „Touring Club România", înfiinţată în 1925 — au contribuit la lărgirea patrimoniului cabanier nu numai din Bucegi, ci şi din alte masive muntoase; în sfîrşit, la 27 februarie 1936, deci în urmă cu jumătate de secol, prin înfiinţarea „Oficiului Naţional de Turism" activitatea turistică, iniţiată de pasionaţii de drumeţii din Sinaia, a căpătat caracter şi statut oficial. Una din realizările însemnate ale acestei instituţii în privinţa turismului montan a fost construirea hotelului alpin Cota 1400, legat de oraş atît printr-o şosea modernizată, cît şi printr-o staţie de teleferic. Acesteia i s-a adăugat în anii noştri o nouă staţie ce face legătura între Cota 1400 şi Vîrful cu Dor, facilitînd astfel turiştilor ascensiunea la platoul Bucegilor.

În ultimii ani, Sinaia cunoaşte o puternică dezvoltare, prin construirea de noi şi elegante hoteluri, prin reamenajări şi îmbunătăţiri ale vilelor şi caselor de odihnă mai vechi, vechea aşezare întemeiată de Cantacuzini căpătînd o nouă strălucire.

De la Sinaia ajungem la *Posada*, iar de aici, pe drumul de pe firul Văii Prahovei la *Comarnic*, aşezare situată chiar la intrarea în defileul croit de rîul Prahova între Bucegi şi munţii Baiului.. Risipit pe coline, oraşul face o notă aparte prin acoperişurile caselor, albite de depunerile de ciment de la fabrica din localitate, una din cele mai perfecţionate, la vremea înfiinţării ei (1903), din ţara noastră.

După Comarnic, perspectiva se lărgeşte, apele rîului şi firul şoselei ca şi acela al căii ferate se întretaie de numeroase ori pînă în dreptul oraşului *Breaza*, staţiune balneo-climaterică ce cunoaşte în anii din urmă o deosebită dezvoltare datorită condiţiilor de odihnă şi tratament pe care le oferă. Între obiectivele de interes turistic — în afara drumeţiilor pe dealurile din împrejurimi — muzeul de artă populară şi monumentul ecleziastic „Sf. Nicolae" datînd din 1777.

În apropiere de Breaza se află oraşul *Cîmpina*, localitate cu care intrăm în „patria sondelor". La Cîmpina, muzeele memoriale „Nicolae Grigorescu" şi „Bogdan Petriceicu Hasdeu" constituie obiective culturale ce se cer neapărat vizitate. De asemenea, pe firul pîrîului Doftana, se află Muzeul Doftana, evocînd lupta neînfricată purtată în anii dintre cele două războaie mondiale de membrii Partidului Comunist Român, de atîtea personalităţi democrate împotriva fascismului, pentru triumful ideilor socialiste şi comuniste în ţara noastră. *Telega* este şi o localitate balneo-climaterică, aici existînd lacuri cu apă minerală cloruratâ, sodică, calcică şi hipertonă şi izvoare cu apă minerală sulfuroasă cu mare eficienţă în tratarea unor maladii ale aparatului locomotor, afecţiuni respiratorii etc.

La *Băicoi*, popasul turistic „Paralela 45°" ne va aminti că sîntem exact la jumătatea distanţei dintre Ecuator şi Polul Nord. În apropiere de Băicoi, la *Ţintea*, se află băile Valea Stelei, cu apă minerală de sondă şi lacuri cu nămol sapropelic folosit în tratamentul bolilor reumatismale.

Ultima etapă a călătoriei pe Valea Prahovei o constituie municipiul *Ploieşti*, important centru industrial şi petrolifer al ţării noastre, oraş cu o vechime de aproape patru secole, datorîndu-şi statutul de oraş voievodului Mihai Viteazul, gloriosul unificator al principatelor române din anii 1599-1600.

Ajunsă la cîmpie, Prahova îşi continuă cursul şi mai la sud de Ploieşti, vărsîndu-se în Ialomiţa în apropiere de *Dridu*, localitate cu rezonanţe în istoria poporului român: ea este aşezarea eponimă (adică în care s-au făcut cele dintîi descoperiri) ale culturii ceramice Dridu, considerată de specialişti ca o expresie specific românească în arta olăritului (sec. IX-X); tot aici s-a descoperit o importantă fortificaţie datînd de la începuturile feudalismului românesc. Să amintim şi că în 1523-1524, Radu de la Afumaţi a dobîndit la Dridu (Didrih) o importantă victorie împotriva otomanilor.

De-a lungul celor 176 km, Prahova străbate zone de mare bogăţie şi frumuseţe turistică şi cu o bogată istorie. ■

[1] *Magazin istoric*, nr. 6/1978.

CURSA SPRE ROMA (III)

DAN KURZMAN

Bombe şi obuze explodează în apropierea mănăstirii de pe Monte Cassino[1]. Pămîntul se cutremură, zidurile se clatină, norii de praf îi silesc pe germani să-şi pună măştile de gaze.

— Ce se întîmplă?, întreabă prin radio un locotenent.

— Puternic foc de artilerie, i se răspunde, fără alte explicaţii.

Căci nimeni nu ştie încă dacă acest baraj de artilerie este semnalul de începere al atît de temutei ofensive aliate. De la cartierul general al mareşalului Kesselring, comandantul-şef al Grupului de armate C (armatele 10 şi 14), care apără teritoriul italian aflat sub dominaţie germană, nu se primesc nici informaţii, nici instrucţiuni: în urma bombardamentelor, mareşalul şi statul său major se retraseseră într-o peşteră a muntelui Soratte din nordul Romei. Din acest sediu improvizat, Kesselring începe într-un tîrziu să transmită ordine. „Atacul e declanşat. Menţineţi poziţiile!" Locotenentul e nedumerit. El ştia de la superiorii lui că, eventual, Monte Cassino nu va fi decît un simplu obiectiv de diversiune. Ofensiva principală era aşteptată dinspre mare.

Bombe şi obuze explodează în apropierea mănăstirii de pe Monte Cassino[1]. Pămîntul

[1] În dimineaţa zilei de 15 februarie, 142 cvadrimotoare şi 87 bimotoare americane, atacînd în trei valuri succesive, au lansat peste 450 tone de bombe explozive şi incendiare asupra mănăstirii sf. Benedict, de pe Muntele Cassino, distrugînd-o de la acoperiş pînă la temelie (vezi *Magazin istoric* nr. 3/1975). Cum a fost posibil un asemenea „act de vandalism", după chiar expresia generalului american Clark?

Înainte de a porni la atac, generalul Freyberg, comandantul Corpului de armată neo-zeelandez, a cerut ca celebra abaţie să fie distrusă pe motiv că germanii îşi instalaseră acolo puternice piese de artilerie. Sceptic, Clark s-a împotrivit din răsputeri şi, într-adevăr, pînă astăzi, specialiştii au dovedit, cum afirmă Eddy Bauer în *Istoria controversată a celui de-al doilea război mondial*, că „în ajunul zilei de 15 februarie, în preajma mănăstirii se aflau numai trei jandarmi care aveau drept consemn tocmai să interzică accesul trupelor în clădire",

Totuşi Freyberg nu s-a dat bătut şi l-a convins pe generalul englez Harold Alexander să încuviinţeze atacul aerian. Alexander, la rîndul lui, bazîndu-se pe un mesaj radio greşit decodat şi-a dat acordul. *Wo ist der Abt? Ist er noch im Kloster?* fusese întrebarea pusă de germani. Auzită de către un ofiţer aliat, aceasta fusese tradusă şi transmisă astfel: „Unde este batalionul? Tot în mănăstire?" Ofiţerul de la informaţii nu dăduse atenţie faptului că *Abt.*, prescurtarea obişnuită a cuvîntului *Abteilung* (grup sau batalion) este la feminin şi că *der Abt* — masculinul — nu putea să însemne decît „abatele", „stareţul". Şi astfel, Sir Henry Maitland Wilson, comandantul-şef al forţelor aliate din Mediterana a înlesnit operaţia proiectată punînd la dispoziţie forţele aericne necesare.

Armatele iau startul

În ordinul de zi din 11 mai, generalul Alexander făcuse o aluzie destul de vagă la legătura care exista între atacul ce avea să înceapă în aceeaşi zi în Italia şi debarcarea din Normandia. Împreună, şefii aliaţi de stat major deciseseră că, din motive de securitate, nordul Franţei nu va putea fi menţionat ca atare. Londra şi Washingtonul se opriseră asupra textului următor: „La est şi la vest, în nord şi în sud, vor fi lansate ofensive care vor avea ca rezultat distrugerea finală a naziştilor, restaurarea libertăţii în Europa şi care ne vor apropia pe toţi de pace".

În Italia însă se părea că Aliaţii păşiseră cu stîngul. Corpul 13 armată al generalului Sidney Kirkman trebuia să traverseze rîul Gari, să stabilească un cap de pod între Monte Cassino şi rîul Liri, apoi să înconjure muntele şi să-l izoleze, în timp ce Corpul 2 polonez avea să-l escaladeze, ocupîndu-l. După cucerirea muntelui, cele două corpuri făcînd parte din Armata 8 britanică trebuiau să facă joncţiunea pe fosta Vía Casilina — Drumul naţional 6 (în continuare DN 6), tăind astfel principala cale de retragere a germanilor. Corpul I canadian din Armata 8 avea să intre atunci în joc pentru a elibera DN 6 pînă în zona de est a Romei. Acest plan complicat trebuia însă repus în discuţie. Bombardamentul destinat să slăbească rezistenţa pe ţărmul apărat de germani al Gariului încetase. Artileria engleză presupunea că trupele trecuseră deja rîul, conform planului prevăzut. Nemţii ieşeau deci nestînjeniţi din tranşee şi adăposturi, decimînd unităţile care încercau zadarnic să traverseze prin vad. Aceste unităţi erau nevoite să lupte împotriva unui curent puternic de apă, orbite de ceaţa densă alcătuită din fum, praf şi cordită[1].

[1] Exploziv puternic fabricat pe bază de nitroceluloză şi nitroglicerină.

Din ambarcaţiile cu fundul plat, cu care ostaşii încercau să traverseze rîul, prea puţine rezistaseră; unele fuseseră atinse de tirul mitralierelor, altele luate de curent. Rîul era plin de cadavre.

După o noapte de lupte îndîrjite, sînt ocupate totuşi cîteva poziţii pe celălalt ţărm al Gariului. În timp ce Corpul 13 britanic le apără cu disperare, Corpul 2 polonez atacă Monte Cassino. Şi pentru el lucrurile merg parcă pe dos. Unităţile sînt dezorientate, liniile telefonice întrerupte, majoritatea ofiţerilor morţi. Iar bombardamentele devin din ce în ce mai intense. La ivirea zorilor, polonezii se găsesc expuşi pe coastele stîncoase, fără să mai poată înainta şi nici primi întăriri sau muniţii. Muntele Cassino priveşte cinic noile victime sacrificate la poalele sale. La 12 mai, ora două după-amiază, comandantul polonezilor, generalul Wladyslas Anders, după ce şi-a pierdut jumătate din forţe, dă ordinul de retragere. Anders, care fusese atît de încrezător, atît de sigur de reuşită! Şi inspirase aceeaşi voinţă pasionată tuturor oamenilor săi!

Generalul Leese, comandantul Armatei 8 britanice, îl găseşte pe Anders singur, cu ochii roşii, cu chipul răvăşit. Nu l-a văzut niciodată atît de descurajat. Ce-o să facem acum? întreabă Anders. Înainte de a-l vizita pe Anders, Leese stătuse de vorbă cu generalul Kirkman; acesta insistase: nu-l lăsaţi pe Anders să mai atace pînă ce noi nu vom fi pregătiţi să-l susţinem. Altfel nu va mai rămîne un singur polonez. Leese îi explică lui Anders că nici Corpul 13 nu-şi atinsese obiectivele. Nu reuşise să-şi exploateze străpungerile. Polonezii trebuie să aştepte pe poziţiile unde se găsesc pînă ce Corpul 13 va ajunge pe DN 6, în spatele muntelui. Atunci vor putea ataca din nou, menţinînd legătura cu trupele britanice şi încercuindu-i pe germani.

Ordinul de zi, sobru şi mobilizator, al generalului Juin, glăsuia: „Combatanţi francezi ai armatei din Italia, astăzi începe o bătălie decisivă, al cărei succes poate grăbi victoria finală şi eliberarea patriei noastre. Lupta va fi nemiloasă, generală şi va continua cu cea mai mare energie. Aveţi onoarea de a vă arbora culorile. Veţi învinge, aşa cum aţi mai învins, gîndindu-vă la Franţa martiră care vă aşteaptă cu ochii aţintiţi asupra voastră. Înainte!"

Cu orice preţ

Francezii reuşesc să treacă rîul Garigliano. Căpitanul Pierre Planès înaintează în fruntea unităţii sale de vînători de tancuri din Divizia 3 algeriană. La fiecare obuz care cade strigă „merde!", îşi suflă nasul şi, cu bastonul, arată vehiculului din capul coloanei direcţia. În dimineaţa de 12 mai, aproape toate blindatele îi fuseseră avariate, dar asta nu este o scuză. Oamenii săi trebuie să atace orăşelul Castelforte, în timp ce alte unităţi franceze au ca misiune să traverseze munţii din nord: Faito, Feuci şi Maio. Odată Castelforte şi munţii cuceriţi, linia „Gustav" ar fi fost sfărîmată, iar germanii ar fi fost siliţi să se retragă pe ultima lor linie de apărare dinaintea Romei, linia „Adolf Hitler". Naziştii erau atît de convinşi că întinsa zonă muntoasă dintre Castelforte şi Maio era de nestrăbătut, încît lăsaseră acolo numai Divizia 71 infanterie, total nepregătită pentru operaţii alpine. Cum Castelforte se întindea la baza masivului, fiind astfel mai accesibil decît redutabilele înălţimi din nordul oraşului, fusese puternic fortificat. Zona era, de fapt, un labirint de redute şi cazemate, legate între ele prin tunele subterane şi apărate de vaste cîmpuri de mine şi printr-o junglă de netrecut de sîrmă ghimpată.

După ce luptă cu disperare ore întregi, cucerind metru cu metru, trupele lui Planès

ajung lîngă zidurile, în majoritate prăbuşite, ale Castelforteului, sub un foc de iad. În acest timp, Divizia 4 de munte marocană încercuieşte oraşul. La căderea serii, Planès hotărăşte că e periculos să continue înaintarea.

În aceeaşi după-amiază, îmbrăcat cu obişnuita cămaşă kaki deschisă la gît şi purtînd bascul albastru cu cinci stele, generalul Juin inspectează frontul. Îşi dă seama cît de înverşunată a fost rezistenţa şi îi spune generalului François Sevez, care comandă Divizia 4 de munte marocană:

— Reluăm atacul mîine dimineaţă şi, de data aceasta, îl ducem pînă la capăt. Ne stă în faţă o perdea de oţel. Dacă reuşim s-o străpungem într-un punct, se va deşira în întregime.

Juin continuă inspecţia şi ajunge la Divizia 2 marocană, care trebuia să escaladeze şi să ocupe munţii Feuci şi Maio. Îl întîmpină generalul André Dody, comandantul acestor trupe.

— Ştii, Dody — i se adresează prietenește Juin —, în mîinile noastre stă soarta bătăliei. Aici, la Feuci şi Maio se va juca totul... Trebuie să reuşim cu orice preţ.

În seara zilei de 12 mai, generalul Alexander se prăbuşeşte epuizat la biroul său. Ultimele rapoarte indică o stare critică în toate punctele. Singurele veşti bune vin de pe frontul francez, dar şi acestea sînt precare. Generalii aliaţi sînt sumbri. După toate planurile şi speranţele, Roma avea să fie, ca pentru atîţia alţi cuceritori ambiţioşi, cauza prăbuşirii lor?

Dar, în zori, situaţia se schimbă; Castelforte se predă francezilor. Puţin înainte de prînz muntele Feuci e ocupat fără să fi fost tras un singur foc de armă. Oamenii lui Dody urcă să asalteze ultimul bastion: Muntele Maio. E ora 13 cînd un ofiţer francez dă buzna la generalul Juin şi-i înmînează un extraordinar mesaj german, care tocmai fusese captat: „Feuci a căzut, ordin de retragere generală". Mesajul e transmis tuturor trupelor franceze. Oamenii sînt cuprinşi de exaltare. Nemţii bat în retragere! Vor abandona oare Maio?

Un subofiţer, adjutantul Vella, ţîşneşte ca o săgeată spre culme. După cîteva minute de spaimă şi, în acelaşi timp, de speranţă nebunească, oamenii îi văd silueta triumfătoare detaşîndu-se pe cerul albastru. Culorile Franţei flutură pe creasta Muntelui Maio. De la fereastra lui, generalul Juin contemplă plin de mîndrie spectacolul. De jur împrejur, pe distanţă de kilometri întregi, drapelul poate fi văzut. Roma va spăla onoarea franceză!

O aşteptare chinuitoare

Şi totuşi într-o primă etapă, străpungerea efectuată de francezii din Armata 5 americană nu aduce nici o uşurare operaţiilor desfăşurate de Armata 8 britanică. Nemţii se apărau cu îndîrjire în faţa unităţilor engleze şi indiene din Corpul 13, care încercau, fără încetare, să traverseze rîul Gari. Cu puţinele ambarcaţiuni care le rămăseseră pentru a transporta oameni şi material pe ţărmul apărat de germani, englezii şi indienii nu aveau altă soluţie decît cele două poduri înjghebate, cu mare greutate, peste rîu. Se dovedea însă că nu erau de ajuns. Astfel, soseşte ordinul de a se mai construi un pod Bailey[1], cu orice preţ, în zona engleză.

La adăpostul nesigur al unei subţiri perdele de fum, sub focul nimicitor al mortierelor şi mitralierelor germane, genieştii încep lucrul la pod. Imediat ce un om cade, un altul îi ia locul. Pierderile sînt severe. Cînd, în fine, podul devine practicabil, 83 din cei 200 genişti nu mai sînt în viaţă. Bătălia ajunge la momentul critic. Şi momentul critic înseamnă reluarea ofensivei asupra Monte Cassinoului. În timp ce două divizii engleze vor traversa Gariul şi vor bara DN 6 la sud de Monte Cassino, polonezii vor ataca din nou contraforturile, începînd din nord, şi vor asedia mănăstirea. Apoi vor coborî pe versantul sudic, pentru a face joncţiunea cu trupele britanice, încercuindu-i astfel pe germanii rămaşi în viaţă.

În cursul nopţii de 13 mai, unii dintre ofiţerii aliaţi se întreabă, pentru a cîta oară?, ce rost are acest atac, probabil tot atît de sîngeros ca cele precedente. După cum remarca şi generalul Juin, la ce bun să risipeşti atîtea vieţi ca să iei cu asalt un bastion puternic apărat, de vreme ce francezii îl vor izola curînd forţîndu-i pe naziştii să aleagă între retragere şi încercuire?

Generalul Alexander ţine însă cu tot dinadinsul ca oamenii lui să deschidă drumul spre Roma, chiar dacă nu vor pătrunde primii în oraş. În orice caz, nu va aştepta ca francezii să ajungă pe DN 6, în spatele Muntelui Cassino. Nu-i va lăsa el pe francezi să înşurie în zona britanică de operaţii. Pentru că, dacă lucrurile vor merge aşa, cine i-ar putea împiedica să-şi continue înaintarea de-a lungul DN 6, luînd-o înaintea englezilor?

În tabăra duşmană, problemele se pun şi mai dur. Comandantul Armatei 10, generalul Heinrich von Vietinghoff, cu monoclu la ochi, mustăcioară à la Charlot şi ţinută rigidă, o caricatură vie a ofiţerului prusac, încearcă să-l convingă pe mareşalul Kesselring să-i acorde întăriri.

— Nu, nu pot să fac nimic ca să vă vin în ajutor, replică mareşalul. Singurul lucru care ne rămîne de făcut este să rezistăm!

Vietinghoff se consideră trădat. Pe de o parte, Kessel-

---

[1] După cum scria *Romînia liberă*, din 7 mai 1985, „În Marea Britanie s-a anunţat că Sir Donald Bailey, creatorul podului «Bailey», a decedat la vîrsta de 83 de ani. Podul ce-i poartă numele, pod mobil, a jucat un rol important în timpul celui de-al doilea război mondial. El a fost utilizat în timpul debarcării Aliaţilor în Normandia, iar pe parcursul operaţiunilor din timpul războiului a fost folosit pentru a permite trecerea soldaţilor şi blindatelor pe deasupra ripelor şi rîurilor. Generalul Montgomery, care comanda forţele terestre în timpul debarcării, a declarat că «fără podul Bailey nu am fi cîştigat războiul». Donald Bailey, care lucra ca inginer în armata britanică, a desenat primul proiect al acestui pod şi l-a prezentat Consiliului de război. El a fost acceptat în acelaşi an, 1941".

ring refuză să-i dea rezerve cu care ar putea acoperi breşele din frontul de pe Monte Cassino, pe de altă parte, îi interzice să se retragă pe linia „Adolf Hitler", în timp ce oamenii săi riscă să se găsească, dintr-un moment în altul, izolaţi de restul armatei. Considerînd ordinele mareşalului ca total nerealiste, Vietinghoff şi alţi ofiţeri din statul său major decid să se retragă, din proprie iniţiativă, pe linia „Adolf Hitler". Întrebat dacă nu vrea să li se alăture, retrăgîndu-se şi el, şeful trupelor de elită din Divizia 1 paraşutişti, generalul Heidrich, refuză să discute. E trup şi suflet de partea lui Kesselring. Să dea ordin de retragere oamenilor care apăraseră cu atîta dîrzenie Monte Cassino? Nici prin gînd nu-i trece! Încercuiţi sau nu, vor rezista pe poziţii.

Pentru Vietinghoff şi adepţii lui se sting ultimele raze de speranţă. Întreaga Armată 10 riscă să fie zdrobită numai din cauza optimismului lui Kesselring şi a orgoliului lui Heidrich.

În acest timp, diviziile Armatei 8 britanice reuşesc, în fine, să traverseze rîul Gari, dar numai pentru a provoca alte întîrzieri considerabile. Confuzia totală, lipsa de organizare, cîmpurile de mine nedepistate la vreme contribuie să transforme capul de pod într-un carusel de vehicule mişcătoare. Juin avusese dreptate! Pe cînd soldaţii lui africani, aproape neinstruiţi şi care preferau baionetele, celor mai moderne puşti, săreau din munte în munte, o armată britanică mecanizată şi înzestrată cu cel mai sofisticat armament se învîrtea lamentabil în jurul ei şi nu atît din cauza inamicului cît din pricina infrastructurii ei greoaie şi a tărăgănelilor statului ei major. Astfel, abia în 17 mai, cu cîteva zile mai tîrziu decît fusese prevăzut, diviziile 4 şi 78 britanice pornesc în marş spre nord pentru a ajunge şi bara DN 6. Sosiţi la punctul de întîlnire, îi aşteaptă pe polonezi să coboare din creasta muntelui. Noaptea se scurge într-o aşteptare chinuitoare.

În zori, căpitanul W. I. Thomas priveşte în direcţia mănăstirii. Ar da orice să ştie dacă nemţii mai sînt acolo. Sau dacă polonezii au ocupat-o. Dar dacă prada, de o asemenea importanţă, va fi fost abandonată? Nu poate rezista ispitei. Împreună cu unul dintre oamenii săi începe să suie cărarea întortocheată ce duce spre mănăstire. Pe drum descoperă un subofiţer neamţ dormind liniştit în spatele unui pietroi. Îl trezeşte şi-l trimite, dezarmat, la forţele engleze staţionate mai jos. Ceva mai departe, surprinde alţi şase, tot dormind. Ostaşul care îl însoţeşte îi escortează la coborîre. Cînd nu mai erau decît 30 m pînă la mănăstire, zăreşte o siluetă strecurîndu-se într-o crăpătură dintre stînci.

— Ieşiţi afară cu mîinile sus, le strigă.

O zdreanţă albă e agitată la capătul unui băţ.

— Ieşiţi afară, repetă Thomas.

20 nemţi ies din ascunzătoare, în acelaşi timp în care englezul cu care pornise la drum se reîntoarce lîngă el. Cînd prizonierii sînt aşezaţi în linie cu mîinile în sus şi dezarmaţi, unul dintre ei exclamă:

— Nu eraţi decît doi!?

Thomas trimite prada jos şi îşi continuă tăcut escalada. Nu-i vine să creadă ce noroc a dat peste el! După atîtea bătălii pe viaţă şi pe moarte, i-o fi dat lui, lui singur, să captureze poziţia atît de temută! Cînd ajunge în mănăstire, iluziile i se destramă. Polonezii i-o luaseră înainte.

O unitate din Compania 12 lăncieri ocupase mănăstirea. Polonezii tocmai înfigeau în vîrful ruinelor drapelul regimentului lor tăiat în grabă dintr-un steag al Crucii Roşii. Puţin mai tîrziu, culorile naţionale poloneze şi britanice flutură triumfătoare în locul drapelului improvizat.

1 000 soldaţi aveau să fie înmormîntaţi în cimitirul polonez de la poalele Muntelui Cassino, unde, în total, peste 4 000 ostaşi îşi jertfiseră viaţa. Astăzi, acolo, un monument simplu, din marmură, aminteşte lumii întregi eroismul unui popor care, de dragul libertăţii, şi-a încredinţat morţii pămîntului Italiei:

Noi, ostaşi polonezi,/ Pentru libertatea noastră şi a voastră,/ Ne-am dat sufletele Domnului,/ Trupurile pămîntului Italiei,/ Dar inimile noastre sînt ale Poloniei.

„Buffalo" şi o variantă

Acum, cînd forţele aliate înaintează neabătute spre Roma, este timpul ca trupele blocate la Anzio, Corpul 6 armată american, să rupă încercuirea şi să participe la ultima ofensivă. Puţin înaintea operaţiei *Diadem*, Alexander îi spusese generalului Truscott că avea de gînd să trimită trupele către Valmontone, spre nord-est, pe DN 6. Operaţia, cu numele de cod *Buffalo*, ar fi permis prinderea germanilor care aveau să fugă din faţa Armatei 8 britanice.

În acest timp, o grea întrebare îl frămînta pe Clark: cum ar putea s-o ia direct spre Roma fără să încalce făţiş ordinele lui Alexander, comandantul-şef al operaţiilor din Italia. Pe 18 mai, Clark îl convoacă pe Truscott, comandantul Corpului 6, la cartierul său general şi-i expune o alternativă la planul *Buffalo*. El îi explică lui Truscott că va lovi în nord-est, cum s-a convenit, şi va înainta spre Valmontone. Dar, în acest moment, numai o singură unitate americano-canadiană de tip comando, *Special Service Force*, nr. 1 (în continuare SSF 1) va continua înaintarea spre obiectivul iniţial. Restul oamenilor lui Truscott vor schimba direcţia şi vor porni spre Roma.

Truscott e amuzat, dar şi foarte impresionat de acest surprinzător compromis. Într-adevăr, soluţia este inteligentă. Cine ar îndrăzni să spună că Clark nu s-a supus ordinelor lui Alexander, din moment ce, din punct de vedere tehnic, îşi va îndeplini misiunea, trimiţînd o unitate pînă la Valmontone. Fără doar şi poate, Clark se teme că englezii l-ar putea întrece la viteză şi ajunge la Roma înaintea lui.

Totuşi, Truscott îl convinge pe Clark că SSF 1 nu va reuşi singură să ocupe şi Valmontone şi partea ce-i revine din DN 6; posomorît, Clark abandonează planul — cel puţin provizoriu.

Alexander, în schimb, îşi urmăreşte neabătut proiectul. Pe 20 mai, îi trimite un mesaj lui Clark prin generalul Lyman L. Lemintzer, din statul său major. Deşi Lemintzer e american, împărtăşeşte părerea lui Alexander că este preferabil ca Truscott, cu toate forţele, să ocupe Valmontone. Şi exact acest ordin vrea Alexander să-i fie transmis lui Clark. Operaţia este prevăzută pentru noaptea următoare.

Lemintzer se duce deci în persoană la cartierul general al lui Clark pentru a-i aduce la cunoştinţă misiunea ce-i revine. Ochii generalului american scînteiază de mînie. Alexander a îndrăznit să ia această decizie fără să-l consulte? Trebuie să ţină cont, îi explică mesagerului, că Truscott nu va putea pregăti ofensiva într-un răstimp atît de scurt. Şi, în plus, la ce ar servi să-l trimită pe Truscott la Valmontone înainte ca germanii să se fi repliat pe linia Romei? Este vina lui dacă Armata 8 britanică nu a încolţit încă inamicul?

Cînd Lemintzer îi relatează lui Alexander răspunsul lui Clark, vine rîndul englezului să fie cuprins de furie, îndeosebi pentru că îşi dă seama că americanul marcase un punct. Armata 8 era efectiv împotmolită în valea Liriului şi nu părea să fie în stare să efectueze prea curînd joncţiunea la Valmontone. Odată mai mult, Armata 8 căzuse victimă propriei sale maşini de război, greoaie şi înceată, dar şi complexităţii procesului de decizie. Tot felul de ambuteiaje îi frînau înaintarea; tancurile şi vehiculele întîmpinau mari dificultăţi de manevră pe un teren deosebit de accidentat. Alexander sperase că Armata 8 va reuşi — aşa cum o făcuseră francezii — să străpungă linia „Adolf Hitler" mai înainte ca germanii să aibă timp să-şi întărească poziţiile. Speranţa se dovedise zadarnică. Aşa că britanicii trebuiau să înfăptuiască o operaţie de mare anvergură pentru cucerirea unor poziţii extrem de puternice şi, ca urmare a acestui fapt, să aibă de suferit pierderi însemnate, înainte de a ajunge la Valmontone.

Publicul e mirat

Alexander îşi cîntărise îndelung strategia. Date fiind circumstanţele, ar fi fost mult mai avantajos să trimită Armata 5 americană să deschidă drumul celei de-a 8-a, a lui, care avea să constituie totuşi principala forţă de izbire. La urma urmei, i-ar putea lăsa pe francezi, după ce intrau în zona Pico, să schimbe direcţia spre nord şi să-i atace din spate pe ger-

„Nu am putut vedea decît de departe celebra, vechea abaţie, cu nepreţuite şi de neînlocuit opere de artă, dar, azi-dimineaţă, cînd salvele asurzitoare au făcut să se prăbuşească versanţii colinei, am înţeles că niciodată nu o voi mai putea privi de aproape". (generalul M. W. Clark)

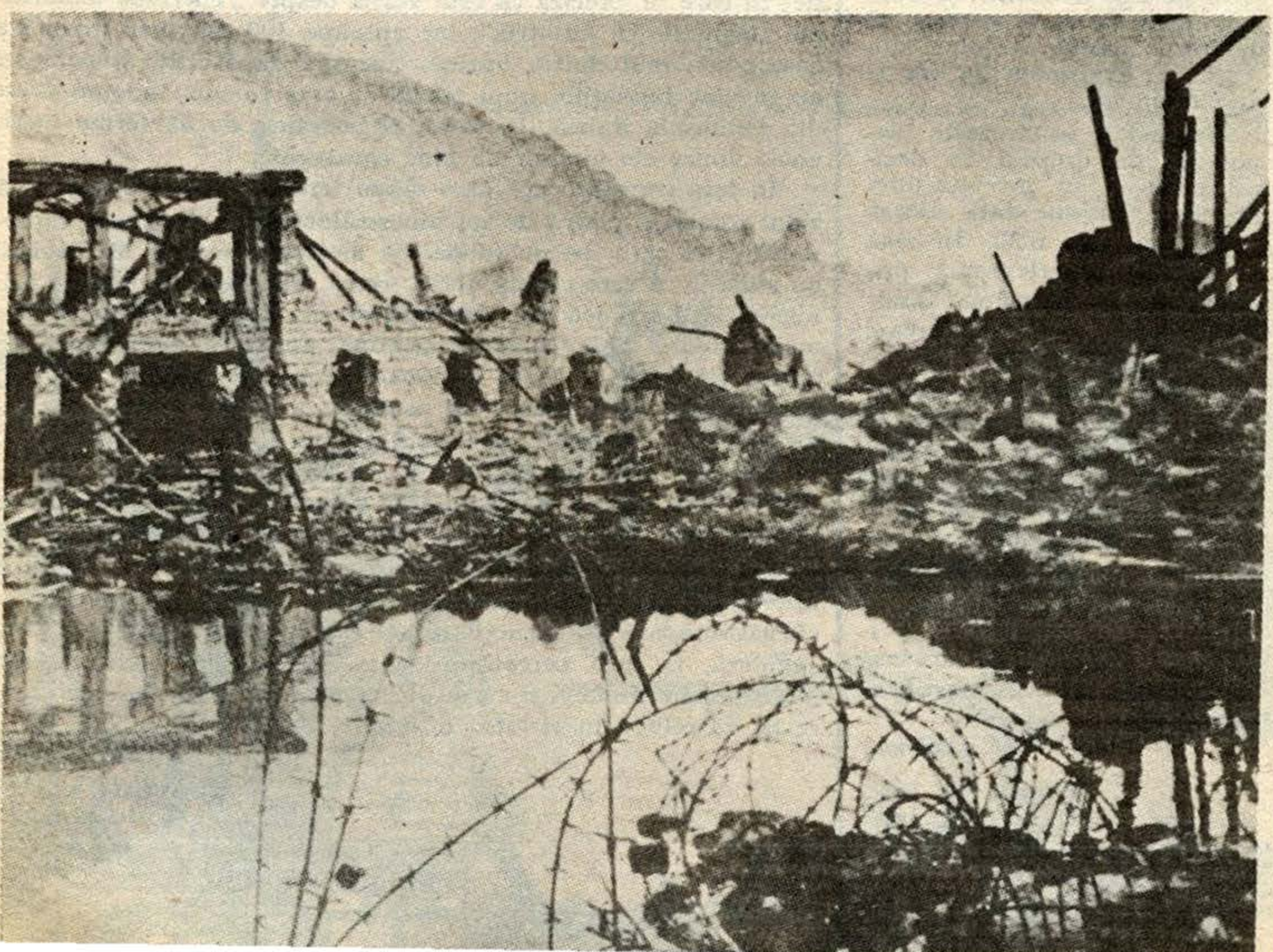

manii aflați în calea armatei britanice. Le va permite francezilor doar să se apropie de DN 6, dar fără să-l depășească și nici să-l folosească, chiar dacă ar ajunge la el înaintea trupelor engleze. DN 6 ar fi rezervat armatei lui și, înainte de Roma, francezii ar fi fost depășiți. Se vor afla doar mai aproape de capitală decît fusese prevăzut inițial. Asta era tot!

Își înăbușe enervarea și se duce încă o dată la Clark. Dacă Armata 5 poate încercui pozițiile germane, nu va mai fi necesar ca Armata a 8-a să atace linia „Adolf Hitler"; pierderile lui ar fi mai puțin grele (același argument fusese servit și înaintea crîncenelor bătălii pentru Monte Cassino). Clark mirosise o nouă manevră destinată să-l îndepărteze pe el și Armata 5 din cursa spre Roma. Așa că îi dă un răspuns plin de bun simț: a scuti de pierderi Armata 8 engleză nu ar însemna decît să le sporească pe cele ale Armatei 5 americane.

— Nu, conchide el. Trebuie ca cele două armate să-și conjuge efortul principal asupra aceluiași obiectiv și în același moment. Și adaugă: Cred că va fi necesar să amînăm atacul forțelor din Anzio cu minimum 24 ore și maximum 48.

Alexander se trezește deposedat de dreptul de decizie chiar și în privința orei atacului. Ultima dată aleasă e 23 mai, ora 6.30. În ziua respectivă, o telegramă primită de la Winston Churchill pune la grea încercare nervii lui Alexander:

„Primele pagini ale ziarelor sînt pline de victoriile franceze și americane. Toată lumea se întreabă care e rolul trupelor engleze în desfășurarea operațiilor. Publicul e mirat. Ați putea, pe viitor, să puneți ceva mai bine în valoare rolul englezilor, evident cu condiția ca această publicitate să fie justificată?" ■

(Va urma)

Selecție de text, versiune românească și note: Ana Maria ȘERBĂNESCU

•CLIO ANUNTA•CLIO ANUNTA•

BUDAPESTA:

ORAȘUL SUBTERAN

Budapesta este alimentată de 123 surse termale, care furnizează zilnic 70 milioane litri de ape minerale. Cercetările arheologice au scos la iveală 18 asemenea terme cu bazinele și sistemul lor de încălzire, datînd din perioada în care Pannonia era provincie romană. Un cartier al capitalei ungare poartă chiar numele Romai fürdö (Băile romane).

Care sînt originile acestei moșteniri? La porunca împăratului Domițian, între anii 81 și 96, pe malul drept al Dunării s-a înălțat o garnizoană romană în care a fost încartiruită o legiune. Castrul se întinde pe o suprafață de 520 × 460 m. Un adevărat oraș, apărat spre apus de bastioane și dotat — printre alte edificii publice — cu mai multe băi calde, una dintre ele avînd dimensiuni impresionante.

În anul 1778, un profesor de latină a descoperit parțial ruinele acestui oraș. El le-a consemnat într-o carte, intitulată *De Ruderibus laconici caldariique Romani*, care a impresionat-o într-atît pe împărăteasa Maria Tereza, încît ea a subvenționat săpăturile arheologice. Astfel, primul monument arheologic al Ungariei a fost salvat și conservat în mod oficial. În 1849, în timpul unor lucrări de canalizare, s-a găsit o piatră cu o inscripție, în care se preciza că este vorba despre „Thermae maiores" ale „legiunii II Adiutrix", iar aproape 100 ani mai tîrziu s-a descoperit unul dintre bazine. Treptat, săpăturile arheologice au revelat fundațiile unui adevărat oraș roman, aidoma celor din Peninsula italică. În total, el beneficia de 48 terme mari, unele dintre ele uimitor de bine conservate.

În fața cercetătorilor care săpau terenul s-a ivit brusc lîngă zidul roman o piatră de un alb strălucitor, o marmură, reprezentînd un cerb, pe un fundal cu motive orientale. Medieviștii au stabilit că este cerbul divin, sacru, al ungurilor păgîni, primitivi. El provenea însă din biserica Sf. Petru, una dintre primele catedrale ale Ungariei creștine. Ce artist modelase acest obiect de artă? Și de ce naționalitate era el? Italian, francez, german sau ceh? Oricum, își asumase o sarcină extrem de primejdioasă, își pusese, în joc viața pentru a crea o operă eretică. De ce? Dar dacă acest cerb a fost sculptat de un artist ungur? Atunci artă ungară a secolului XI trebuie văzută într-o nouă lumină. Un asemenea nivel artistic impune unele rectificări teoriei civilizației fino-ugrice. Se va admite, poate, că triburile fino-ugrice cuceritoare ale țării au ales această regiune pentru că găsiseră aici construcții romane ce puteau fi locuite. Deocamdată, în fața cercetătorilor se află 18 000 metri pătrați de civilizație romană și ev mediu unguresc. Un muzeu subteran, ce își va releva încet-încet misterele.

András FIRON

(după revista ungară
Revue de Hongrie,
nr. 4/1985)

AŞA VA PLACE ISTORIA?

PIRAŢI CU BREVET REGAL

EUGEN B. MARIAN

„În anii aceia de restriştе, cutreiera mările un prea vestit corsar francez, pe nume Juan Florin, care optsprezece ani la şir năvălise peste spanioli şi veneţieni, aşijderea împotriva italienilor şi a tuturor vrăjmaşilor regelui Franţei, care îl trecea, din visteria lui, în fiece an cîte patru mii de coroane pentru buna îngrijire a corăbiilor sale şi pentru a putea purta război. Iar la trei septembrie ale anului se întîlniră în preajma capului San Vincenzo şase galioane de biscaiezi cu corsarul Juan Florin, şi, de-ndat' ce recunoscură navele acestuia, porniră lupta. Se bătură aprig de la ceasurile opt pînă la două ale namiezii, dar în cele din urmă îl scufundară galionul, iar pe el îl luară rob".

Cu aceste cuvinte relata Cronica española de la 1540 sfîrşitul piratului francez Jean Florin, probabil primul pirat posesor al unei „lettre de marque" — scrisoare semnată de însăşi mîna suveranului, în cazul nostru, Francisc I[1]. Jean Florin, care scufundase peste 150 galere şi brigantine a fost osîndit la decapitare. Acest fiu al portului La Rochelle, despre care cronicarul spaniol Oviedo (1478-1557) relatează că într-o singură „cursă" strîngea 150 000 ducaţi şi obiecte preţioase, făcea totdeauna un inventar extrem de precis al prăzilor dobîndite pentru regele Francisc I, care îi acordase patentul de pirat oficial. Suveranul francez menţinea o corespondenţă directă cu el, iar un bancher din Lyon îl finanţa permanent.

Pe la începutul secolului XVI, odată cu era marilor călătorii şi a marilor descoperiri geo-

[1] *Magazin istoric*, nr. 2/1980.

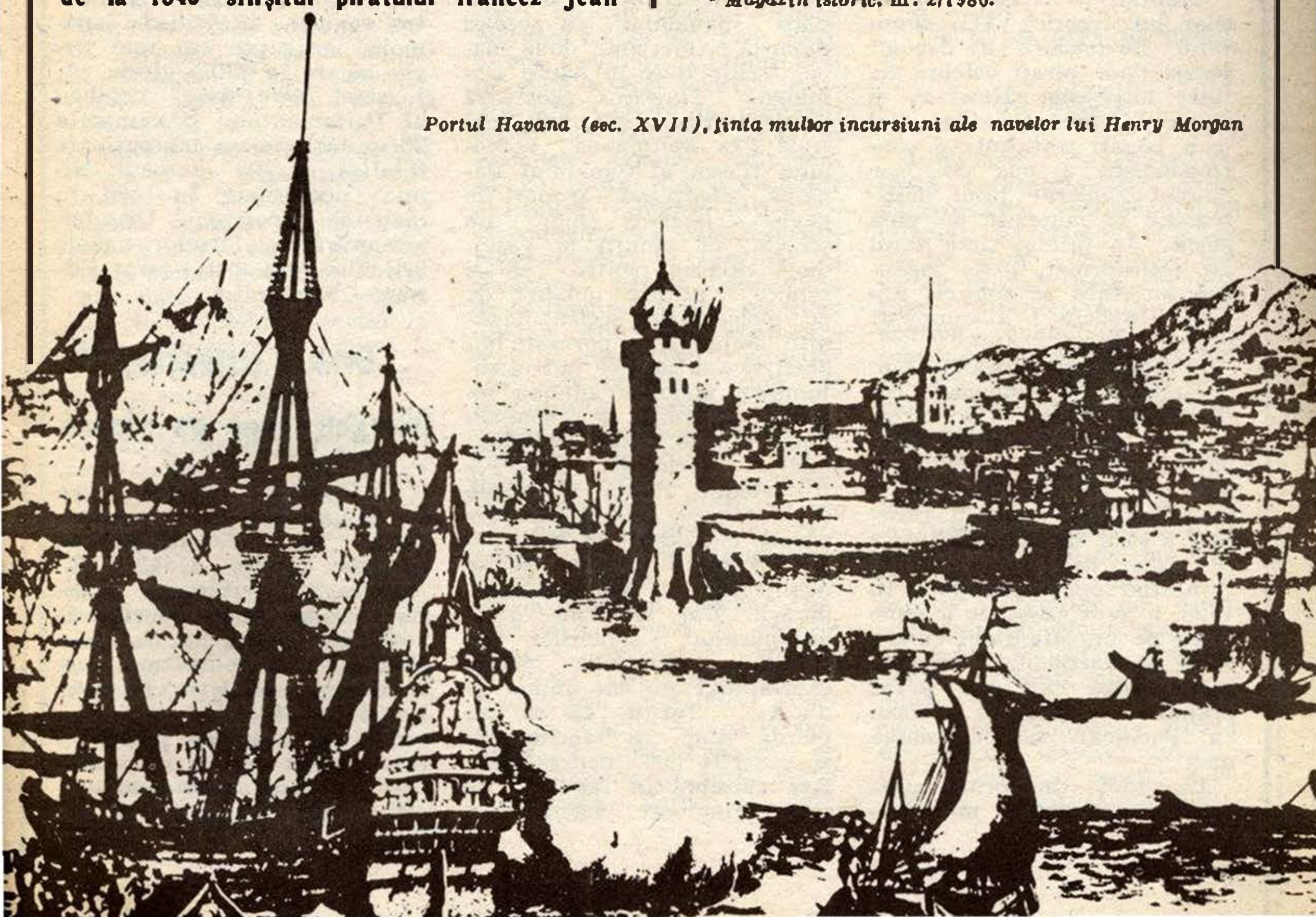

Portul Havana (sec. XVII), ţinta multor incursiuni ale navelor lui Henry Morgan

grafice, care au acutizat rivalităţile între marile puteri europene ale vremii, acţiunile acestor piraţi, care arborau stindardul naţional — mai adesea camuflat — alături de steagul cu cap de mort, au căpătat istorie proprie.

Goana după aur, stîrnită de legenda că în Lumea Nouă se află bogăţii fabuloase, a favorizat înfiorirea pirateriei cu autorizaţie emisă de suveran. A început astfel un război naval, uneori nedeclarat şi fără nici un armistiţiu, ostilităţile durînd mai bine de două secole, iar protagoniştii — Anglia, Franţa, Olanda şi Spania — schimbîndu-şi permanent alianţele. Brevetele regale, cu investitura „pirat naţional", au devenit tot mai frecvente.

Corsar şi membru al Parlamentului

Intrarea în scenă, unde aveau să deţină un rol dominant, a piraţilor din Anglia s-a datorat regelui Henric VIII (1509-1547). La moartea sa, acest monarh inventiv a lăsat moştenire regatului 85 nave şi ideea că, printre alte surse sigure de mărire a veniturilor precare ale vistieriei — pe lîngă secularizarea averilor clerului catolic — poate figura şi valorificarea corsarilor luaţi sub aripa Coroanei. Piraţii lansaţi de Henric VIII au abordat şi un domeniu comercial pe atunci neexplorat: ei au efectuat primele transporturi de sclavi negri din Sierra Leone în America...

Treptat, în vremea urmaşilor lui Henric VIII, comitatul Devonshire a devenit patria unor piraţi celebri, de talia lui John Hawkins şi Francis Drake. Hawkins, fiul unor bogaţi traficanţi şi contrabandişti, a pus pe baze absolut moderne jaful nesistematic şi fantezist de pînă atunci. În primul rînd, totul s-a transformat într-o gigantică societate pe acţiuni. Regina Elisabeta I a cumpărat grabnic „participare".

Corăbiile lui Hawkins, bun organizator şi tehnician, corăbii avînd între 45 şi 75 tone, sînt apreciate de contemporani competenţi: „nave magnifice prin agilitatea şi forţa lor războinică". Hawkins a ştiut să găsească rutele cele mai discrete şi ferite, capturînd piloţi pricepuţi. În 1578, a avut şansa de a pune mîna pe un admirabil cunoscător al Pacificului: Niño de Silva, după care şi-a putut propune cu infatuare: „Vreau ca Pacificul să fie marea mea".

La 1567, în urma unei ciocniri cu forţele mult superioare conduse de însuşi viceregele Spaniei, navele lui John Hawkins au rămas blocate la intrarea îngustă a golfului San Juan Ulloa, în Columbia. Sub steag fals castilian, nava-amiral a corsarului englez s-a strecurat însă şi a ieşit din blocadă, cele trei nave regale spaniole fiind apoi prinse sub tir. Ambele părţi au căzut de acord să lase 12 ostateci, pînă la perfectarea documentului final. Doar că „nobilii" oferiţi de englezi, în schimbul a 12 autentici hidalgos, erau o duzină de bieţi soldăţoi travestiţi. Pe aceştia comandantul lor nu a ezitat să-i lase în mîinile spaniolilor, pentru a-şi scăpa pielea şi excelenta corabie...

Scăpat ca prin urechile acului din capcană, „unica grijă a lui Hawkins — după cum scrie cronicarul Jonathan Corbett — era de a le plăti spaniolilor cu aceeaşi monedă". Pierzînd două nave, scufundate în Santo Domingo, Hawkins acostează pe ţărmurile Americii Centrale, în apropierea actualului traseu al Canalului Panama. Instruind grupuri de negri *cimarrón* (fugiţi din sclavie, în munţi) şi găsindu-şi călăuze pentru cărări tainice printre indienii de pe meleagurile acelea, năpădite de junglă, el porneşte împotriva Cartagenei, portul columbian unde se adunau tezaurele strînse de spanioli din Peru şi Mexic. Comandantul fortăreţei, don Pedro Vieque, înalţă baricade suplimentare, face tranşee apărate cu ziduri de bolovani de 1,5 metri înălţime şi nu neglijează nici ideea răscumpărării. Dar Hawkins, orbit de mirajul comorilor din Eldorado, pretinde suma exorbitantă de un milion de ducaţi. Totuşi, ca să nu piardă timp, se mulţumeşte şi cu 110 000, pentru care lasă chitanţă în regulă... Etapa următoare: Cádiz. Aici Hawkins izbeşte în plin: navele sînt arse, depozitele golite.

Palmaresul lui John Hawkins, susţinut de financiari din Bristol şi Newcastle, este deosebit de bogat în prăzi.

1573: Venta de Cruces. Este atacată caravana sosită din Pacific, în drum cu tezaurul, spre Rio Chiapes. Bilanţ: 5 tone de argint, o mare cantitate de aur, pietre scumpe.

1578: Valparaiso, Arica, Callao, toate în Chile — sînt jefuite.

1579: „Carafuego", principala navă din convoiul tezaurului, este prădată. 400 000 de pesos pierduţi de spanioli.

Pînă la urmă, cariera aceasta strălucitoare, de corsar cu brevet, se legalizează. În 1588, John Hawkins participă în calitate de viceamiral la înfrîngerea de către englezi a Armadei spaniole, iar şapte ani mai tîrziu moare în plină glorie. Ajunsese, între timp, membru al Parlamentului şi comanda 30 unităţi, cu un echipaj care totaliza 2 300 oameni. Nimic neobişnuit. În 1666, în războiul împotriva Olandei, viceamiralul forţelor navale britanice era fostul pirat Edward Mansvelt...

Drake risipeşte, Morgan trage pe sfoară

Un destin paralel, care i-a asigurat o notorietate poate şi mai mare are şi Francis Drake (1545-1596). Întreaga activitate a acestui marinar poate fi sintetizată într-o singură frază, apărută sub semnătura cercetătoarei Violette Barbour în *American Historical Review*: „Justificarea pirateriei şi a jafului deliberat, practicat mai ales contra supuşilor coroanei spaniole, a de-

venit zelul religios şi patriotic al naţiunilor beligerante".

Cîştigînd încrederea reginei Elisabeta, Drake capătă în 1577, pe lîngă tradiţionalele „lettres de marque", şi cinci nave bine înarmate. Cu această flotilă şi zece vase proprii lansează atacùri bruşte şi încununate de succes asupra coastelor chiliene şi peruviene, trecînd nevătămat prin periculoasele strîmtori de la capul Horn, unde navighează 18 zile. Dar, pentru a nu fi surprins de vasele viceregelui Spaniei la întoarcere, caută un „pasaj" către nord. Ajunge pînă la extremitatea Californiei, revine spre Japonia, încheie chiar şi un tratat cu sultanul insulelor Moluce. Apoi se abate către Indii, sosind la Londra după 11 luni de expediţie.

Asemenea călătorii, prospere pentru vistieria britanică, o îndeamnă pe regina Elisabeta să încurajeze extinderea acţiunii corsarilor oficiali. De altfel, suverana nu se sfia să afirnie: „Pretenţia spaniolă de a domina America exclude raporturi legale cu ţările din această parte a lumii, permiţînd deci folosirea violenţei, pentru a le crea". Ca urmare, loviturile date de Drake ruinează banca Spaniei, iar faimoasa casă Fugger[1] îşi încetează creditul acordat lui Filip II (1621-1665).

Pentru meritele şi curajul dovedite în expediţiile sale, Drake este înnobilat. Îşi comandă chiar o stemă identică cu cea a vechii şi autenticei spiţe nobiliare Drake, care data de patru veacuri. Iar cînd membrii acestei familii protestează contra abuzului intrusului, plîngerea lor este respinsă.

E drept că şi Drake ştia să răsplătească, la rîndul lui, revărsările de favoruri regale. Unii îi reproşează chiar că este prea risipitor cu darurile. În orice caz, el are grijă să împace pe toată lumea: regina capătă o cruce de diamante şi o diademă bătută în magnifice smaralde, în timp ce lordul cancelar Bromley primeşte vase de argint în valoare de 800 taleri. Dar gloria sa păleşte repede, cînd Elisabeta încheie pace cu Spania. Căzut în dizgraţie, pleacă departe de patrie şi moare în 1596, răpus de friguri galbene, la Portobello, în Mexic.

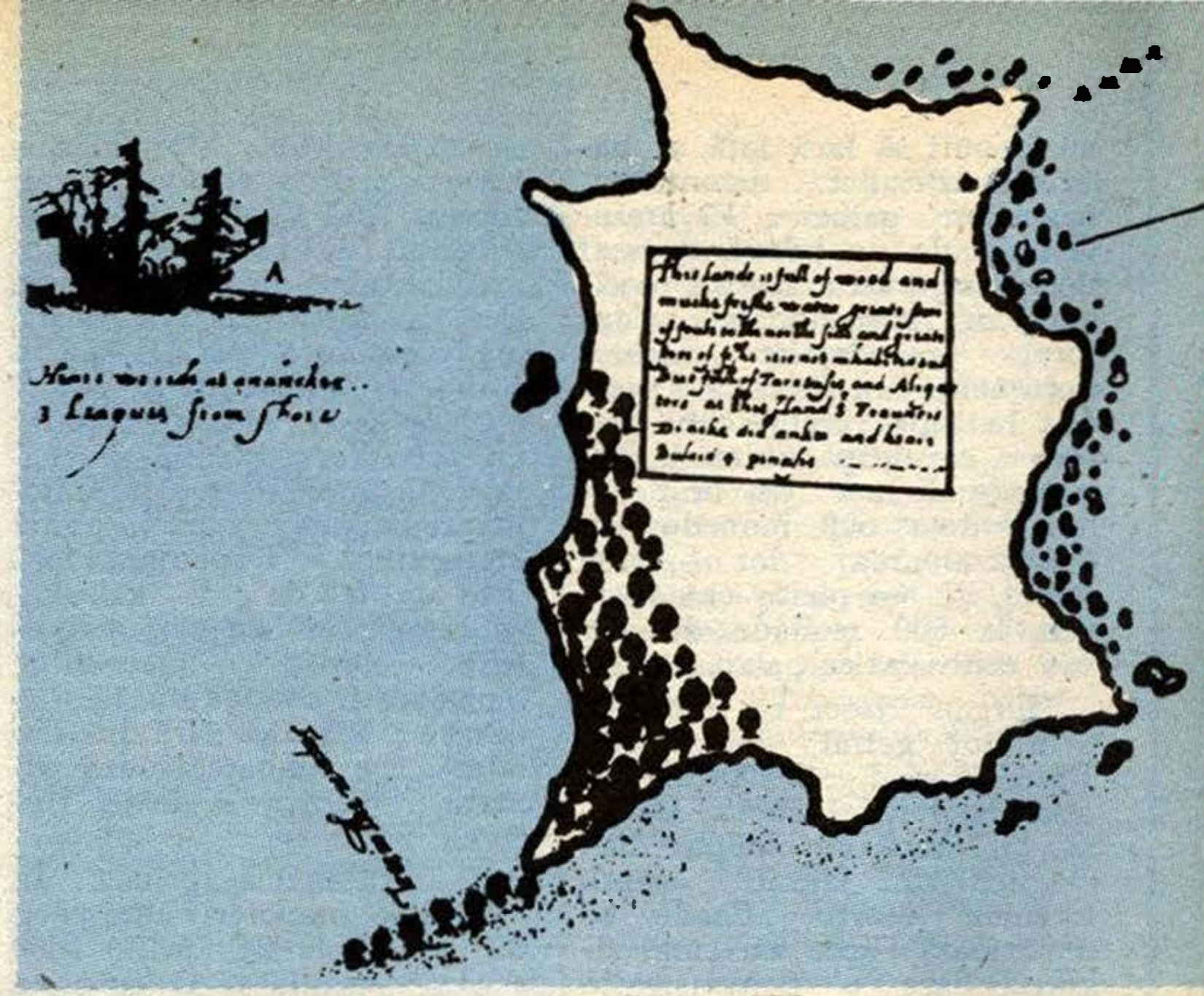

Corabia cu care Francis Drake a executat numeroase raiduri şi o mică insulă din Pacific, intrată în posesiunea coroanei britanice, graţie celebrului pirat (desene contemporane lui Drake)

În secolul următor, pirateria engleză autorizată înscrie un alt nume: Henry Morgan. La 30 ani, prin 1665, el era cunoscut şi temut peste mări şi ţări pentru isprăvile sale. Cariera sa, de plantator, om politic, căutat în saloanele Londrei, culminează cu postul de guvernator al insulei Jamaica. Într-o corespondenţă cu bogătaşi din Massachusetts şi Virginia, el pledează pentru necesitatea de a finanţa flotila piraţilor oficiali, din cauza concurenţei şi cutezanţei piraţilor „pe cont propriu", care se înmulţiseră simţitor.

Atacurile piratereşti ale lui Morgan se ghidau după principiul tuturor piraţilor: maximum de profit, în cel mai scurt timp posibil. Fregatele sale nu transportau decît 100-200 oameni (un om la o tonă a corăbiei), fiecare ştiind exact ce are de făcut. Guvernatorul spaniol din San Jago, de pildă, este atacat prin surprindere şi lăsat nevătămat, după ce plăteşte o răscumpărare de 60 000 dubloni de aur. La Old Providence, făcînd să defileze de mai multe ori, în sensuri opuse, navele sale, Morgan îl convinge pe guvernator că dispune de o flotilă de trei ori mai puternică decît cea reală, drept care... măreşte cota răscumpărării...

Ca în o mie şi una de nopţi

Între timp, conjuncturа politică internaţională devine defavorabilă fenomenului pirateriei. Se răspîndesc şi ideile lui Hugo Grotius[2], care punea primele baze ale dreptului internaţional. Toate acestea contribuie ca mult folositele „lettres de marque" să fie suprimate. Dar Morgan şi alţi confraţi continuă să lucreze...

Totuşi, oscilaţiile intervenite în conflictele militare îl aduc din nou pe regele Angliei în situaţia de a autoriza „lettres de marque". Morgan profită de revenire pentru a organiza una dintre cele mai importante expediţii ale sale. Obiectiv: Curaçao. John Oexmelin, un medic olandez capturat de Morgan, care şi-a publicat ulterior un jurnal, descrie amănunţit episoadele acestei aventuri, în cursul căreia piraţii

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 2/1977; 9/1984.

au trebuit să facă față și malariei, tifosului, dizenteriei, frigurilor galbene. El amintește și de un adevărat tarif de „asigurări contra accidentelor profesionale". Conform prevederilor acestui document, un pirat care pierdea în luptă ambii ochi primea ca despăgubire 1 000 monede de aur. Un braț valora doar 600 monede sau contravaloarea lor — șase sclavi, iar un picior era apreciat la 500 monede de aur sau echivalat cu patru sclavi...

Morgan trece ca o nălucă prin tot golful Mexicului. Rînd pe rînd, dezlănțuie un atac nocturn asupra Havanei și, după un cumplit duel de artilerie, lansat asupra fortului Morro Castle, se depărtează spre zări mai sigure. Face o demonstrație de forță în fața coastelor Cubei, ca să se repeadă subit asupra lui Puerto Principe. Ambiția lui depășește pe cea a înaintașilor întru piraterie: ar vrea să pună mîna nu numai pe „navio del oro", ci chiar pe străvechiul tezaur aztec și, dacă hazardul i-ar permite, pe fabulosul tezaur din Eldorado.

În acest scop, cu participarea fățișă a guvernatorului britanic Oxford, atacă Maracaibo prin Venezuela, după ce lăsase în urma lui — la Portobello și Vera Cruz — amintirea multor violuri, a copiilor uciși, a degetelor tocate pentru ca prizonierii să mărturisească unde e ascuns tezaurul orașului lor.

Ciocnirea este deosebit de violentă. O ghiulea inamică, care nimerește magazia de pulbere, face să sară în aer corabia-amiral. Pier în flăcări, sînt făcuți bucăți 350 englezi, zeci de prizonieri francezi și spanioli. Morgan scapă însă teafăr, împreună cu 30 pirați, și nu-și abandonează planurile. După cîteva ambuscade reușite, echipajele lui pătrund în interiorul Venezuelei. Vor să dragheze lacul Maracaibo, în căutarea tezaurului mult rîvnit. Dar, după cinci săptămîni de jafuri, incendii, distrugeri, după ce iau mulți sclavi și ostatici, după ce blochează laguna din apropierea insulelor Palomas și Virgilias, ca și Hawkins, Morgan sfîrșește prin a fi împresurat. Alonso del Campo, un experimentat militar spaniol, comandantul flotei, pățește însă la fel cu cîțiva iluștri predecesori: e păcălit, cu o șiretenie demnă de *O mie și una de nopți*. Morgan trimite un prizonier spaniol să ceară, în numele lui, răscumpărarea pentru a nu incendia Maracaibo! Expediază înainte un fel de vas kamikaze: încărcat cu sulf și pulbere, echipat cu manechine înarmate și condus de 12 disperați, gata să sară în aer, odată cu ambarcațiunea armată, pentru a forța trecerea.

Și stratagema prinde. În schimbul înapoierii unei părți din pradă, la 24 aprilie 1669 e lăsat să plece. O sută de ani mai tîrziu, comentînd această fantastică expediție, istoricul britanic Edward Long sublinia că peste 250 000 „lions" — piese de aur — au constituit atunci beneficiul net al englezilor.

Spre sfîrșitul secolului XVII, noțiunea de „corsar al regelui" începe să fie detestată. În plus, jurnalul de bord al lui Oexmelin, cu descrierea crudă a atrocităților comise de Morgan, se publică, ceea ce atrage numeroase ostilități piratului „regal". Dar Morgan are cîștig de cauză. Urmînd sfatul prietenului și consilierului său privat, Mudyford, îi scrie regelui și înfățișează versiunea proprie a faptelor. Paralel, avocatul său, John Greene, obține din partea tribunalului ca editorul jurnalului de bord al lui Oexmelin să fie condamnat pentru calomnie și să publice rectificările cuvenite. Ca urmare, Henry Morgan primește „lettres de marque" speciale, prin care e numit „comisioner" — inspector al Coroanei britanice. Mai mult încă, i se încredințează misiunea de a „depune strădanii" pentru a garanta securitatea insulei Jamaica.

Robert Browne, chirurgul-general al insulei, în corespondența sa cu lordul Arlington, îl apreciază astfel pe Morgan, în ipostaza de guvernator al insulei: „Fără amiralul Morgan și vechii lui corsari, nu ne putem aștepta ca lucrurile să meargă așa cum dorim, căci el cunoaște cea mai mică crestătură a țărmului, precum și felul de a lupta al spaniolilor. A adus frumoase și nobile servicii Coroanei". Iar un istoric actual, profesorul Hodgett, făcînd bilanțul întregii activități a celebrului corsar, notează: „Un om cu inimă solidă, mînă de fier, cap limpede, prevăzător, care a lucrat mai mult decît alți contemporani ai săi pentru pacea dintre Anglia și Spania".

Bilanțul financiar este la fel de pozitiv. După istoricul Edward Long, o singură expediție întreprinsă în această nouă calitate îmbogățește Anglia cu peste 750 000 piese de aur. Împărțeala milioanelor stîrnește însă multe nemulțumiri. Pe baza unor pasaje din Oexmelin, adversarii lui Morgan formulează noi acuzații.

Oficialitățile de la Londra sînt silite, pînă la urmă, să treacă la proces, în timpul căruia Morgan invocă „cheltuielile mărite, despăgubirile mai mari acordate piraților betegiți, răniți în lupte" — ceea ce ar explica lipsurile din calcule — iar un general-maior depune în favoarea lui. Drept care Morgan e achitat cu toate onorurile — „din lipsă de probe". Ducii de Monmouth, Albermale nu se sfiesc să-i deschidă porțile reședințelor lor. Așa că nu mai miră pe nimeni cînd, în 1678, Henry Morgan revine pentru ultima oară în Jamaica, de astă dată ca guvernator oficial. Fidel convertirii sale la sentimente mai creștinești, precum și convenției semnate cu Olanda pentru stîrpirea pirateriei, proaspătul guvernator devine... un mare lichidator de corsari.

Acțiunea de stîrpire a pirateriei, începută de Morgan, e continuată pe scară largă. În sec. XVIII, ofensiva se desfășoară cu mare intensitate. Armamentul modern, dezvoltarea navigației, pusă exclusiv în slujba comerțului, fac din piraterie o ocupație tot mai perimată și nerentabilă. ■

Roninii sau „cavalerii rătăcitori" din insulele nipone

FLOREA ȚUIU

În Japonia, fărîmițarea feudală și disensiunile interne dintre marii seniori feudali[1] — daimyo — care durau de peste un secol, au luat sfîrșit în anul 1600, cînd șogunul Tokugawa Ieyasu[2] l-a înfrînt pe daimyo în bătălia de la Sekigahara, silindu-i să-l recunoască autoritatea. Tokugawa a inițiat un sistem de control sever în toată țara și a creat un aparat de stat sigur și ușor de mînuit. Daimyo, loiali sau neloiali, erau obligați să vină periodic în capitala șogunatului[3], pe atunci orașul Edo (astăzi Tokio), pentru a-și reînnoi jurămintele de supunere și credință față de el. Acest sistem de menținere a stabilității interne, ca și politica de izolare totală a arhipelagului de restul lumii, a dus la instituirea uneia dintre cele mai absolutiste conduceri statale feudale cunoscute în istorie. De altfel, fermitatea și constanța cu care familia Tokugawa a aplicat această politică internă și externă timp de peste 250 ani, sînt, prin ele însele, un fapt rar în analele istoriei politice.

Cu toate acestea, din rîndurile poporului japonez s-au ridicat eroi curajoși care și-au jertfit viața pentru a înlătura relele sociale și a răsturna instituția șogunatului, considerată cauza principală a unei orînduiri nedrepte. Un astfel de erou a fost Yui Shosetsu; amintirea luptei dusă de el, deși zadarnică și sfîrșită tragic, s-a păstrat de-a lungul vremurilor, generațiile ce i-au urmat conferindu-i un nimb de legendă.

[1-3] *Magazin istoric*, nr. 7/1973, 3/1978; 7/1983; 2/1979.

În sec. XVII, ierarhia societății japoneze era structurată astfel: samurai (războinici), țărani, meșteșugari și negustori, ultimii fiind considerați drept clasa cea mai de jos. Curînd după luarea puterii de către Ieyasu Tokugawa, au izbucnit nu numai revolte țărănești cauzate de impozitele mari în orez, în alte produse agricole și bani, ci și agitații printre samurai, clasa privilegiată pe care se sprijinea, de fapt, regimul Tokugawa. Elementele turbulente erau așa-numiții *ronini*, războinici rămași fără stăpîni, fie în urma războaielor civile dintre daimyo, fie din pricină că șogunul lichidase familiile feudale pe lîngă care se aciuaseră. Samurailor rămași astfel pe drumuri li s-au alăturat alții și alții, ai căror „protectori" erau persecutați fiind considerați periculoși de către șogun sau pentru că refuzau fățiș să coopereze cu Tokugawa. Acești războinici fără căpătîi, dar experți în mînuirea sabiei, aveau numeroși adepți, astfel încît spre jumătatea sec. XVII, peste 300 000 ronini împînzeau orașele țării.

Șogunatul nu a întreprins nimic pentru a le asigura existența; dimpotrivă, a emis legi prin care le interzicea să închirieze locuințe sau să se odihnească în temple, cum putea s-o facă orice alt credincios japonez. Deoarece nu mai erau războaie, nimeni nu mai avea nevoie de ei. Trăiau din negoț, artizanat și foarte rar din folosirea sabiei, pe care o puneau oricînd la dispoziția cui plătea. Nemulțumirea roninilor față de Tokugawa creștea de la o zi la alta. Dar, cum revoltele lor erau sporadice și izolate

Yui Shosetsu într-un desen japonez de epocă

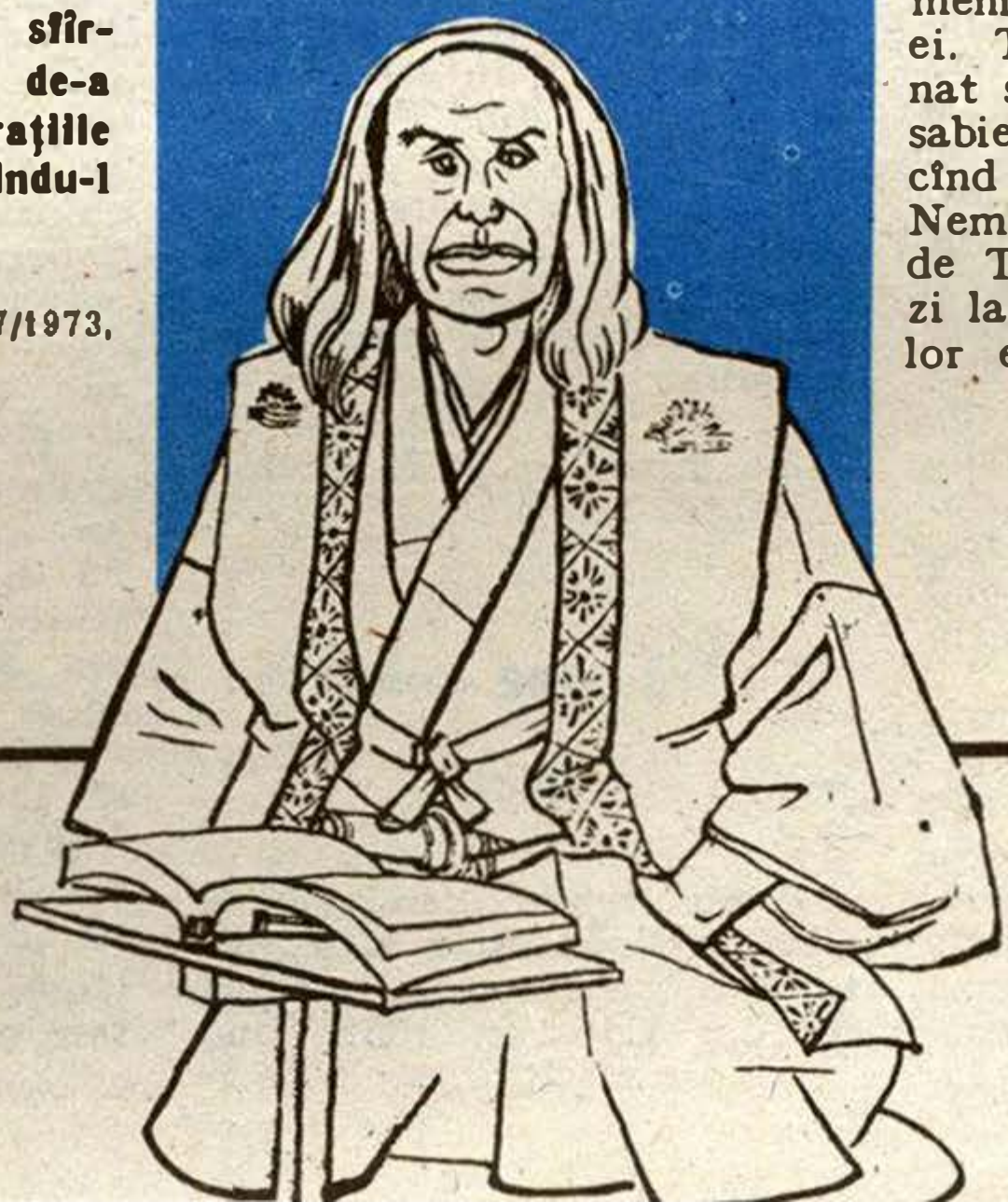

şogunatul a reuşit o vreme să-i ţină în frîu. Aceasta a fost posibil pînă în momentul cînd, din mijlocul lor, a apărut Yui Shosetsu.

Pe scena teatrului Kabuki

Puţine figuri din istoria Japoniei sînt atît de controversate cum este cea a lui Yui Shosetsu, acest ronin rebel cu părul lung, care a încercat să răstoarne regimul şogunatului. În documentele vremii există puţine ştiri despre el. Au apărut, în schimb, multe legende despre faptele sale, deoarece, pe măsură ce creştea despotismul şogunatului, creştea şi ura samurailor de rînd împotriva acestuia, precum şi simpatia pentru Yui Shosetsu, apărătorul celor oropsiţi (el a devenit şi personajul principal al unei piese jucate recent pe scena tradiţionalului teatru japonez Kabuki).

Ceea ce se ştie cu certitudine este că Yui Shosetsu s-a născut în anul 1605, în Suruga (astăzi zonă a oraşului Shizuoka), la poalele Muntelui Shizuhata, într-o familie de *konya*. Cuvîntul înseamnă „prăvălie albastră" şi denumea şi meseriaşii care aveau mici ateliere unde vopseau pînză în această culoare. În dorinţa de a-şi asigura o soartă mai bună, tatăl său, Yaemon, îşi părăsise gospodăria şi se dusese la Osaka. Acolo era locul unde se adunau cei ce aşteptau un război pentru a intra în oastea şogunului şi a se distinge în luptă. Cum războaiele nu mai veneau, Yaemon, împreună cu alţii asemenea lui, nu şi-au mai pierdut timpul prin Osaka, şi s-au hotărît să se stabilească în provincia Yui din regiunea centrală a Japoniei, la ţărmul Pacificului; acolo s-a născut Yui Shosetsu, primul lui nume, Yui, fiind împrumutat de la această regiune.

Legendele spun că încă de mic Yui era deosebit de înzestrat. După ce, timp de cîţiva ani, şi-a făcut ucenicia la un templu din apropiere, s-a dus în capitala ţării, unde s-a angajat ca vînzător într-o prăvălie de dulciuri. La scurtă vreme a întîlnit un războinic odinioară vestit, pe nume Buden. Acum Buden era în vîrstă de peste 70 ani şi avea nevoie de îngrijire. Tînărul Shosetsu s-a oferit să se ocupe de el, iar Buden, la rîndul lui, să-l înveţe meseria armelor. Buden avea o mulţime de cărţi vechi, scrieri militare chineze, pe care Yui le-a studiat din scoarţă-n scoarţă. În acelaşi timp, ca orăşean, i-a observat pe roninii care umblau fără nici un rost, ignoraţi de regimul Tokugawa şi a început să fie tot mai preocupat de soarta acestora. După moartea lui Buden, el a deschis propria sa şcoală de pregătire militară, în centrul oraşului Edo.

La scurt timp, numărul elevilor din şcoala condusă de Yui Shosetsu depăşea cifra de 3 000. Toţi erau ronini şi toţi erau cuceriţi de logica şi elocvenţa cu care dascălul lor pleda pentru înlăturarea, prin fapte, a nedreptăţilor sociale.

Înţelegînd ce forţă ar reprezenta roninii dacă ar fi uniţi, Yui Shosetsu a întreprins o serie de călătorii prin ţară pentru a cunoaşte îndeaproape modul lor de viaţă, nemulţumirile lor şi pentru a încerca să-i unească. La întoarcerea spre Edo, s-a oprit la Kishu, în zona centrală a Japoniei, unde l-a vizitat pe Tokugawa Yorinobu, fratele şogunului. S-au împrietenit şi, în cursul discuţiilor purtate, acesta i-a mărturisit că nu era de acord cu modul în care fratele său cîrmuia ţara. Printre legendele ţesute în jurul lui Shosetsu există unele care susţin că Yorinobu l-ar fi instigat să atragă roninii într-un complot împotriva şogunatului. Puţinele scrieri rămase de la Yui Shosetsu infirmă însă categoric această variantă.

Trădarea celor trei

Primii ronini care i s-au alăturat în încercarea de răsturnare a şogunatului au fost cei din Edo. În 1651, cînd Iemitsu, cel de-al treilea şogun din familia Tokugawa, a murit, un daimyo, pe nume Matsudaira, a denunţat public instituţia şogunatului şi apoi s-a călugărit de teama represaliilor. Era prima izbucnire făţişă împotriva absolutismului şogunal. Peste două săptămîni, în iulie 1651, trei ronini cereau să fie primiţi de noul şogun. În schimbul unei mari sume de bani ei au dezvăluit planul pus la cale de Yui Shosetsu. Un detaşament de 500 samurai a fost trimis pe urmele lui. Mulţi dintre adepţii lui au fost prinşi. Shosetsu a scăpat pentru că, fără să bănuiască trădarea celor trei ronini, plecase din Edo la Suruga. Acolo urmau să se strîngă, sub conducerea lui, roninii din Osaka şi din alte regiuni. Aflînd că Shosetsu şi oamenii lui trăseseră la un han din oraşul Umeya, samuraii regimului Tokugawa i-au încercuit, cu gîndul să-l prindă viu pe capul răsculaţilor şi să-l predea autorităţilor din Edo.

Cînd a simţit că cercul din jurul lui se strînge, Shosetsu a ales opt dintre roninii lui cei mai credincioşi, le-a explicat că lupta lor nu mai are şanse de reuşită şi le-a cerut să-şi facă harakiri. Împreună cu Shosetsu, cei opt ronini şi-au pus hainele noi, pregătite anume pentru cazul în care ar fi ieşit victorioşi, şi-au scris testamentul şi, aşezaţi în cerc, şi-au pus capăt zilelor. În testamentul lui Shosetsu, scris pe o pînză albă, acesta afirma că nu avusese intenţia de a conduce ţara, ci nemulţumit de contradicţiile dintre clasele superioare şi inferioare ale societăţii, precum şi de soarta roninilor, încercase doar să-i unească împotriva nedreptăţilor sociale.

Peste cîteva zile, la Edo, au fost condamnaţi şi ucişi 33 dintre colaboratorii apropiaţi ai lui Shosetsu. Mişcarea condusă de Yui Shosetsu a fost înăbuşită în faşă. Poporul nipon l-a păstrat însă în amintire şi l-a transformat în erou de legendă pentru că se ridicase din rîndurile lui şi luptase, pînă în ultima clipă, pentru libertate şi dreptate socială. ■

POSTA MAGAZIN ISTORIC

17 484 PAGINI

ROMAN MIHĂESCU, din Timişoara, pasionat de istorie şi de... statistică, ne trimite un nou bilanţ (în completarea celui publicat în nr. 2/1985) privind cei 19 ani de apariţie a Magazinului istoric. Astfel, din aprilie 1967 (cînd revista şi-a început drumul spre cititori) şi pînă în decembrie 1985 (ultima lună luată în calcul de cititorul nostru) au apărut 225 numere, cu un total general de 17 484 pagini, la care se adaugă 900 pagini de Planşele noastre. Au fost publicate peste 3 600 articole, numărul autorilor care au semnat în paginile revistei depăşind cifra de 1 900.

Mulţumim cititorului nostru pentru aceste semnalări, izvorîte, după cum ne mărturiseşte, din dragoste, fidelitate, stimă şi preţuire faţă de Magazin istoric, faţă de colectivul redacţional şi colaboratorii săi.

ATAŞAMENT

O emoţionantă scrisoare primim din partea cititorului GRIGORE CHIŞ, din Zalău, abonat al revistei din anul 1979 şi care ne mărturiseşte: Pe data de 23 decembrie 1985, am împlinit 83 ani şi mi-am reînnoit abonamentul pe anul 1986 la revista dv.

Împreună cu urările noastre de „La mulţi ani!", călduroase felicitări pentru fidelitatea faţă de revistă.

ENIGMATICA INFORMATOARE

Prof. EUGEN MERA, de la Şcoala generală nr. 2, din com. Ibăneşti, jud. Mureş: În revista dv. nr. 4/1985, p. 29, Ion Stanciu arată că ministrul S.U.A. la Bucureşti, F.G. Mott (vezi şi nr. 11/1985, pp. 24-25), „...fusese avertizat din vreme de către o augustă informatoare (s.n), despre intenţiile lui Hitler în România". Autorul arăta că, în actualul stadiu al cercetărilor, nu s-a putut edifica asupra identităţii acestui personaj.

Răspunsul, cred eu, este într-un articol al tovarăşului general-locotenent dr. **Ilie Ceauşescu**, publicat în nr. 6/1984, p. 9 al revistei: „Chiar în zilele dificilelor tratative economice, ataşatul militar german din Bucureşti telegrafia superiorilor săi: Creşte antigermanismul în popor şi la unele oficialităţi (s.n.). Evreii stau bine. Antonescu este sub o camarilă de generali pro-anglo-francezi. A surprins faptul că regele şi regina [mamă] (s.n.) au fost văzuţi mereu în compania ministrului S.U.A. [la Bucureşti]".

Aşteptăm ca cercetări şi investigaţii documentare viitoare să confirme sau nu ipoteza atentului nostru cititor de pe meleaguri muntene, pe care-l felicităm pentru interesul său faţă de istorie.

EROILOR COMUNEI

Prof. ALEXANDRU NEGOIŢĂ, primarul comunei Grebănu, jud. Buzău, după ce ne mărturiseşte că este un mare admirator al revistei dv. şi posed întreaga colecţie a Magazinului istoric, ne relatează: Duminică 1 decembrie 1985, în cinstea celei de-a 67-a aniversări a Unirii Transilvaniei cu România, am organizat ceremonialul dezvelirii Monumentului eroilor satelor comunei Grebănu, căzuţi în lupta pentru libertate socială şi naţională (1877-1878-1907-1916-1918-1944-1945).

Înalt de 6 metri, monumentul este flancat de două fîntîni arteziene pe care sînt montate două reproduceri după tablourile: Dorobanţul de Nicolae Grigorescu şi 1907 de Octav Băncilă.

CURIERUL ELEVILOR

După cum am anunţat şi în numerele anterioare ale revistei, am deschis în aceste pagini un dialog între elevii pasionaţi de istorie, cărora le vom înlesni să comunice între ei, iar cînd va fi cazul — ca şi în anii trecuţi — le vom insera şi mici corespondenţe pe teme de istorie locală şi regională, ca şi noutăţi descoperite de ei.

Iată cîteva din scrisorile recente primite la redacţie de la cititorii noştri elevi:

ION IONEL, Liceul Industrial nr. 2 Urziceni, pasionat de numismatică, ne scrie că deţine în colecţia sa, între altele, şi o medalie bătută de Societatea Numismatică Română în 1904 în amintirea lui Ştefan cel Mare, asemănătoare cu cea descrisă de noi în nr. 11/1985.

DIONISIU HOREA POP, cl. XII, Liceul de filologie „Simion Bărnuţiu", din Şimleul Silvaniei, jud. Sălaj, ne trimite fotografia de mai jos care a fost făcută cu ocazia vizitei elevilor claselor a IV-a A şi B de la Şcoala generală nr. 2 din Şimleul Silvaniei la castrul roman de la Porolissum (Moigrad, jud. Sălaj). Ghid al micilor vizitatori la acest obiectiv istoric a fost — după cum ne mărturiseşte — corespondentul nostru. Felicitări!

LEONID LUPU şi colegii săi **WILHELM CÎTEA** şi **MIHAI MEREŞ**, din cl. a X-a B, Liceul Industrial minier din Bălan, jud. Harghita, ne aduc la cunoştinţă că în oraşul lor revista soseşte, de obicei, la sfîrşitul lunii. Semnalăm această situaţie factorilor de resort.

AUREL TRIF, str. N. Bălcescu, nr. 6, bloc 6, sc. B, et. I, ap. 2, Tîrgu Mureş: Doresc să corespondez şi eu cu colegii mei pe diferite teme de istorie.

POŞTA CONCURSULUI

Iată alte fragmente din scrisorile concurenţilor la recent încheiatul concurs Victoria, prin care participanţii au ţinut să ne comunice gîndurile şi impresiile lor faţă de tematica abordată, preţuirea şi ataşamentul pentru revistă:

ŞTEFAN GÎRBĂCIA, inginer chimist, Întreprinderea de avioane Bucureşti: Sînt cititorul revistei de la apariţia primelor numere în 1967 şi apreciez foarte mult concursurile organizate.

KISS EMERIC, sudor, I.U.C. Făgăraş, jud. Braşov: Mă număr printre iubitorii revistei şi aştept cu viu interes fiecare ediţie a concursurilor organizate. Actuala ediţie, cu o tematică deosebit de interesantă, mi-a produs o mare bucurie.

RADU CARP, elev, cl. a VII-a Şcoala generală nr. 150, Bucureşti: Aceasta este al treilea concurs Magazin istoric la care particip. Mi-am pregătit din timp colecţia 1975-1985. Istoria este o mare pasiune a mea şi de aceea citesc regulat revista dv.

EMIL STĂNILOIU, controlor tehnic de calitate, Întreprinderea „Tehnometal". Bucureşti: Particip pentru prima dată la concursurile revistei. Bucuria cea mai mare este că întreaga mea familie (soţia şi cei doi copii, bacalaureaţi) s-au antrenat în dezlegarea întrebărilor, din care toţi nu avem decît de cîştigat.

SILAGHI ŞTEFAN, pensionar, din Oradea: Ca veteran din cel de-al doilea război mondial, am participat cu deosebit interes la concursul Victoria.

DORU MIHAI C. NOREA, inginer, Direcţia căi ferate, Portul Constanţa. Îmi face o deosebită plăcere lectura fiecărui număr al revistei şi aştept cu interes concursurile iniţiate de dv., participînd la ultimele trei ediţii. Deşi nu am cîştigat pînă acum, am avut satisfacţia să constat că de fiecare dată am găsit toate răspunsurile exacte.

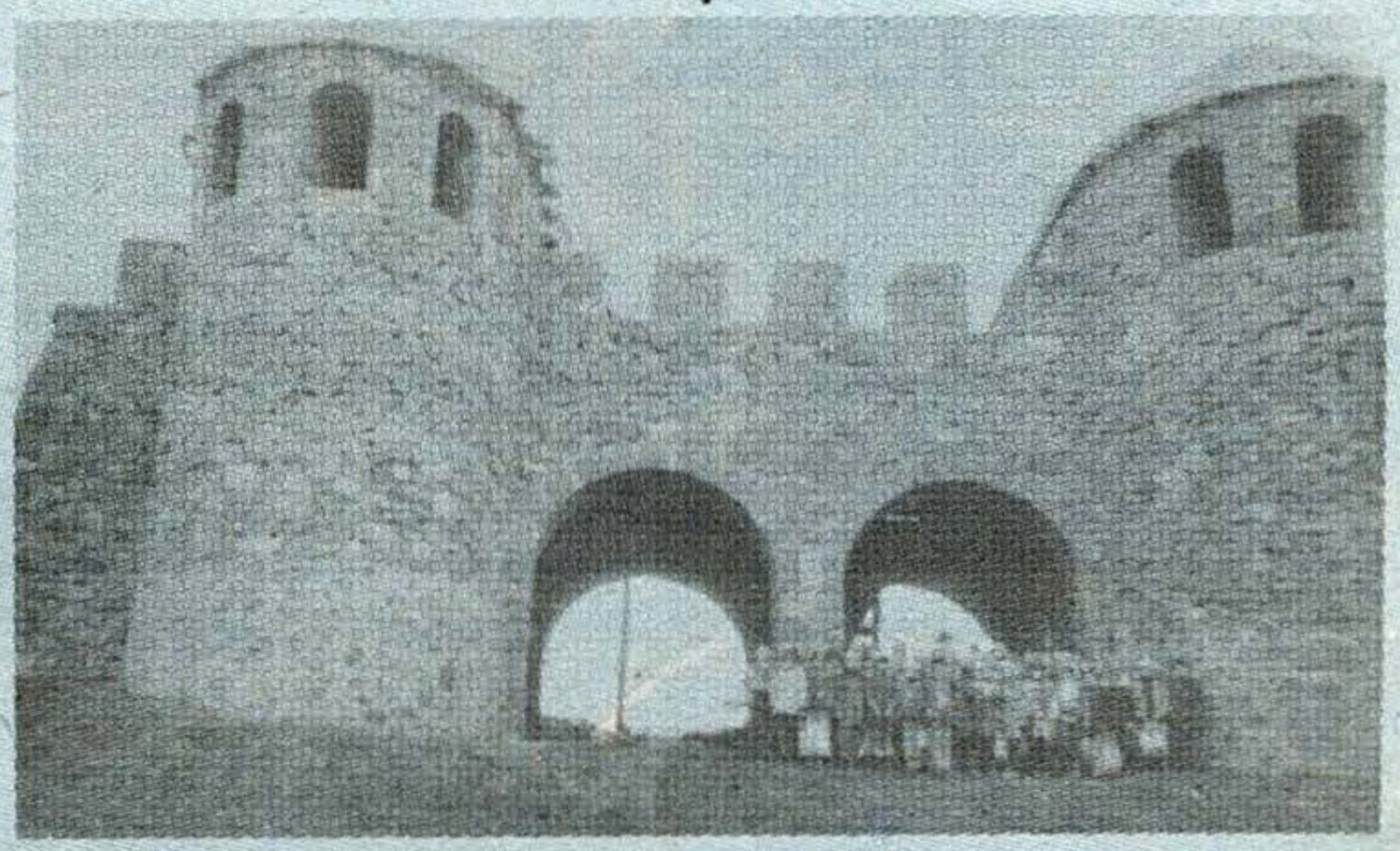

CONTENTS (Romanian History) Gh. Surpat, Gh.I. Ioniţă, G. Ivaşcu The Romanian Communist Party, a Party of the Entire People's Ideals ● Al. Dobre 1866: The Birth of the Romanian Academy ● I. Dumitriu-Snagov A Manucript Belonging to Ion Neculce, Dated 1732, in the Vatican Library ● E. Bader Mediaeval Fortifications in Transylvania ● C.I. Turcu Lucian Blaga (1895 - 1961) as a Diplomat (III) ● M. Muşat 1867 - 1918: The Austro - Hungarian Dualism: a Nefarious Experience of the Past (II) ● I. Popescu-Puţuri The Arsacids (X) ● In Bucharest, 50 Years ago ● V. Smărăndescu The Prahova Valley: A Historical Journey

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Gh. Surpat, Gh.I. Ioniţă, G. Ivaşcu Le Parti Communiste Roumain — le parti des idéaux du peuple tout entier ● Al. Dobre 1866. L'acte de naissance de l'Académie Roumaine ● I. Dumitriu-Snagov Un manuscrit de 1732, appartenant à Ion Neculce, dans la Bibliothèque du Vatican ● E. Bader Les fortifications médiévales de Transylvanie ● C.I. Turcu Lucian Blaga (1895 - 1961) diplomate (III) ● M. Muşat 1867 - 1918. La dualisme de l'Autriche-Hongrie — une expérience néfaste du passé (II) ● I. Popescu-Puţuri Les Arsacides (X) ● À Bucarest, il y a 50 ans ● V. Smărăndescu La Vallée de la Prahova — excursion historique

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Г. Сурпат, Г.И. Ионицэ, Г. Ивашку Румынская Коммунистическая Партия — воплощение идеалов всего народа ● А. Добре 1866 — рождение Румынской Академии ● И. Думитриу-Снагов Рукопись Иона Некулче от 1732 г. в Библиотеке Ватикана ● Е. Бадер Средневековые укрепленные местности Трансильвании ● К.И. Турку Лучиан Блага (1895 - 1961) — дипломат (III) ● М. Мушат 1867- 1918. Австро-венгерский дуализм — пагубный опыт прошлого (II) ● И. Попеску-Пуцурь Аршакиды (X) ● В Бухаресте, 50 лет тому назад ● В. Смэрэндеску Долина Праховы — исторический экскурс

INHALT (Rumänische Geschichte) Gh. Surpat, Gh.I. Ioniţă, G. Ivaşcu, Die Rumänische Kommunistische Partei, eine Partei der Ideale des ganzen Volkes ● Al. Dobre 1866. Die Geburtsurkunde der Rumänischen Akademie ● I. Dumitriu-Snagov Eine Handschrift aus dem Jahre 1732, von Ion Neculce in der Bibliothek des Vatikans ● E. Bader Die mittelalterlichen Festungsanlagen Siebenbürgens ● C.I. Turcu Lucian Blaga (1895 - 1961) — der Diplomat (III) ● M. Muşat 1867 - 1918. Der österreichisch-ungarische Dualismus — eine schlechte Erfahrung der Vergangenheit (II) ● I. Popescu-Puţuri Arsakiden (X) ● In Bukarest, vor 50 Jahren ● V. Smărăndescu Das Prahova-Tal — ein Ausflug in die Vergangenheit

SUMARIO (Historia rumana) Gh. Surpat, Gh.I. Ioniţă, G. Ivaşcu El Partido Comunista Rumano, partido de los ideales de todo el pueblo ● Al. Dobre 1866. El acta de nacimiento de la Academia Rumana ● I. Dumitriu-Snagov Un manuscrito de 1732, perteneciente a Ion Neculce, en la Biblioteca del Vaticano ● E. Bader Las fortificaciones medievales de Transilvania ● C.I. Turcu Lucian Blaga (1895 - 1961) — diplomata (III) ● M. Muşat 1867 - 1918 El dualismo austro-húngaro — una nefasta experiencia del pasado (II) ● I. Popescu-Puţuri Los Arsacides (X) ● En Bucarest, hace 50 años ● V. Smărăndescu El Valle del Prahova — incursión histórica

ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, Bucureşti, Calea Griviţei, nr. 64—66, P.O.BOX 12—201, telex : 10376 prsfir.

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70 100.

REDACŢIA : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu Năstăşel, Ana Maria Şerbănescu, Marian Ştefan
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanţa Avram

PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factori poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii, şcoli etc., de la oraşe şi de la sate. Preţul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — Bucureşti

42 627

c

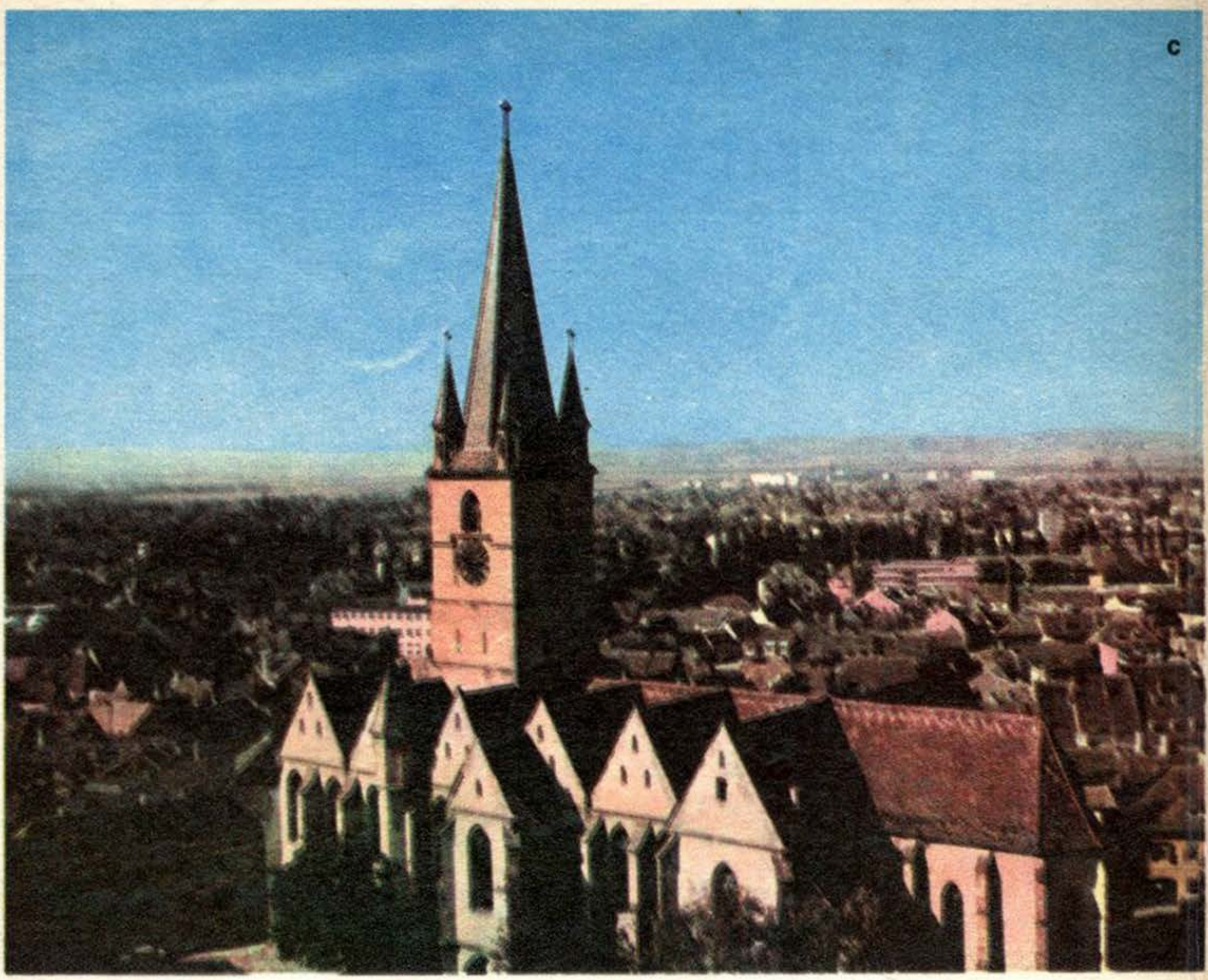

d

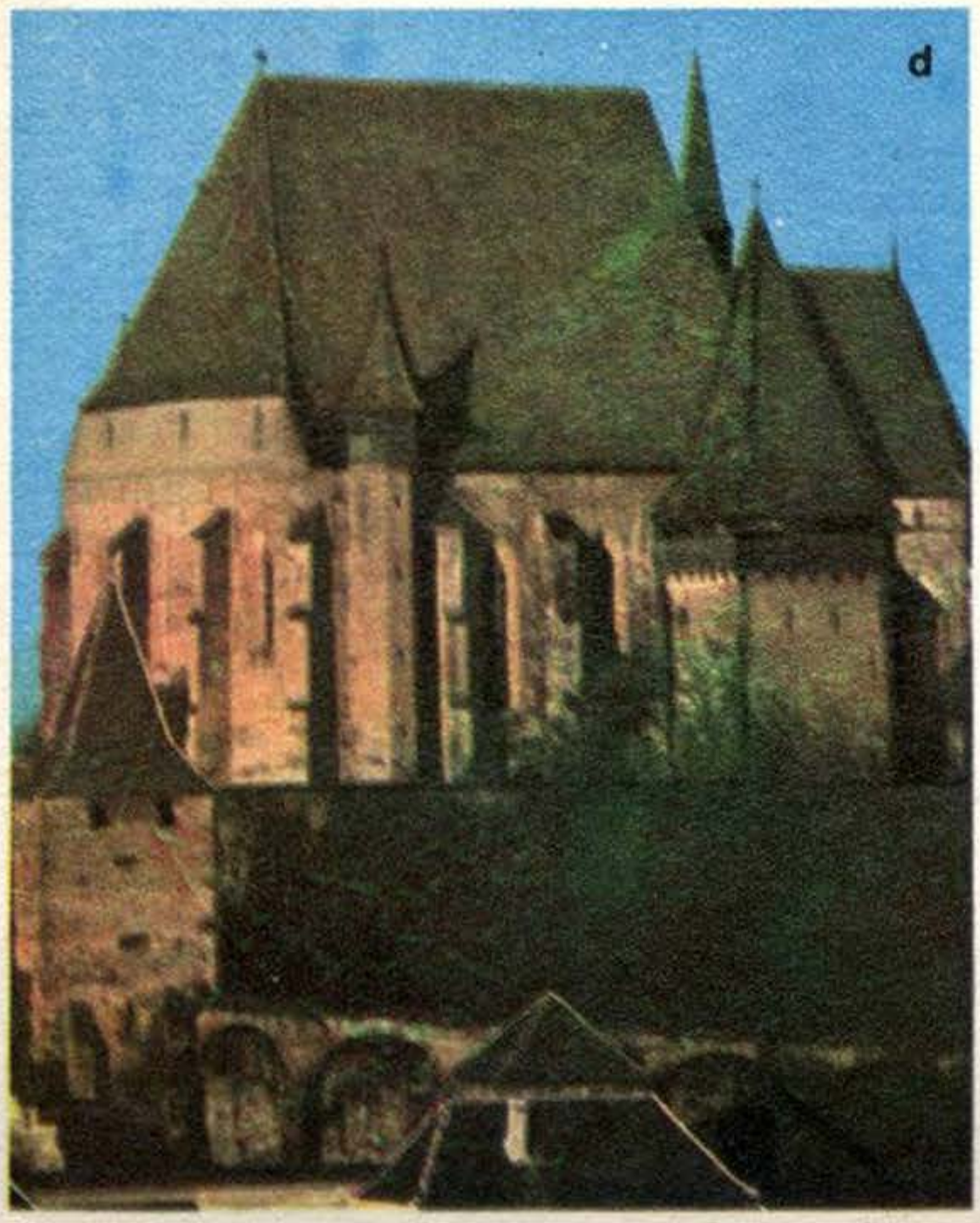
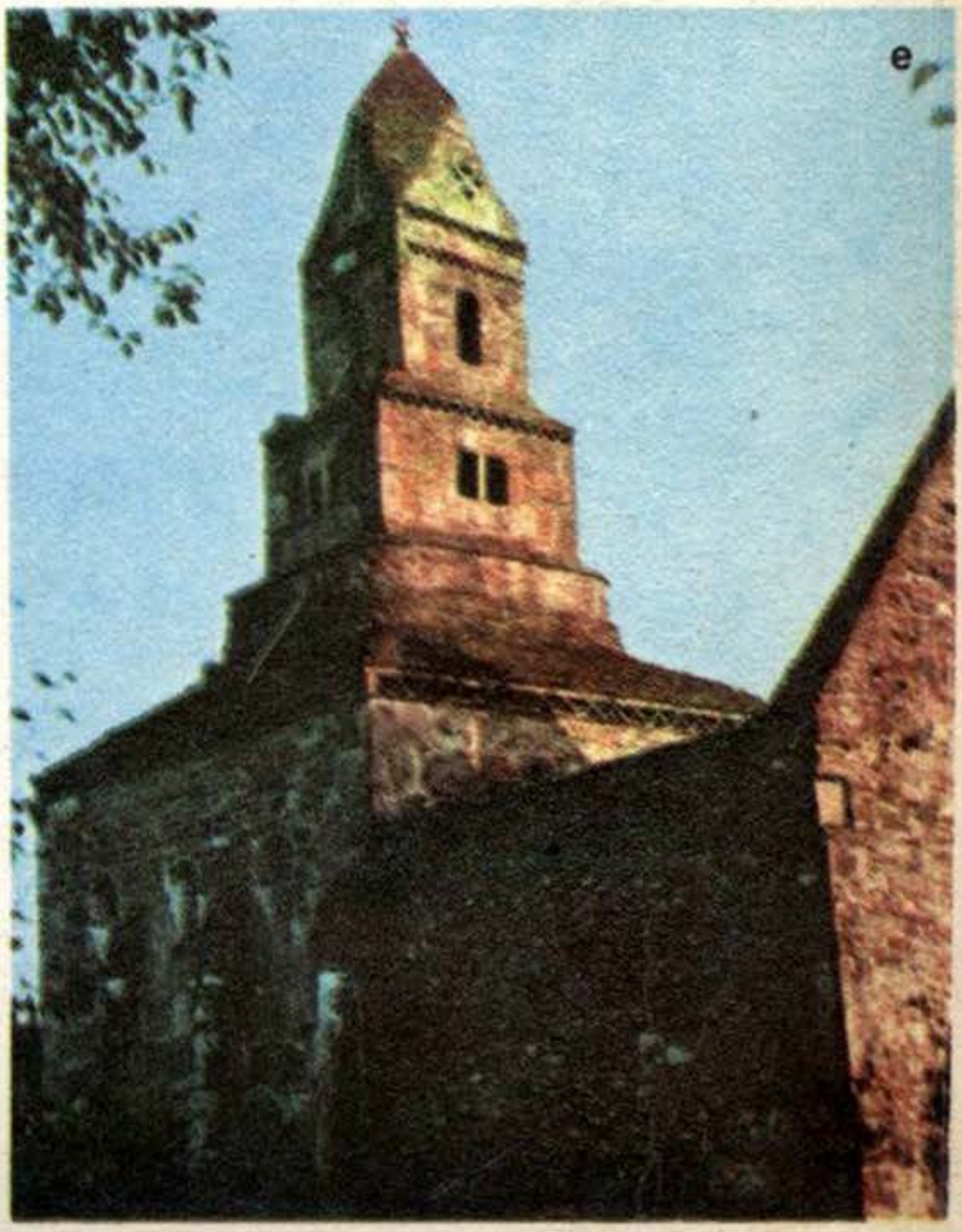
e